

PLEMIČKA OBITELJ BUDOR IZ BUDROVCA U RAZDOBLJU OD 15. DO 18. STOLJEĆA*

FEUDAL NOBILITY BUDOR FROM BUDROVAC IN THE PERIOD FIFTEENTH TO EIGHTEENTH CENTURY*

Dr. sc. Géza PÁLFFY

Institut za povijest

Mađarska akademija znanosti

Budimpešta

Primljeno: 15. 5. 2003.

Prihvaćeno: 23. 5. 2003.

Rad ima dvije pozitivne recenzije

UDK/UDC 929.52 Budor

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Summary

This study deals with life of lower nobility Budors and their family members, small-holders of Podravina estate Budrovac (near Đurđevac), in the period from 15th to 18th century.

As research material for this comprehensive study, the author in great part used the nobility charter (Armales) granted to the Budor family, archived by the Croatian Academy of Arts and Sciences HAZU, Zagreb.

Based on historic data at disposal, the author has thoroughly described the life of Andrija Budor (16th century), Vid Budor (the second half of 16th century), Ivan Budor (turn of 16th to 17th century), while the remaining family members (until their family line finally ended in 18th century) were only partially covered in the study.

Beside the Budors, this study deals with the military and political situation of that time (especially the fighting with the Turks), as well as numerous important people and figures of that era (the Zrinski family in particular).

Key words: lower nobility, feudal estate, fighting with the Turks, Slavonia, Hungary, Croatia, Drava, guild, fraternities, guild regulations, centralism, craftsmen, artisans' functions, marketplaces, towns.

1. Uvod: specijalna plemićka povelja iz 1610. godine

Dana 1. prosinca 1610. godine u mađarskoj dvorskoj kancelariji (*Cancellaria Aulica Hungarica*) u Beču kraljevski tajnik (1610. - 1640.),¹ znamenit po izdavanju knjiga, prije svega po objavljivanju pobožnih stihova Valenta/Bálinta Balassija, Lőrinc Ferenczffy (1577. - 1640.), sastavio je specijalnu

* Članak je nastao uz potporu hrvatskih istraživanja u sklopu zajedničkog projekta Mađarske akademije znanosti i Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, kao i uz potporu OTKA-e (Ny. Sz. F 034181)

¹ Holl, 1980. i novije; vidi još ÚMIL I. 585. str.

plemičku povelju - shodno običajima tog doba - na pergameni.² Armal o potvrđivanju plemstva i proširenju grba (*litterae armales*) izveden je u obliku knjige i na 12 papirnatih stranica (folija), a na ukupno 21 stranici ispričana je osobito detaljno priča o jednom gotovo nepoznatom slavonskom (hrvatskom) plemiću. Opisan je dotadašnji višedesetljetni životni put Ivana Budora iz Budrovca i tim je dokumentom pružena odlična mogućnost njegovu budućem biografu (ali ujedno i budućim pokoljenjima povjesničara) da može razmatrati prethodne događaje, kao i zbivanja onda već stare personalne unije Ugarske i Hrvatske na čijem se teritoriju odigravao petnaestogodišnji rat (1591./93. - 1606.).

Ferenczffy je uistinu imao dobru mogućnost temeljito upoznati ratne događaje na prijelazu iz 16. u 17. stoljeće pa je već početkom prosinca 1610. drugi put izradio taj dokument. Prvu, znatnije kraću varijantu od konačne, sastavio je još 30. rujna 1610. u carskom gradu u Beču³, nekoliko dana prije njegova proglašenja⁴ kraljevskim tajnikom. Međutim, prema velikoj vjerojatnosti, neobično savjestan, time nije bio zadovoljan i već onda je podnio zahtjev na temelju kojega će kraljevski tajnik obilno dopuniti tekst, tako da dostojno prikaže biografiju Budora.

Vjerojatno mu je ponudio još veći iznos koji je novopečenom tajniku mnogo značio. Na Budorov zahtjev Ferenczffy je na posljertku desetak mjesta u tekstu obogatio novim podacima i pažljivo stilistički uredio tekst.

Povelja je napisana u ime kralja Matije II. To je bila povelja o priznavanju plemstva Budorima, a uz to se može ponositi i slikom grba na naslovnoj stranici. Grb je bio u obliku štita s osobinama renesanse. U desnom polju štita vidi se ruka u oklopu koja drži mač, na kraju mača je jedna turska glava u kacigi okićena nojevim perjem, a turska je glava još probodena i kopljem. Na lijevom polju vide se dva anđela koji drže krunu, a na njoj je čapljino perje. Štit je na naslovnici okružen drugim grbovima i figurama. Prema lošem običaju toga vremena, u povelji nije ništa napisano o tim grbovima, ali Budor je sigurno dobro znao što simboliziraju.⁵ Desno na grbu vidi se u manirističkom stilu postolje na kojem je u plaštu boje zlata i ružičastoj odjeći stajao kralj Sveti Stjepan, u desnoj ruci držeći žezlo, u lijevoj pak kuglu s križem, dok je iznad glave grb Arpadovića, ukrašen crvenim i srebrnim sjenčanim poljima. Nasuprot njemu, na drugoj strani, na stajalištu iste visine u crvenom plaštu u desnoj ruci drži kuglu s križem, u lijevoj sjekiru s dugom drškom, a iznad glave mu se nalaze tri brda s mađarskoga grba, iznad kojih se ističe kruna s dva križa.

Na sredini minijature iznad obiteljskoga grba - u daljnjem redosljedu - bio je vidljiv grb ujedinjenih kraljevstava Slavonije, Hrvatske i Dalmacije u takvom posebnom obliku da je dalmatinski štit u obliku srca bio stavljen na slavonsko-hrvatski štit. Slike na povelji na kojima su vladari i grbovi očito govore o tome da je cijeli životni put vlasnika povelje i njegove obitelji bio usko povezan s poviješću dviju država: s jedne strane Ugarskoga Kraljevstva koje je osnovao Sveti Stjepan, s druge strane posredstvom Svetog Ladislava s njim je počelo ujedinjavanje 1091., zatim u vrijeme kralja Kolomana I. 1102. u Biogradu ujedinjeno u personalnu uniju s Hrvatskom ili, točnije, sa slavonskim i hrvatskim (odnosno, s njima "isprepletenim" dalmatinskim) posjedima.

² Arhiv HAZU, Armales, D CLXXXIX: A 44 (originalan primjerak, dalje vidi Budor Armales, u cijelosti u Dodacima), ÖStA HKA Fam.-Akt. B-P. 318.fol. 1-10. (istodobni prijepis, na ovaj nas je primjer upozorio Lajos Geccsényi, na čemu mu zahvaljujemo) i Arhiv HAZU, Armales, D CLXXXIX: A 44. (prijepis sastavljen 10. svibnja 1747.). Sadržaj originala u jednom zagrebačkom listu 19. st., kratak popularan prikaz bez mnogo nedostataka i bez kritičkih primjedbi: Laszowski, 1899. 336. - 338. str. U Beču se čuva original iz 1896., pod nadzorom upravitelja Hofkammerarchiva Lajosa Thallóczyja MOL Y 1, 1066/1896 i I. 199/1896.

³ Holl, 1980. 33. str.

⁴ OSzK Kt. Fol. Lat. 1818. fol. 97. - 101. Djelomično izdanje: Áldásy III.. 60. - 65. str. No.115

⁵ O značenju osobnih opisa kraljeva, svetaca i ostalih opisa te o značenju državnih grbova i njihovoj simbolici upozorio je Árpád Mikó. Mikó-Sinkó, 2000. 318. - 323. str.: No.V-12-16 (daljnje diskusije te problematike sastavili smo u posebnoj studiji).

Ova studija želi dokazati na primjeru Budora iz Budrovca da je ambicija Lőrincza Ferenczffyja, mađarskog kraljevskog tajnika i naručitelja grba Ivana Budora, bila pokazati uzak zajednički život dviju država u to doba. I kasnijih stoljeća povijest dviju susjednih država stalno se ispreplitala (primjerice, urota vrste Wesselényi-Zrinski-Frankopan i seljački ustanci u novom vijeku) ili preko istaknutih osoba (primjerice, dvojice Nikola Zrinskih ili Jurja Rattkaya).⁶ Neki su istraživači usko povezani jer su istraživali zajedničke teme na području književnosti i povijesti umjetnosti ili državnu obranu, unutarnju politiku i svakodnevni život te upravljanje i društvo na području bogate prošlosti. Tu su značajne hrvatske migracije na zapad Ugarske. O devastaciji posjeda i tvrđave obitelji Zrinski (uglavnom Novi Zrin), usprkos istraživačkim pokušajima, prilično malo znamo.⁷ Temeljni je problem još i danas to što se s dvije strane Drave u manjoj ili većoj mjeri ne dodiruju istraživanja (u prvom redu zbog jezičnog razloga), stoga se, bez obzira na nekoliko iznimaka, ne poznaje ona druga polovica historiografije.⁸

2. Rezultati historiografskih istraživanja hrvatskoga, slavonskog i mađarskog nižeg plemstva

U novom vijeku istraživanja nižeg plemstva u vremenu osmanske opsade nisu spadala u najdraže teme mađarske historiografije. Iako je u drugoj polovici 19. i u prvom dijelu 20. stoljeća nastalo više radova⁹ o najvažnijim veleposjedničkim obiteljima, do danas nema obiteljskih modernih monografija ni o jednoj od 50-ak obitelji koje su imale vodstvo u mađarskom i hrvatskom unutarnjepolitičkom, vojnom i gospodarskom životu. Štoviše, i u slučaju nekoliko vodećih političkih mađarskih i hrvatskih obitelji (primjerice, trakošćanski Draškovići, monyorokereški Erdődyji ili Frankopani, Zrinski, Nádasdyji, Révayi itd.) temeljni je problem to što ne znamo ni osnovne biografske podatke o njima. Nažalost, nemamo detaljan pregled o djelovanju toga plemićkog društva. Svu teritorijalnu i društvenu šarolikost moguće je slijediti samo uz pomoć temeljitih malih monografija i studija. Ipak, tijekom 80-ih godina 20. stoljeća, u prvom redu zahvaljujući radu Ferencza Maksaya, J. Jánosa Varge, Béle Pálmányja, Lajosa Gecsényija, Emme Iványija i Istvána Györgyja Tótha, u prethodnim godinama pak radu Pétera Dominikovitsa i Irén Bilkei, uslijedile su znatne promjene. Ferenc Maksay je, prvenstveno na temelju poreznih popisa, završio istraživanja¹⁰ do sredine 16. stoljeća, a u svojoj je studiji nagovještajem problema obratio pozornost na proces "plemičke inflacije".

J. János Varga u zasebnoj je studiji pokazao najvažnije osobitosti metode rada Zapadnopodunavskog povjereništva, i to na primjeru obitelji Battyányi¹¹ iz 17. stoljeća. Béla Pálmány i Lajos Gecsényi istodobno su, detaljno analiziravši sastav manjih teritorija, oslikali sloj nižeg plemstva županija Nógrád i Győr (Đur), istražujući osobitosti njihovih karijera i stanje njihovih posjeda. S državnog gledišta dobro mogu poslužiti završena istraživanja Irén Bilkei o nižem plemstvu županije Zala nakon Mohačke bitke, kao i istraživanja Pétera Dominikovitsa o županijama Sopron i Moson s kraja 16. stoljeća. Na posljetku,

⁶ Na kraju studije nalaze se odgovarajući bibliografski podaci (zbog opsežnosti ovdje ih nećemo navesti), prije svega rad Josipa Adamčeka i noviji rad *Sándora Bene*

⁷ Za daljnju literaturu vidi: *Breu*, 1970.; *Kampuš*, 1995. i *Pálffy-Pandžić-Tobler*, 1999., odnosno prije svega MZ I. - II., još u novijem, popularnijem obliku *Đurić-Feletar*, 1997. i *Kruhek*, 1999., i nova monografija *Petrić-Feletar D.-Feletar P.*: Novi Zrin, 2001.

⁸ Karakterističan primjer je najnovija obrada urote Wesselényi-Zrinski-Frankopan iz 1992. i 2. izdanje: *Mijatović* 1999., još rad Gyule Paulera (*Pauler*, 1876.), a nijedan od novih mađarskih sažetaka ili studija ne citira noviju, bogatu hrvatsku literaturu.

⁹ Sve to navedeno pruža dobar bibliografski pregled: *MCSI*, 1984.

¹⁰ *Maksay*, 1991.

¹¹ *Maksay*, 1984. i *Varga J.*, 1981.

István György Tóth je u više svojih studija nastavio istraživanja povijesti pismenosti plemstva županije Vas u 17. i 18. stoljeću, izgradivši na tim događajima veći pregled o raširenosti čitanja i pisanja između plemstva i seljaštva u novom vijeku u Mađarskoj.¹²

Ti veći pregledi i poneke studije te prikazivanja županijskog plemstva, uz ostale izvrsne studije, upućivali su na skrivene mogućnosti istraživanja plemićkog sloja. O gospodarskoj djelatnosti Pála Eszterházyje je 1991. posebnu monografiju¹³ napisala Emma Iványi. koja je već u prvoj polovici 80-ih godina pažljivo opisala i put¹⁴ dvojice časnika iz redova nižeg plemstva pogranične utvrde iz 17. stoljeća. To su Ferenc Nagy iz Gyšngyša, zamjenik zapovjednika u pograničnoj utvrdi prema Kaniži (1680. - 1695.), i Mihály Libercsey, kapetan iz Gácsa. Lajos Gecsényi se prije bavio jedva poznatom obitelji iz zapadnog Podunavlja, Falussyjevima iz Katafalve. Podatke o službeničkoj obitelji Zeke iz Petőházyja iz županije Sopron temeljito je istražio Péter Dominikovits.¹⁵ Istraživanja zapadnog Podunavlja prošlih su godina obogaćena novim podacima o službama županijskoga nižeg plemstva, njihovoj službi kod velikaša, stanju njihovih dobara i, u novo doba, mogućnostima njihove pravne "karijere".¹⁶

Zahvaljujući svemu tome, pomoću monografskih sažetaka raspoložemo sve oblikovanijom slikom o zapadnopodunavskom plemstvu 16. i 17. stoljeća, gotovo dovoljnom za jednu monografiju.¹⁷ O drugim dijelovima Mađarskoga Kraljevstva (primjerice, o sjeveroistočnom dijelu ili o županijama Pozsony/Požun i Nyitra, koje su od ključne važnosti), međutim, posjedujemo prilično neznatne informacije. Slično je stanje u vezi s plemićkim slojem na području južno od Drave gdje su ležale nekadašnje slavonske županije (Varaždinska, Križevačka i Zagrebačka) o kojima se naše znanje temelji gotovo isključivo na monografijama Nade Klaić i Josipa Adamčeka te na jednom varaždinskom izložbenom katalogu.¹⁸ Istraživanje plemstva hrvatsko-slavonskih prostora, uz već spomenute teškoće, znatno je otežavalo i to što su arhivski materijali tih županija iz 16. i 17. stoljeća gotovo uništeni (primjerice, ne postoje zapisnici spomenutih slavonskih županija), a od pojedinih obiteljskih arhiva ostali su samo odlomci.¹⁹

¹² Pálmány, 1982. (više obiteljskih studija); Gecsényi, 1988. *Bilkei*, 1997.; *Dominikovits*, 1999.; *Dominikovits*, 2001. i *Tóth I. Gy.*, 1996., osnovno o nižem plemstvu srednjeg vijeka još *Kubinyi*, 1984.

¹³ *Iványi E.*, 1991.

¹⁴ *Iványi E.*, 1983. i *Iványi E.*, 1984, usporedi još i put časnika pogranične utvrde Lászla Kisfaludyja i Istvána Miskeyja u 17. st. *BánkÉti*, 1973. i *Kiss Á.*, 1975., kao i o borbenoj svakodnevnici Mihályja Ibrányija, zamjenika zapovjednika iz Várada, istočnog državnog teritorija - *Izsépy*, 1983. Jedna ranija, prilično bogata podacima, ali ne i značajna za društvenu povijest, studija o putu podunavskog zamjenika zapovjednika i kaniškog zapovjednika, Jánosa Bornemisza iz Thengšlda: *Takáts*, 1984.

¹⁵ *Gecsényi*, 1993., odnosno *Dominkovits*, 2002b. i *Dominkovits* 2000., usp. jednu studiju o slučaju o obitelji Chernel iz županije Sopron: *Horváth*, 2001., i više općih podataka - *Kubinyi*, 1984.

¹⁶ *Dominkovits*, 2002a.; *Dominikovits*, 2002b. i usp. O posjedniku szépláskog vlastelinstva Gaboru Kšvéru govori studija *Bilkeia*, 1993. i *Hillera*, 2000.

¹⁷ Vjerojatno iz spisa *Dominikovitsa Pétera*

¹⁸ *Klaić N.*, 1976.; *Adamček*, 1968., 1980., 1981a., 1985., 1987. (s daljnjom literaturom) i *Lončarić*, 1996., i novije o Pavlu Ritteru Vitezoviću (iako bez mađarskih veza) *Blažević*, 1999. Od ranije literature osnovno o plemstvu Varaždinske županije: *Strohal*, 1932.; usp. još: *Klaić N.*, 1973., i *Šidak*, 1974., odn. novije 1. - 4. članak i posljednji u HBL, iako s težištem na 19. i 20. str., *Kolar*, 2002.

¹⁹ O svemu ovome pregled informacija pružaju: *Arhivski fondovi*, 1984., 60. - 61. i 98. - 101. str. Usprkos tome, nisu sačuvani obiteljski arhivi u Hrvatskoj, a u Budimpešti se ti arhivi mogu pronaći, npr.: Nádasy (MOL E 185, arhiv obitelji Nádasy), *Batthyány* (MOL P 1313-P 1314, arhiv obitelji Batthyányi), Pethő (MOL P 235, arhiv obitelji Pethő, usp. još NSK Zagreb, Rukopisi, Pethő-dopisivanje) i Eszterházy (MOL P 108, arhiv obitelji Eszterházy), obiteljska arhivska građa sačuvana je dijelom i u Bratislavi (SNA UAE, o tome vidi Filipović), a dijelom je u Beču sačuvan preostali Erdődyjev arhiv (ÖStA HHStA Archiv Erdődy). Tu se čuva znatna količina građe, dosad jedva upotrebljivanih dokumenata o djelatnosti Zagrebačke, Križevačke i Varaždinske županije u vezi s povijesti hrvatsko-slavonskog nižeg plemstva.

Prema tome, novije su studije osobito važne, primjerice nedavni zanimljiv rukopis Pétera Tusora o Györgyju (Jurju) Gregoróczyju, koji je sredinom 17. stoljeća obavljao važne dužnosti na pograničnim prostorima prema Kaniži, u obrani Hrvatske i Mađarske od Turaka, te je do pogibije bio jedan od zapovjednika banske vojske pjesnika i ratnog vođe Nikole Zrinskog.²⁰

Dakle, mađarska i hrvatska historiografija moraju još istražiti mnogo građe i odgovoriti na brojna pitanja, za razliku od, primjerice, češke²¹ koja je stvorila nove monografije o djelovanju plemstva u novom vijeku. Taj je posao, međutim, moguće završiti jedino usko povezanim zajedničkim radom jer, kao što i ova studija dokazuje, za samo jednu obitelj moramo tražiti podatke u Zagrebu, Budimpešti, Beču, Bratislavi i drugdje. Voljeli bismo kada bi naša studija o tom važnom zajedničkom putu učinila jedan korak dalje.

3. Obitelj Budor iz Budrovca na kraju srednjega vijeka

Obitelji Budor nije pripadala značajnija uloga u hrvatskom i ugarskom nižem plemstvu, iako se iz obiteljske povijesti, rodoslovlja i heraldičkih priručnika ipak znalo nešto o njihovu postojanju.²² Drugi svezak Hrvatskog biografskog leksikona, koji je izdan 1989., spominje Budore (autor Josip Buturac), a navedeni su i u njegovu malom članku²³ koji je prethodio tome. Ali o Budorovoj obitelji bilo je vrlo malo hrvatskih i mađarskih istraživanja.

Budorovi preci, na temelju priopćenog u uvodu povelje, prvobitno potječu iz Vesprenske županije (*“ex nobilibus parentibus comitatus Vesprimiensis”*., Dodaci fol. 2v.).²⁴ Odande su se preselili vjerojatno u prvoj polovici 13. stoljeća u Slavoniju,²⁵ točnije u Križevačku županiju, gdje su stekli posjede. U plemićkoj povelji spomenuto je ime njihova prvog pretka (vidi 1. obiteljsko stablo), preminulog 1284. godine, ali Budori su već u vrijeme kralja Bele IV. u vojničkoj službi palatina (1261. - 1267.) Henrika Kőszegija/Gisingovca. Sagud Budor i više njegovih rođaka poznati su pod imenom Gorbonok²⁶ (*de Gorbonok/Gorbonuk*) (nekoć mjesto između Kloštra i Podravske Sesveta). Gorboničko je trgovište pak ležalo u sjeveroistočnom dijelu Križevačke županije.²⁷ Sagudov je sin bio taj koji je dao to ime, ali 1326. godine odjednom se pojavilo ime Budor (ili Bodor), koje su nosili još i uz gorbonočki predikat.²⁸ Budorove se praunuke Adama te njegove prapraunuke Blaža i Nikolu već

²⁰ Tusor, 1999.

²¹ Vidi najnovije, općeg karaktera, kao i srodne izvore o temi, s potpunom bibliografijom dosadašnje literature Bůžek et.alii, 2002., 381.-397. str.

²² Nagy, I., I. 258. str.; Kempelen, II. 462. str.; Bojničić, 1899. 23. str.; Strohal, 1932. 165. str. i najnovije u radu o međimurskom plemstvu: Kalšán, 1999. 23. str. Usporedi još prikupljene podatke Ivana Bojničića u hrvatskim državnim arhivima: HDA, Zbirke, Mape plemstva, Budor

²³ HBL 2. 443.-444. str. i Buturac, 1989. 99.-102. str. (zahvaljujem Dragutinu Feletaru i Hrvoju Petriću, što su mi skrenuli pozornost na ovo posljednje), usporedi s još više zanimljivih srednjovjekovnih podataka: Cvekan, 1990. 11.-37. str. 24. Ranije u navodima, Budorova je plemićka povelja često spominjana u obliku *Budor-Armales*, u glavnom smo pak tekstu upućivali na Dodatke, navodeći odgovarajući broj folije (papirnati list) kako bi se navedena mjesta tamo mogla brže pronaći.

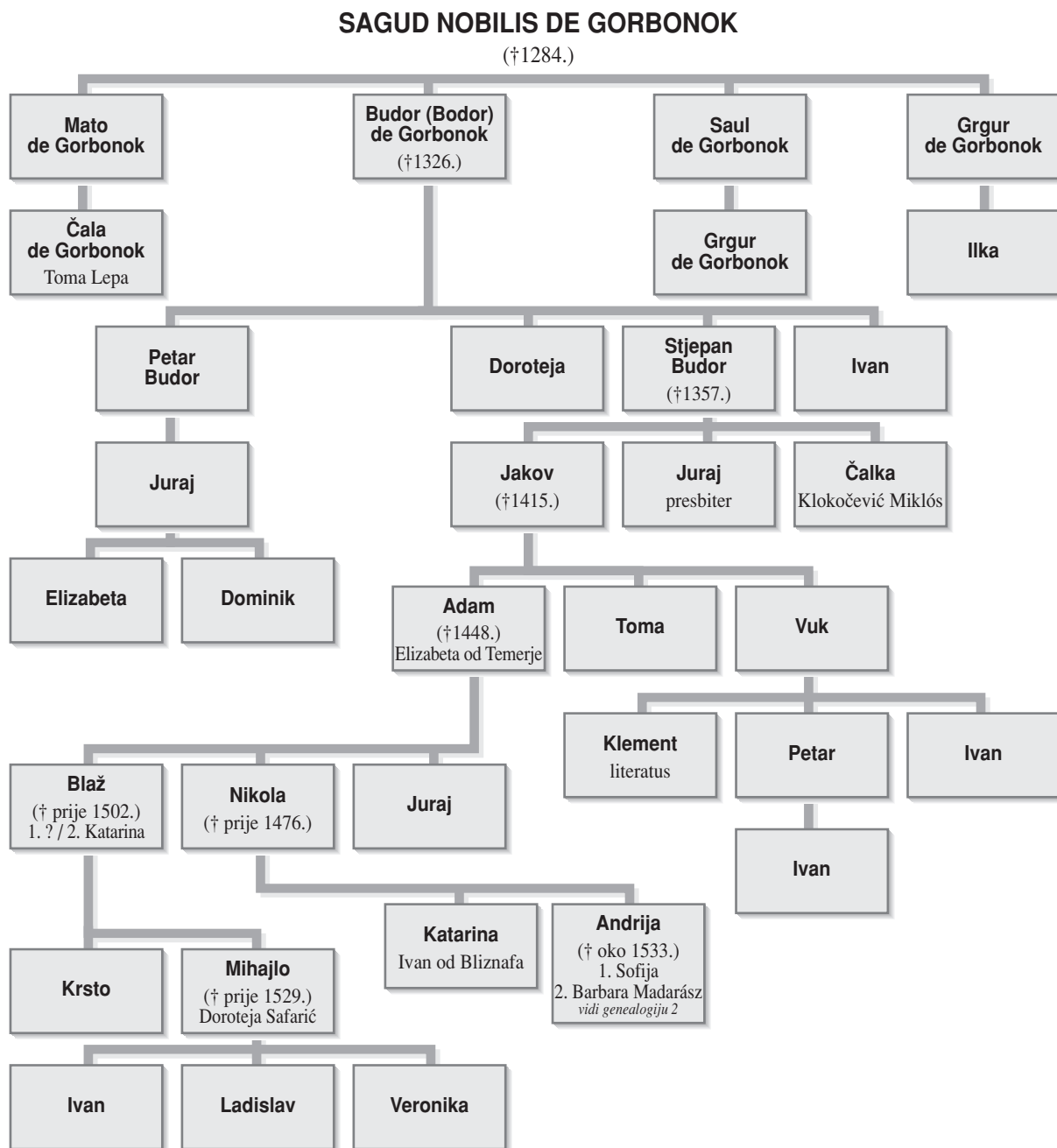
²⁴ Ranije u navodima, Budorova je plemićka povelja često spominjana u obliku *Budor-Armales*, u glavnom smo pak tekstu upućivali na Dodatke, navodeći odgovarajući broj folije (papirnati list) kako bi se navedena mjesta tamo mogla brže pronaći.

²⁵ Kako stoji u tekstu, učvršćenje plemstva (1. prosinca 1610.): *“in dicto regno nostro Sclavoniae sedes fixisse et bona haereditaria acquisivisse”*. Uo. Fol. 2v.

²⁶ *“Miles Henrici palatini”* HDA, Zbirke, Mape plemstva, Budor, odnosno *“nobilis de Gorbonok”* U: Zbirka rodoslovlja, Kut. 1. Budor i *Budor Armales*, fol. 2v.

²⁷ Osnovno o lokaciji: Cvekan, 1990. 11. - 22. str. i 46. - 49. str., usp. još Heller, 1974. 118. - 199. str.; Buturac, 1989., 99. str.; Romhányi, 2000. 27. str. i Engel, 2001.

²⁸ Vidi izvore u 26. bilješci i usp. još Buturac, 1989. 99. str.

Slika 1: Rodoslovno stablo obitelji Budor (1)

spominje s budrovačkim (*de Bwdrowcz*) pridjevom,²⁹ koje otkriva preseljenje iz Križevačke županije na selo južno od Đurđevca (danas Budrovec u Hrvatskoj).³⁰ Otad pa do 17. stoljeća članovi obitelji u

²⁹ O Adamu: Uo. 99. str. i MOL Df. 232114. (1503.); o Blažu: "*Blasius Budor de Budrowcz*", Kukuljević, I 215. str.: No. CXLVII. (1478.); "*domina Katherina relicta quondam Blasii de Budrowcz*" MOL DI. 101308. (1502.); o Nikoli: "*Nicolaus Budor de Budrowcz*" (1502.) O. 612. str.: No. 2722. i No.2726. (1471.). Naravno, u kasnijim se izvorima naknadno već i Sagud i Budor pojavljuju s budrovačkim predikatom, vidi npr. *Stipišić-Šamšalović*, 1959., 348. str.: No. 1470. (13. studeni 1413. "*Budur de Budrouch*" ili 360. str.: No. 1653. te 8. studeni 1423. "*Sagud de Budroc*")

³⁰ To naselje ne treba miješati s druga dva Budrovca u Vukovarskoj županiji (danas oba Budrovci), ali ni s onim u Virovitičkoj županiji gdje se na virovitičkom vlastelinstvu nalazio treći Budrovac (danas Budrovac Lukački). Za to, kao i za ostalu identifikaciju hrvatskih i slavonskih naselja, koristio sam podatke *Engela Pála* (*Engel*, 2001.) i imena mjesta Georga Hellera (*Heller*, 1977., 1978., 1980.a i 1980.b)

cijelosti su koristili taj počasni dodatak imenu, i to ranije radije Budrovci, a kasnije pak u obliku Budrovečki ili Budróc(z)i.

Do kraja srednjeg vijeka obitelj Budor pripadala je brojčano najjačem, ali ne i najsiromašnijem sloju slavonskoga nižeg plemstva - bila je jedna od tzv. dobrostojećih obitelji.

Iako Budori uistinu nisu imali veliku ulogu u području državnog života, a ni u životu Križevačke županije, ipak su se njihova seoska imanja stalno povećavala. Iz 15. stoljeća sačuvan je srodan izvor - pravo na posjedovanje. Međutim, on ne omogućava detaljnu rekonstrukciju života članova obitelji.³¹ Prvi o kojemu imamo opširnije informacije nećak je spomenutoga Blaža (vidi 1. rodoslovno stablo). To je bio Andrija, koji je umro 1533. godine.³² U mladosti (1494.) je bio službenik³³ ranijeg Baltazara Batthyányija, jajačkog bana (1493. - 1495.), kojemu je uz razne dužnosti³⁴ često služio oružjem, kao i kasnijim gospodarima.³⁵ U srpnju 1529. u njegovoj oporuci pronađeno je mnogo različitih vrsta oružja, među ostalim jedan turski mač (*framea Thurcalis*) i jedno koplje (*hastae banderiae*) ukrašeno zastavom.³⁶

Andrija je na početku 16. stoljeća bio već prestar³⁷ za sve ozbiljnije prijeteće borbe protiv Turaka. Borio se za različite gospodare, odnosno općenito bi služio kod aktualnog hrvatsko-slavonskog bana ili nekog drugog hrvatsko-mađarskog plemića. Primjerice, 1512. godine sređivao je stvari oko slavonskih posjeda Klare Rozgonyi, udovice preminulog bana Jurja Kanižaja/Kaniškog/Kanizsaya (1507. - 1510.). Mogli bismo reći da je djelovao kao gospodarski i pravni savjetnik.³⁸ Kasnije, 1513. godine, pojavio se kao službenik (*homo banalis*)³⁹ palatina Imre Perényija (1504. - 1519.) i bana (1511. - 1513.) te 1517. u službi bana Petra Berislavića (1513. - 1520.). Te 1517. godine i zatim 1518. djelovao je u državnom Saboru u Budimu, bio je odvjetnik (*procurator*) u parnici za posjede između ostrogonskog (esztergomskog) nadbiskupa i kardinala Tome Erdődyja Bakócza/Bakača (1498. - 1521.) i guvernera⁴⁰ Zagrebačke biskupije, odnosno Jurja Brandenburškog, markiza Križevačke županije. Između ostalih, zastupao je biskupa, očito zahvaljujući odličnom poznavanju lokalnih uvjeta i više desetljeća slavonske djelatnosti.⁴¹ Društveno priznanje i učenost, koje se zacijelo može potvrditi,⁴² dobro označavaju više

³¹ Osim ranije navedenih obiteljskih arhiva, vidi kronološkim redom pripremljene temeljne podatke, *Buturac*, 1989., 100. - 102. str., usporedi još brojne izvrsne, ali ponajviše po *Buturcu* navedene podatke: *Stipišić-Šamšalović*, 1959. - 1963.

³² 1532./33. godine još je zasigurno živio: HDA Arhiv Budor, 24. siječnja 1532., Križevci i Uo. 1533., nedostaje dan i mjesec, Križevci

³³ "*familiaris domini Balthasar* [Batthyányi]" 1494:MOLL DI. 106868.

³⁴ Prije travnja 1494., primjerice, zastupao je svoga gospodara na sudu u Budimu u nazočnosti kralja. Uo.DI.101178. (13. travnja 1494.)

³⁵ Jedan od konkretnih Andrijinih (listopad 1501.) izlazaka pred Turke; vidi: *Tkalčić*, 1896., 14. - 15. str.: 11.

³⁶ HDA Arhiv Budor 18. srpnja 1529., navedeno mjesto (original, kopija 17. st., jedan moderniji prijepis 19. st.); izdanje: *Laszowski*, 1934., 51.-57. str.

³⁷ Nažalost, ne znamo datum njegova rođenja, ali znamo da je njegov otac Nikola prije 1476. god. umro (*HBL* 2. 443. str.). Tako je oko 1510. Andrija već zasigurno bio u 40-im godinama.

³⁸ Pisma Andrije Budora Klari Rozgonyi, pisana rukom "*fidelis servitor*", 9. rujna 1512., Budovec, i 27. rujna 1512., Uo. MOL DI. 22339. i 22345., usporedi još *Reiszig*, 1900., 123. str.

³⁹ MOL DI. 37912. (28. siječnja 1513.; parnica Jurja Brandenburškog i Benedikta Rattkaya), Uo. DI.37913. (8. veljače 1513. parnica Jurja Brandenburškog i Benedikta Rattkaya), usporedi još parnice Uo. DI. 37948. (19. siječnja 1514.) i *Gulin*, 1995., 67. str.: No. 10, odnosno *Laszowski*, 1906., 565. str.: 19. (8. ožujka 1517.).

⁴⁰ O daljnjoj djelatnosti vidi: *Zagrebački biskupi*, 1995., 230. str.

⁴¹ MOL DI. 37949. (11. veljače 1517.) i DI. 37582. (10. svibnja 1518.). Nekoliko analogija o zapadnozadunavskoj obitelji Chernel: *Horváth*, 2001., 375. - 376. str., usporedi još: *Kubinyi* 1984.

⁴² Vlastitom rukom pisana pisma: MOL DI. 22339. i 22345., oba 1512., odnosno Uo. Df. 232402. [1514]. Uz to, obrazlaže kako je školovao svoje sinove, o tome vidi oporuku: "*ut videlicet ipsum [o sinu Vidu] in scolis vel aliis locis in expensis meis sustentare valeam*", odnosno "*Item habeo in auro florenos octo, hii sint ad necessitates Johannis et Mathiae filiorum meorum, qui nunc studiis vacant.*" HDA, Arhiv Budor, 18. srpnja 1529. i s manjim pogreškama u pisanju: *Laszowski*, 1934., 52. i 56. str. Slično drži i Josip Buturac u svom sažetku srednjovjekovne povijesti obitelji Budor: *Buturac*, 1989., 99. str.

puta spomenuta *magistarska* titula⁴³ i odvjjetništvo. Slavonski su redovi u proljeće 1528. u Križevačkoj županiji održali sabor - osim vicebana Ivana Svetačkog, na tome saboru izabrali su vođe, među kojima i Budora, koji će u Slavoniji službovati i utvrditi cijenu namirnica za mjesnu vojsku.⁴⁴

4. Dvije države u novom položaju: nove mogućnosti za obitelj Budor pola stoljeća nakon Mohača

4.1. U građanskom ratu i osmanski pritisak

Slavonski su redovi već 1528. dobro uočili da su temeljne posljedice Mohačke bitke (1526.) i u Ugarskoj i u Hrvatskoj stvorile potpuno novo stanje. Osmanlije su nakon stabilizacije uprave u Srijemu, a potom u Jajcu, 1528. godine doista postali svakodnevna prijetnja Hrvatskoj, Slavoniji i južnoj Ugarskoj.⁴⁵ Ugroženu javnu sigurnost na početku srpnja 1538. zgodno je prikazao spomenuti Kristofor Batthyányi koji je stanovao u utvrdi Greben, tada još u Križevačkoj županiji. On je bratiću Katarine Svetković, žene Franje Batthyányija, uputio brižne riječi: *“Moj savjet tebi je, da nikako nikuda ne ideš, jer će se moj gospodar vječno ljutiti i biti bijesan na tebe. Ja to od tebe također neću primiti sa zadovoljstvom jer i ti sam razumiješ, da nije potrebno da u ovakvo vrijeme odlaziš tamo (poimence u Kristallóc, danas Kreštelovac u Hrvatskoj), gdje ćeš u svakom grmu strahovati od neprijatelja”*.⁴⁶

Politička i egzistencijalna nesigurnost postupno su jačale. Premda su hrvatski redovi 1. siječnja 1527. na Cetini (slijedeći odluku mađarskih redova 17. prosinca 1526. u Pozsony/Požunu) za kralja izabrali Ferdinanda I.,⁴⁷ na hrvatsko-slavonskom teritoriju bilo je mnogo pristaša Jánoša/Ivana Szapolyaija (Zapolje), primjerice ban Krsto Frankopan (1526. - 1527.), koji je već 11. studenoga 1526. okrunjen za vladara. Time su hrvatsko-slavenski posjedi imali ne samo dva kralja, nego i dva bana. Tako je Franjo Batthyányi od 1527. do 1531., kao član Habsburške vladajuće strane, također obavljao službu bana. Građanski rat, stalne provale Osmanlija, kao i svakodnevna pustošenja postrojbi u kojima su u službu primljeni i Austrijanci i Španjolci, svakodnevni su život slavonskih županija pretvorili u kaos.

Jedna se značajna grupa mjesnog plemstva priklonila Osmanlijama, poglavito u Ugarskoj, a posjednici Batthyányiji, Nádasdyji, Erdődyji, Keglevići i Zrinski su užurbano napustili svoje domove te su sjeverno od Drave, uglavnom u zapadnoj Ugarskoj, potražili svoje novo mjesto stanovanja.⁴⁸ Mnogo je, međutim, bilo i takvih koji su, usprkos svim teškoćama, ostali vjerni zemlji svojih predaka. Pokraj sve zaoštrenije granice te u kaosu borbe i unutarnje politike, vladar ili neki velikaš dobio je mogućnost bespravnog stjecanja posjeda. Mogli bismo to nazvati lovom u mutnom. Andrija Budor i njegovi potomci - kako se čini - znali su dobro iskoristiti život s tim mogućnostima.

Iako ne znamo detaljno, sigurno je da je stari Andrija Budor najkasnije do srpnja 1528. postao povjerenik⁴⁹ bana Franje Batthyányija (1525. - 1531.). Nakon toga bio je na strani Ivana

⁴³ Bez pretenzije *Stipišić-Šamšalović*, 1961., 518. str.: No. 3775. (1505.), *Tkalčić*, 1896., 106. str.: No.94. (1511.); MOL DI. 37912. (1513.), DI. 37948. (1514.) itd. O prestižnom naslovu *magistra KMTL* 422. (uvodni članak *Engela Pála*)

⁴⁴ Rezolucija Sabora slavonskih redova, 19. travnja 1528. g., Križevci: *Šišić* I., 151. str., No 97.

⁴⁵ *Mažuran* 1958., 93. - 113. str., i novije: *Mažuran*, 1991., 27. - 32. str., *Barta*, 1995., osobito 19. str., odnosno *Pavličević*, 2002., 85. - 86. str.

⁴⁶ *Pálffy-Pandžić-Tobler*, 1999., 86. - 87. str. No. 42 (7. srpnja 1538., Németújvár).

⁴⁷ *Kruhek*, 1997., posebice 15. - 24. str.

⁴⁸ *Breu*, 1970., *Kampuš*, 1995. i s novim izvorima *Pálffy-Pandžić-Tobler*, 1999.

⁴⁹ *“Miseram temporibus proxime elapsis urum familiarem meum ad Vestras Dominaciones, Andream scilicet Budor...”* Franjo Batthyányi namjesniku palatina i savjetniku Stjepanu Báthoryju 6. srpnja 1528., p. *Šišić* I., 158. str. No. 102 - baš to svjedoči Budorova oporuka 1529. g., kada navodi sljedeće: *“Item magnificus dominus Franciscus de Bathyan etc. pro serviciis meis reservitis...”*, *Laszowski*, 1934., 55. str.

Zapolje/Szapolyaija kojem se nije priključio zbog uvjerenja, nego vjerojatno zbog koristi. Premda je smrću Krste Frankopana 27. rujna 1527. u Martijancu kod Varaždina hrvatsko-slavonski kralj Ivan izgubio najznačajnijeg vođu stranke i tako znatno oslabio,⁵⁰ ipak su se njegove zamisli ostvarile. Batthyányi je mogao ponuditi i Ferdinandovu zaštitu Budoru, dok je on bio priznat i od drugog kralja, Ivana Szapolyaija. Štoviše, 1529. od njega je dobio i nova imanja, a u lipnju sljedeće godine stekao je nove posjede.

Prije nego što je dobio posjede od Ferdinanda, Budor je stekao imanje pisara Pavla Miketinečkog, Pavlovačke (nekad u Rakovečkom vlastelinstvu, danas Pavlovec Vrbovečki u Hrvatskoj) i Gorenačke (mjesto nije sigurno) posjede u Križevačkoj županiji, zatim je darovao obiteljsko ime mjestu Budrovac u čijoj je blizini dobio selo Tibonec, te plemićku kuriju smrću tibonečkog Stjepana Vaškajića. Dana 26. srpnja 1530., štoviše, proširio je svoje imanje još nekim posjedima osim tih koje je spomenuo u oporuci (Čepelovec).⁵¹

Uza sve to, Andrija Budor je baštinu stekao uglavnom preko obitelji i svoje dvije žene, Sofije i Barbare Madarász (usp. 1. rodoslovno stablo), raspolagao je pokojim značajnim posjedom svojih predaka u Gorbonoku (oko Kloštra Podravskog) i Budrovcu. U drugim je mjestima, među ostalim, imao preko strica Blaža, zbog osmanskih provala, oko 1470. utvrđenu kuriju, to jest dvorac (*castellum*)⁵² s dodacima (alodij, ribnjak, mlin i vrt). Manje su se parcele nalazile nedaleko od Budrovca, na Jarnu (nekoć na kraju Kloštra Podravskog), Temerju, Blacu (nekoć oboje u istočnom kotaru Križevačke županije, nedaleko od Koprivnice), Ivanovcu (nekoć u okolici Hampovice), Ataku (danas Otok), Sredice i na Brestovcu (nekoć oko Kutnjaka i Kuzminca). Nekoliko ih je bilo u jugozapadnom dijelu Križevačke županije: na Bliznafu (nekoć pokraj Sesveta), Jalšovcu (nekoć pokraj Fodrovca i Erdovca), Ebrešu (još i Obrešu, danas Obreš), Veszelovcu (još i Veselkovcu, nekoć oko Gradeca i Podjaleša), Savlovcu (nekoć na kraju Presečnog i Vojnovca Kalničkog) i na Potoku (Potok Kalnički) itd.⁵³ Dapače, u službi velikaškoga gospodara i niži je plemić imao svoje službenike,⁵⁴ kao njegov spomenuti stric Blaž, krajem 15. stoljeća.⁵⁵

Na mjestu obiteljske grobnice, u gorbonoškom franjevačkom samostanu, na vječni je pokoj⁵⁶ položen Andrija, čiji je sin Vid (Vitus) nastavio očev put. Možda je i simbolično što je Andrija svojem sinu Vidu, koji je tada još bio u dječjoj dobi (*"in tenera aetate constitutus"*), među ostalim stvarima ostavio pozlaćen srebrni mač i ostruge da se njima podmire troškovi njegova učenja i drugi izdaci ako

⁵⁰ Barta, 1995., 9. - 12. str.

⁵¹ Redom navođena: MHI. 214. - 215. str.: No. 238 (8. studenoga 1529., Budim), Uo. 357. - 358. str. No. 372. - 373. (26. lipnja 1530., Budim); o vezi sa Zapoljom/Szapolyaiem usporedi još: Laszowski, 1929., 198. str., No. 189., odnosno o Čepelovcu Dočkal, 1956., 152. str., i Buturac, 1989., 101. str.

⁵² Stipišić-Šamšalović, 1961., 507. str.: No. 3654. (1503.) i Buturac, 1989., 99. str., odn. usporedi još u zahtjevu za posjed prije 15. ožujka 1525. spomenuti dvorac Andrije Budora *"fortalicium in Bwdrowcz constructum"* MOL Df. 232710. O do danas preostalim ostacima: Feletar, 1988. 73. str. (najnoviji mađarski spisi o srednjovjekovnim dvorcima ne izvještavaju o njemu, Koppány, 1999.)

⁵³ O svemu u velikom broju spisi o kasnosrednjovjekovnom pravu na posjede (Stipišić-Šamšalović, 1959. - 1963., passim i Buturac, 1989., 100. - 102. str.). Osim toga vidi istodobne sažetke: Adamček-Kampuš, 1976., 13. str.: No. 3 (1495: Temerje), 26. str.: No. 7. 1507: Bliznafő 9, 27. str.: No.8. (1507: Otok i Temerje), 34. str.: No. 10. i 36. str.: No. 11 (1507: Budróc), 52. str.: No. 19. (1512: Biznafő), 58. str.: No. 21. (1513: Bliznafő), 104. str. No.35. (1517: Budróc), 122. str.: No.42. (Bliznafő), o Veselovcu i Savlovcu: MOL Df. 232710. (1525.), kao i spisi obiteljskog arhiva: HDA, Arhiv Budor, Kut. 1. passim, odnosno Budorova oporuka: Laszowski, 1934., 50. - 51. str. usporedi još: Dočkal, 1956., 147. str. (Bliznafő) i 149. str. (Bresztovc)

⁵⁴ 1529. god. svjedočenje oporuke: *"Blasius et Iwan familiares mei"*, Laszowski, 1934., 57. str.

⁵⁵ MOL DI. 33135. (21. svibnja 1479.)

⁵⁶ *"Corpus vero meum sepulturae praedecessorum et progenitorum meorum in claustro Gorbonok habitae, prout voluntati divinae placuerit"*, Laszowski, 1934., 51. str., odnosno otkrivena novija povijest samostana Svetog Stjepana: Cvekan, 1990., 23. - 37. str.

on umre.⁵⁷ Prema tome, Vid je rođen između 1515. i 1520. godine i poslušao je savjet svog oca te se dobro poslužio i mačem i ostrugama. Naučio je što je trebao naučiti i uradio je što je trebao uraditi. Nakon učenja, koje je mogao nastaviti u kakvoj kaptolskoj ili trgovišnoj školi, prema kraju 1530., poput svojih prethodnika, nije primio županijsku administracijsku službu, nego je za svoju karijeru izabrao “školu za vitezove”. U sljedećoj četvrtini stoljeća Vid je sudjelovao u svim važnijim akcijama na granici protiv Osmanlija, koje su se odigravale na jugozapadu Mađarske i u Slavoniji.

Slijedeći oca, Vid je svoje vojništvo gotovo zasigurno počeo kod guvernera bana Tome Nádasdyja (1537. - 1539.). Naime, 1542. još je bio u njegovoj službi,⁵⁸ što nikako nije bilo slučajno. S jedne strane, njegov je otac zasigurno poznao Nádasdyja⁵⁹ koji je 1525. već bio tajnik kralja Ludovika II.

S druge strane, mnogo ranije rođen njegov polubrat od očeve prve žene Sofije, Siksto/Sixtus (vidi 2. rodoslovno stablo), također je bio u službi bana, a kasnije u službi palatina. Tek što su dva brata primila službu, razila su se. Siksto je do kraja 30-ih godina 16. stoljeća već živio na zapadu Ugarske,⁶⁰ to jest spadao je među spomenute mađarske i hrvatske plemiće koji su na poticaj svojih povjerenika preuzeli premještenje sjevernije. Godine 1528. bio je tajnik Ane Drágffy (žena Ladislava Kanižaja), 1539. bio je u Himfalvi, u županiji Vas, tijekom godine kad je pao Budim (1541.) u Rajki u županiji Moson, a 1546. pak kod Nádasdyjeva kapuvárskog vlastelinstva iz Szergényja (županija Sopron) svjedoči njegovo pismo gospodaru kada je bio tajnik Tome Nádasdyja (“*secretarius noster*”).⁶¹ Godine 1551. Siksto je još živio. Spomenut je u jednoj parnici.⁶² O njegovu kasnijem životu i potomcima, nažalost, nisu pronađeni podaci. Vjerojatno je umro bez nasljednika pa tako Budorovoj obitelji nije osnovana zapadnougarska loza.

Vid Budor je, osim što je dobrovoljno pristupio u vojničku službu, iz obiteljskih interesa bio prisiljen ostati u domovini svojih predaka. Godine 1542. bio je u službi ranijeg bana Tome Nádasdyja, odnosno izravno pod zapovjedništvom donjolendavskog Stjepana Bánffyija, te neuspješno sudjelovao u pokušaju oslobađanja prethodne godine palih Budima i Pešte.⁶³ Vrativši se kući, uskoro je trebao pokopati brata Matiju († 1545.).⁶⁴ Obrana i vodstvo obiteljskih slavonskih posjeda, uz njegova brata Ivana o kojemu imamo posljednju vijest iz 1551.,⁶⁵ postaju njegov glavni zadatak. Time je, razumije se, naslijedio sve obiteljske posjede. Usprkos tome, sljedećih godina upotpunjavao je vojničko iskustvo, više puta odlazeći daleko od kuće. Godine 1540., primjerice, kod Tihanyja se borio s Osmanlijama i u toj borbi ozlijedio ruku,⁶⁶ a 1546./47. se borio, pod zapovjedništvom Petra II. Erdődyja (1504. - 1567.), kasnijeg bana (1556. - 1567.), u Schmalkaldenovu ratu u Saskoj. Vid je tada bio jedan od mađarskih

⁵⁷ Laszowski, 1934., 52. str.

⁵⁸ Laszowski, 1898., 140. str., djelatnost Nádasdyja je do današnjih dana, nažalost, ostala neistražena.

⁵⁹ Zamolba Ivana Budora Ludoviku II. za posjed i kraljevo odobrenje za to, s potpisom njegova tajnika Tome Nádasdyja (“*secretarius*”): 15. ožujka 1525., Budim: MOL Df. 232710.

⁶⁰ Godine 1553. zacijelo još živi u Križevačkoj županiji, u selu Magalovec (nekoć na sjeveroistočnom dijelu Križevačke županije, na krajevima *Sibenik/Bačkovice*), čime je nastao spomenuti razdor. *Reiszig*, 1900., 126. str.

⁶¹ MOL E 185 MKA Arhiv obitelji Nádasdy, Missiles, Budor Vid Nádasdy Támasu.

25. listopada 1539., Himfalva.; 6. siječnja 1541., Rajka i 25. ožujka 1546., Szergény; 1546., tajnik Nádasdyja: Zalamegyei Levéltár, Zalaegerszeg; XII. 1: A Zalavári és Kapornaki Konventek Hiteleshelyi Levéltára Fasc. 1. Nr. 17. (Zahvaljujem na suradnji *Irén Bilkei* iz Zalaegerszega)

⁶² HDA, Arhiv Budor, 31. ožujka 1551., Ormosd.

⁶³ Laszowski, 1898., 140. str.; o Nádasdyjevu putu i ulozu 1542. godine te novije: *Bessenyei*, 1999., 20. str.; odnosno o pohodu 1542. *Meyer*, 1879.; *Károlyi*, 1880a.; *Károlyi*, 1880b.; *Traut*, 1892. i najnovije *Liebold*, 1998., 237. - 252. str.

⁶⁴ HDA, Zbirke, Zbirka rodoslovlja, Kut. 1. Budor

⁶⁵ HDA, Arhiv Budor, 31. ožujak 1551., Ormosd

⁶⁶ Laszowski, 1898., 140. str.

husara koje u pjesmi spominje poznati pisac kronika Sebastijan Tinódi: “*Došao je Péter (Petar) Erdődy sa 150 konja*”.⁶⁷

Vrativši se iz inozemstva Vid Budor je još jedno vrijeme djelovao u Slavoniji kao kraljevski (konjanički) zapovjednik,⁶⁸ ostavši u službi Petra Erdődyja.⁶⁹ Ne može se isključiti da je kao kapetan službovao baš na nekadašnjem obiteljskom sjedištu, u Gorbonoku, posebno u utvrđenom dvorcu.⁷⁰ Godine 1548., prema planovima, 25 konjanika i 20 pješaka trebalo se pobrinuti⁷¹ za obranu. Budor se vjerojatno vratio nekadašnjem gospodaru, u međuvremenu podunavskom državnim zapovjedniku (1542. - 1546. i 1548. - 1552.)⁷², Tomi Nádasdyju. Marko Štančić, kasnije poznati sigetski (szigetvárski) zapovjednik (1556./57. te 1558. - 1561.), a tada jedan od kapetana Nádasdyjeve vojske, u rujnu 1550. godine o tome je podnio izvještaj iz Pácoda (pokraj Bakháze u županiji Somogy blizu Drave) Stjepanu Zichyju, podunavskom zapovjedniku i njegovom pretpostavljenom: “*Vid Budor je ove noći stigao, kako bi javio sigetsku (szigetvársku) vijest*”.⁷³

Iz toga podatka može se zaključiti da je vjerojatno Budor tada službovao u Sigtetu (Szigetváru): podunavski je zapovjednik bio tamo stacioniran sa 100 vojnika lakog konjanništva. No moguće je da je preko zapovjednika Nádasdyja u baranjsko-somogyske utvrde, podrazumijevajući Siget (Szigetvár), Pácod i druge, spadalo među 200 konjanika.⁷⁴ O kojem je god slučaju riječ, sigurno je da je Budor išao preko dobro poznatih terena jer su sigetska i okolne tvrđave ležale blizu Drave. Za njega Drava nije značila ništa drugo nego jednostavnu prirodnu i županijsku granicu između južnopodunavskih i slavonskih županija.

4.2. “Dvije države - jedna domovina”: Budorovo uspješno pronalaženje izlaza

Temeljite promjene u cijeloj Slavoniji, ali posebno u Križevačkoj županiji, kao i u život obitelji Budor, donijela je 1552. godina. Osmanlije su 1543. zauzeli Valpovo, a godinu dana prije Orahovicu i Drenovac, kao i prostor istočno od rijeke Ilove. Tako su 1544. Osmanlije zaposjeli Pakrac i Bijelu Stijenu, zatim posjed Tome Nádasdyja, Veliku (danas Kraljeva Velika) i staru Batthyányjevu utvrdu, Kreštelovac. Sljedeće su godine zauzeli Moslavinu, koja leži zapadno od Ilove. Time je već polovica posjeda Križevačke županije bila u njihovu vlasništvu. Istinska je tragedija uslijedila u Slavoniji, iako je do tog vremena mađarska ratna povijest (suprotno od hrvatske) na nju obratila tek neznatnu

⁶⁷ Tinódi, 1984., 336. str.: IX. 149. Erdődy je, prema vlastitoj tvrdnji, sudjelovao u ratu sa 200 konjanika: SNA UAE Lad. 2. 2. Fasc. 9. No. 1. fol. 3., usp. još Károlyi, 1877., 848. str. i Martian, 1910., 53. str. (najnovije biografske studije ne izvještavaju o službi kasnijeg bana) HBL 4. 68. str.

⁶⁸ “*Capitaneus Regiae Maiestatis*” 18. rujna 1546.: MOL P 1342., Arhiv obitelji Lippay Capsa 17. Fasc. 2. fol. 32-33 i 18. rujna 1553.: MOL P 1313., Arhiv obitelji Batthyányi, “Miscallenea” Series II. No. 104.

⁶⁹ 1549. navodi o njemu: Laszowski, 1898., 140. str.

⁷⁰ Povijest gorbonošskog dvorca, vidi: Cvekan, 1990., 17 - 22. str.

⁷¹ “*Limitatio gentium in arcibus finitimis regni Sclavoniae*”, ÖStA HHStA Hungarica AA Fasc. 55. 1548. fol. 155-164. i MOL E 211 MKA Lymbus Series II., Tétel 3. fol. 3.-8. O užurbano sastavljenom prijedlogu namjesništva 1547. god. na državnom saboru u Pozsony/Požunu: 3. tc. : CJH, 1526-1608., 190.-191. str.

⁷² Pálffy, 1999b. Posebno 36. - 37. str.

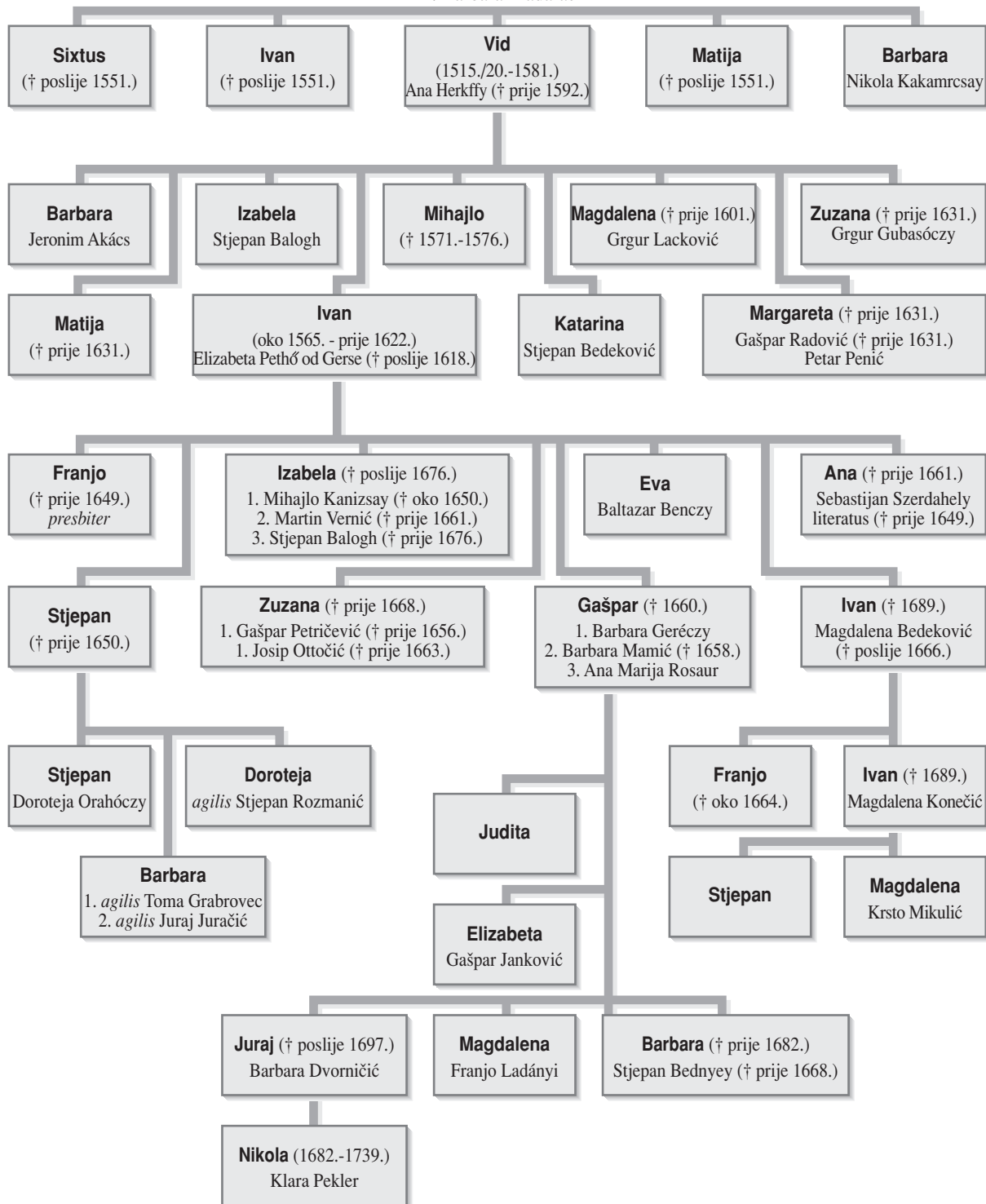
⁷³ Szalay, 1861., 73 - 74. str.: No. LXVIII. O putu Marka Horvata novije vidi: Szakály, 1987., 46 - 80. str.

⁷⁴ Pálffy, 1999b., 38. str.

ANDRIJA BUDOR († oko 1533.)

1. Sofija

2. Barbara Madarász

Slika 2: Rodoslovno stablo obitelji Budor (2)

pozornost. Virovitica, Čazma, Dubrava i Ustilonja te područje Siska i rijeke Čazme, a time i veći dio Križevačke županije, bili su okupirani. Nakon što su je početkom kolovoza 1544. napustili branitelji, Osmanlije su spalili i gorbonošku utvrdu.⁷⁵

U Križevačkoj su se županiji od Đurđevca preko Koprivnice do Ludbrega, kao i do Križevaca i južno prema Cirkveni, prostirali prostori koji su ostali pod kraljevskom vlašću (time su ujedno Batthyányji i Nádasdyji izgubili sve svoje važne slavonske posjede). Uopće nije slučajno što su bečki vojskovođe baš u tim tvrđavama ustanovili krajem 50-ih godina 16. stoljeća slavonsko pogranično zapovjedništvo (*Slawonische/Windische Grenze*)⁷⁶ koje je organiziralo obranu. U Slavoniji i Hrvatskoj gotovo da se više nije imalo što braniti. Osmanlije su nakon nekoliko godina, 1556., opsadom Kostajnice na Uni (danas Bosanska Kostajnica u Bosni) doveli u golemu opasnost⁷⁷ i Zagrebačku županiju te su od 1530. postupno sagrađene pogranične utvrde (*Kroatische Grenze*).⁷⁸ Od Slavonije⁷⁹ su ostali sve ugroženija Zagrebačka županija i spomenuti sjeverozapadni okrajci Križevačke županije. U to se vrijeme Hrvatska veoma smanjila (Reliquie reliquiarum ili “ostaci ostataka” nekoć slavnog Hrvatskoga Kraljevstva), a primorski su se posjedi smanjili na zajedničke posjede sjeverno od bihačko-senjske crte.

Zbog tih korjenitih promjena srednjovjekovni zemljopisni i politički teritorijalni pojmovi postupno su dobivali nov sadržaj. Iako su Varaždinska, Križevačka i Zagrebačka županija i dalje činile dio Slavonije,⁸⁰ sve češće su počele koristiti “hrvatski” atribut na svom teritoriju jer od srednjovjekovne Hrvatske nije ostalo gotovo ništa (*“reliquiae reliquiarum” / ostaci ostataka* - kako pišu suvremeni izvori).⁸¹ Simbolično bismo mogli reći da se u drugoj polovici 16. stoljeća Hrvatska zbog osmanskih prodora smanjila na Slavoniju, to jest dva su se područja na dugo vrijeme takoreći ujedinila. To posebno stanje dobro je predočeno time što se sredinom stoljeća između mađarskih grbova pojavila i Slavonija (*regnum Sclavoniae*, odnosno *rex regni Sclavoniae*),⁸² što je u srednjem vijeku bilo potpuno nezamislivo. Tako je područje između Drave i Save pripalo pojmu Ugarskoga Kraljevstva (*regnum Hungariae*).⁸³

Naglo smanjenje hrvatskih i slavonskih teritorija uvelike je pridonijelo procesu ujedinjenja, o čemu su hrvatski redovi posljednji put održali samostalni Sabor 1558. u Zagrebačkoj županiji, u Steničnjaku.⁸⁴ U 16. i 17. stoljeću hrvatski i slavonski redovi će uvijek zajedno zasjedati, poglavito u Zagrebu ili Varaždinu, te zajedno donositi odluke o obrani “svoje domovine”. Hrvatski sabor i

⁷⁵ Virovitičku su županiju u tili čas “progutali” osvajači. O tome *Mažuran*, 1958., posebno 115. - 128. str. (O Gorbonoku: 123. str., kao i *Barabás* I. 164. - 168.: No. CXII-CXIII. [6. kolovoza 1552.]), kao i novije *Feletar*, 1988., 76.-78. str.; Cvekan, 1990., 23. i 37. str.; *Mažuran*, 1991., 28. - 32. str.; *Kruhek*, 1992., 5. - 9. str.; *Pavličević*, 2002., 85. - 87. str., odn. o turskoj vlasti nad posjedima *Moačanin*, 2001.

⁷⁶ Brojne su obrade te teme, vidi novije: *Kruhek*, 1992., 3.-38. str.; *Kruhek*, 1995b., 141.-159. str. *Pálffy*, 1996., 185. i 190. str.; *Kaser*, 1997., 99.-109. str. i *Kruhek*, 2000.; od ranije literature (bibliografskim podacima): *Rothenberg*, 1970.; *Klaić N.*, 1973. i *Vojna krajina*, 1984. (odgovarajuće poglavlje)

⁷⁷ O ulozi Kostajnice i o povijesti 16. st. novije: *Kruhek*, 2001., posebno 76. - 80. str.

⁷⁸ U 76. u bilješki pokraj odgovarajućeg poglavlja vidi još: *Lopašić*, 1890., i *Simoniti*, 1991.

⁷⁹ *Engel*, 1996. I. 223. str.; *Težak-Šimek-Lipljin*, 1999., *Zsoldos*, 2001., 279. str.

⁸⁰ Vidi, primjerice, pismo kralja Rudolfa iz 1577.: “*in comitatu Zagradiensi ultra Colapim, illa scilicet parte comitatus, quae hoc tempore Croatia dicitur*”, *Barabás*, I. 559. str. No. CXCIII.

⁸¹ Tako navodi temeljna i hrvatska povijest: *Klaić N.*, 1973., posebno str. 255. - 261. str.; iz literature na mađarskom jeziku rijetko se kao primjer upotrebljava: *Bónis-Degré-Vagra*, 1996., 136. - 137. str., i *Bak*, 1997., 63. str.

⁸² Daljnja istraživanja zahtijevaju točno vremensko navođenje.

⁸³ *Zsoldos*, 2001.

⁸⁴ *Šišić* III (21. - 26. str., No. 14, 18. srpnja 1558.), *Klaić V.*, 1982., 602. str., i povijest Sabora; usporedi još: *Horvat R.*, 1942., i *Sabol*, 1995. (9. - 60. str.) te *Josip Kolanović*

slavonska skupština, koja je nastala nakon Mohačke bitke, ujedinili su se te preuzeli dio organizacije i običaja⁸⁵ slavonske skupštine. Ujedinjenje je označavalo to da se djelomično ujedinila sudbina Križevačke i Zagrebačke županije jer su 1558. imali zajedničkog župana Ambroza Gregorijanca (“*comes comitatum Zagrabienensis et Crisiensis*”),⁸⁶ i to je postupno postalo pravilo. Ujedinjenju je presudno pridonijelo i to što se veći dio hrvatskog plemstva, kao i jedne slavonske grupe, zbog osmanskih prodora selio prema sjeveru, to jest prema zaštićenijim županijama - Zagrebačkoj i Varaždinskoj (ili još dalje prema Mađarskoj).⁸⁷ Zbog svih tih događaja “oslabljena” se Slavonija, kao dio Ugarskoga Kraljevstva, ujedinila sa “smanjenim” Hrvatskim Kraljevstvom.

Vida Budora su se te korjenite promjene i te kako ticale jer je zauvijek izgubio brojne posjede u Križevačkoj županiji. Ono što je preostalo dospjelo je u neposrednu blizinu ili na prvu crtu bojišta. Obiteljska gnijezda i grobovi, npr. Gorbonok, doživjeli su pustošenje.⁸⁸ Vid je tako mogao izabrati između dvije odluke: slijediti polubrata te se preseliti na zapad Ugarske, čime bi ostavio sve svoje posjede novim doseljenicima (poglavito Vlasima koji su u velikom broju, kao izbjeglice, dolazili u Slavoniju),⁸⁹ ili i dalje, ostajući u službi oružja, pokušati steći nekoliko sigurnijih utočišta u Podravini. Vid se odlučio za ovo posljednje, iako je to bio mnogo teži izbor.

Godine 1556. Vid Budor je ponovno sudjelovao u borbi protiv Osmanlija, osobito pod zapovjedništvom palatina Tome Nádasdyja (1554. - 1562.), i to opet na području sjeverno od Drave. Kada je budimski paša Hadim Ali (1556. - 1557.), nakon uspješnog osvajanja Kaposvára, Korotne i Babócsa (Bobovca), u lipnju 1566. zauzeo Siget (Szigetvár), nastojao je završiti osvajanjem južnog Podunavlja. Bečki su vojskovođe prikupljali vojsku da to spriječe. Ferdinand Tirolski, nominalni nadvojvoda, i palatin Tomo Nádasdy, kao i vojni intendant Szorza Pallavicini I., vodili su austrijsku, moravsku, mađarsku, hrvatsku i slavonsku vojsku te vratili Babócsu (Bobovec) i tim borbama oslobodili Siget (Szigetvár) od opsade, a zatim su trijumfirali u bitki pokraj rijeke Rinye.⁹⁰

U prvom ozbiljnijem uspjehu kršćanske vojske nakon Mohačke bitke Vid Budor je junački izvršio svoju ulogu kao konjanik, tj. husar. Kada je iz jedne bitke vraćao svoje postrojbe, Osmanlije su ih počeli goniti što je on, navodno, prvi primijetio. Viteški je stao nasuprot njima, samog je Skender-bega ranio, a on sam pretrpio je manje ozljede. Usprkos tome, i dalje je ostao aktivan pa je u blizini Szentlőrincsa (istočno od Szigetvára) u jednoj novijoj akciji kopljem na smrt izbo jednog Osmanliju, a na sličan je način kod Sigeta (Szigetvára) porazio još jednog. Zatim je u jednoj bitki, koju je vodio Franjo Tahy - tada zapovjednik konjice,⁹¹ kopljem ranio Kunović-bega. Na poslijetku je kod Görösgála dokrajčio još četvoricu Osmanlija.⁹²

⁸⁵ Hrvatski *sabor*, odnosno kasnosrednjovjekovna glavna skupština (sudska skupština, *generalis congregatio*) i pokrajinska skupština (isprva *generalis congregatio*, kasnije *conventus /diaeta [statuum] regni Sclavoniae*). Postupno su o ujedinjenju otkriveni temeljni nedostaci hrvatsko-mađarskog istraživanja. Dosadašnja istraživanja kasnosrednjovjekovne Slavonije o manje poznatom slavonskom sudu i pokrajinskim skupštinama: *Tringli*, 1998., posebno 293. - 307. str., usporedi s brojnim izvrsnim primjerima: *Kukuljević I.*, 213. - 277., i novije *Kubinyi*, 1994., 295. str.

⁸⁶ Uo 41. str.: No 24 (1. rujna 1558.) i *Buturac*, 1991., 12. str.; još: *Klaić V.*, 1982., 613. str. i *Bak*, 1997., 110. str.

⁸⁷ Kao primjer, Frančići, vidi obiteljsko rodoslovlje: MOLP 1313, arhiv obitelji *Batthyányi*, Genealógiák/Rodoslovlja, Karton 149. pol. 151.-152., i dijelom izdanje *Pálffy-Pandžić-Tobler*, 1999., 259. - 261. str. No 170 ili Kružići (mađarski Krusicsi, usp. *Perojević*, 1931. i *Matunák*, 2001. 5.-20. str.) i kasnije u Mađarskoj, obitelji sa spomenutim Horvát(h) atributom (pr. obitelj Horváth-Štančić: usp. *Iványi B.*, 1918. i *Szakály*, 1987.), novije o tim obiteljima istražuje suradnik *Ivan Jurković* na pulskoj Katedri za povijest

⁸⁸ Martin Stier: na zemljopisnoj karti 17. st. Gorbonok se nalazio na najzapadnijem dijelu osmanskog područja (“*Closter*”); *Krmpotić*, 1997., 43. str., No. 21; usp: *Cvekan*, 1990., 23. i 26. str.

⁸⁹ Vidi 76. bilješku

⁹⁰ Dokumentirano jedinstvenim bogatstvom (bečkih, gračkih, budimpeštanskih i praških) arhivskih materijala, ali još u velikom dijelu neobrađeno. O ratnom pohodu 1556. godine vidi: *Bende*, 1968.

⁹¹ *Barabás*, II., 327. - 344., str.: No. CII

⁹² *Laszowski*, 1898., 140. str.

U drugoj polovici 50-ih godina 16. stoljeća Vid Budor se ponovno vratio u Slavoniju. Tada je sudjelovao u akciji protiv osmanskih osvajanja, ovaj put pod zapovjedništvom koprivničkog, đurđevačkog i prodavičkog (Prodavić/Virje) kapetana (od 1554.)⁹³ Luke Sekalja. U selu Sv. Nikola u Križevačkoj županiji⁹⁴ zaklao je u pohodu jednog Osmanliju, zatim je u Varaždinskoj županiji počeo bitku s požeškim begom Ulamom, pustošeći okolicu i krećući se prema kući. Navodno se tada sukobio s begom i slomio tri koplja. Na posljetku je u drugoj akciji kod Virovitice junački svršio s jednim Osmanlijom koji je ubio njegova hrvatskog suborca, poznatog Gojka.⁹⁵

Nakon toga je Budor oko 1560. pronašao novoga gospodara, samog Nikolu Zrinskog, ranijeg bana (1542. - 1556.), kojemu je prema nalogu Dvorskog ratnog vijeća slijedio odlazak iz službe banskog časnika.

Od 1557. držao je Zrinski više stotina lakih konjanika i pješaka u hrvatsko-slavonskim pograničnim krajevima.⁹⁶ U studenome 1561. Zrinskom je uslijedio ulazak u časničku službu,⁹⁷ na nekadašnje mjesto svoje ranije službe, u Sigetu (Szigetváru), gdje se zadržao jednu do dvije godine. Iako pronađeni izvještaji o tvrđavi nisu spominjali njegovo ime,⁹⁸ znamo da je jednom prilikom, kada je sa 100 szigetvárskih konjanika krenuo prema Siklósu, u tamošnjoj borbi kopljem izbo dvojicu Osmanlija na smrt. Štoviše, kada je razbojnik Derviš-beg⁹⁹ poslao svoje ljude u pljačku niz Csurgó (Čorgov) i Babócsu (Bobovec), Budor i Zrinski u pratnji konjaničkog kapetana viteški su se borili, uhvativši jednog važnijeg Osmanliju i njegova konja.¹⁰⁰

Godine 1556. u velikom pohodu Osmanlija naš junak više nije bio u Sigetu (Szigetváru), nego je obavljao službu u koprivničkoj utvrdi na čijem je čelu već dvije godine bio Achacius von Herberstein.¹⁰¹ Budorov povratak kući u prvom je redu bio logičan. Prije svega se može obrazložiti zaštitom posjeda jer ih je iz Koprivnice mogao lakše braniti nego iz Sigeta (Szigetvára). Time je, međutim, bio primoran na oproštaj od svoga gospodara Zrinskog koji je ubrzo poginuo junačkom smrću u obrani ključne utvrde južnog Podunavlja. Tijekom velikih opsada Vid Budor nije besposličario. Davao je sve od sebe da pod zapovjedništvom koprivničkog husara, nekadašnjeg saskog zapovjednika konjaništva, bana Petra Erdődyja, zaštiti Varaždinsku županiju od četa osmanske lake konjice koja je, poput najezde skakavaca, poplavila njezinu okolicu. Dapače, ni nakon 1566. godine nije se smirio te je

⁹³ Izvješće Szekélyja o njegovoj službi, 1. rujna 1554. god. ÖStA HKA HFU rote Nr. 6. 1556. god., veljača, fol 6-9 i jedno drugo izdanje MH III., 485. - 488. str.; No. 431.; usporedi još *Horvat R.*, 1995., 158. - 159. str.

⁹⁴ S obzirom na to da se po *Engelu Pálu* (Engel, 2001.) u Križevačkoj županiji nalazilo pet sela pod imenom Sv. Nikola (Szentmiklós), nažalost, gotovo je nemoguće utvrditi točno mjesto te borbe.

⁹⁵ *Laszowski*, 1898., 140. str.; Vidi: u vezi s tim događajima: *Lopašić*, 1885.b., 220. - 231. str. i *Horvat R.*, 1940., 10. - 11. str.

⁹⁶ Od 18. svibnja 1557. Zrinski, po nalogu ratnog vijeća, vodio je 400 konjanika i 100 mađarskih pješaka (ÖStA KA Best. No. 40.) od 28. ožujka istodobno je sa 100 konjanika i 100 pješaka pojačao dotadašnji broj vojnika na hrvatskim krajevima. šsTa KA HKR Prot. Reg. Bd. 141. fol. 16.

⁹⁷ 22. rujna 1561., prije imenovanja Zrinskog: *Barabás*, 1, 571. - 574. str. No CCCLXXVII., 3. listopada nalog Zrinskog: ÖStA HKA HFU rote Nr. 10., 1561. listopada fol. 158. - 166.; 20. listopada, pismenu opomenu na poslušnost sigetskoj (szigetvárskoj) vojsci i građanstvu: ÖStA KA Best No. 100. Na posljetku je 2. studenoga Zrinyi već bio u Szigetváru. Timar, 1989., 16., 341. i 348. str.

⁹⁸ Uo. (kao prethodna bilješka)

⁹⁹ Nažalost, na temelju dosadašnjih znanja ne možemo utvrditi može li se Derviš-beg poistovjetiti s prije poznatim mohačko-pečuškim (1547. - 1557.), zatim s kasnijim szegedskim (1557. - 1560.) begom. Dakle, nakon 1560. Ivan je nestao iz javnog života. (*Dávid*, 1999a. i *Dávid*, 1999b. 65.-68.str.). *Emilij Laszowski*, više puta naveden, u svojim izvještajima (popularnog karaktera) ne daje nam izvore; tako o tome nismo mogli ništa točno utvrditi.

¹⁰⁰ *Laszowski*, 1898., 140. str.

¹⁰¹ Herbersteinovo imenovanje 20. siječnja 1564., ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 143. fol 9., 17. svibnja - pismena opomena na poslušnost koprivničkoj utvrdi: Va. fol. 59, 1. lipnja njegov prethodnik, Kasper Raab, stupio je na službu Herbersteinova časnika: Uo. fol. 66., povijest pogranične utvrde vidi: *Horvat R.*, 1995., poglavito 5. - 8. str.

ubrzo, negdje prije kasnog ljeta 1567. godine, kada su tri sandžakbega pošla nanovo pljačkati Moslavinu, krenuo u borbu protiv njih zajedno s Petrom Erdődyjem i Matijom Keglevićem. I premda je ponovno ranjen u nogu, ipak je uspio ubiti Turčina.¹⁰²

Vid Budor se gotovo kao 50-godišnjak povukao iz aktivnog ratovanja, kročivši u vlastelinsku službu. Od 1567. do ožujka 1569. bio je kaštelan Thuróczyjeva trakošćanskog dvorca (*castellanus arcis Trakostyan*), sve dok nije zajedno s pisarom Petrom Koščevićem tvrđavu i vlastelinstvo predao kraljevskom povjereniku Jurju Draškoviću,¹⁰³ zagrebačkom biskupu (1568. - 1575.) i hrvatsko-slavonskom banu (1568. - 1575.) koji je postao novi vlasnik. Istodobno sa službom u Trakošćanu, i to samo djelomično vojničkom a više posjedničko-upravljačkom, počeo je povećavati svoju obitelj. Vjerojatno sredinom 1550. godine¹⁰⁴ oženio se Anom Herkffy/Herković¹⁰⁵ iz Zajezde, koja potječe iz stare, poznate hrvatske obitelji, a rođakinja je njegova suborca Petra Patačića koji je kod Sigeta (Szigetvára) poginuo junačkom smrću.¹⁰⁶

Brak je Budorima donio mnogo koristi. Herkovići su spadali u otmjenije niže plemstvo nego Budori (više članova njihove obitelji bilo je vicebanovima u kasnom srednjem vijeku) pa su ih takvi rođaci, kao i prijašnji Patačići, samo još više jačali.¹⁰⁷ Posredstvom obitelji Herković u Varaždinskoj su županiji sudjelovali u obrani tvrđava u zaleđu, prije svega na Zajezdi i Vidovcu,¹⁰⁸ te nekadašnjega grebenskoga vlastelinskog posjeda u Szentillyju (Obresu, danas Obrež) itd.¹⁰⁹ Došli su do manjih posjeda koji su dijelom nadoknadili gubitak posjeda u Križevačkoj županiji, a nalazili su se na mirnijem teritoriju. Dapače, vidovečka je kurija do izumiranja obitelji imala funkciju središta posjeda. Primjerice, 11. listopada 1573. godine ovdje se održalo vjenčanje Magdalene Budor i Grgura Lackovića, tajnika grofa Zrinskog (*"secretarius dominorum comitum de Zrnyo"*),¹¹⁰ što je ujedno značilo da je Vid Budor i nakon junačke sigetske pogibije ostao usko povezan s međimurskim visokim državnim gospodarom.

Brak je ujedno pridonio i izvještavanju o Vidovoj uspješnoj vojničkoj karijeri. On je, slično kao i njegov otac, stekao veliko poštovanje u slavonskim krugovima. Na to upućuje i jedan kasniji spomen (1579.) kada je u sporu obitelji Pethő u jednoj parnici dobio ulogu saslušavanja svjedoka jer je bio banski podanik (*homo banalis*).¹¹¹

U danima oko 15. svibnja 1592. umrla je¹¹² Ana Herković, koja je cijelo desetljeće živjela bez muža jer je Vid umro oko 1581. godine.¹¹³ U Varaždinskoj je županiji ta niža plemkinja najzad s troje muške djece (Ivan, Mihael i Matija) i šestero ženske (Magdalena, Barbara, Suzana, Katarina, Margareta i

¹⁰² Laszowski, 1898., 140. str.

¹⁰³ Šišić III., 240. str.; Br. 179 i HBL 3., 443. str.

¹⁰⁴ Zasigurno prije 1561. navodi da je *"Vidovec, u mojoj domovini"*, a u pismu na mađarskom jeziku Kristófu Batthyányiju, kojemu je na posjed došla žena. MOLP 1314, arhiv obitelji Batthyányi, Iványi - Jegyzék (nažalost, pismo je vjerojatno prije II. svjetskog rata - nestalo).

¹⁰⁵ O Anni Herković vidi: HDA arhiv Budor, kut 1. passim, odnosno *Gulin*, 1995., 73. str.; Br. 52.

¹⁰⁶ Pethő, 1753., 121. str., Bojničić, 1908., 89. str., i *Matasović*, 1930., 111. str.

¹⁰⁷ Rodoslovlje obitelji, vidi: *Matasović*, 1930.

¹⁰⁸ Odlomak dokumenta obiteljskog arhiva (HDA, arhiv Budor, kut 1. passim), uz to vidi i: *Adamček - Kampuš*, 1974., 194. i 196. str. i Br. 63 (1566.), 203.-204. str.; Br. 66 (1567.), 219.-220. str.; Br. 72 (1568.), 236. str.; Br. 78 (1570.), 291.-292. str. Br. 78 (1570.), 291.-292. str.; Br. 96 (1576.), 323. - 324. str., Br. 105 (1582.). I Zajezda i Vidovec

¹⁰⁹ O tome vidi: Ivan Budor i Suzana - izdano preko Nikole Istvánffyja, palatinskog namjesnika - povelja iz sredine 1590. godine. O Herkovićevoj baštini. HDA arhiv Budor, između 1590. i 1600. (godina se otkinula s dokumenta) 10. rujna, Vinice

¹¹⁰ MOL E 185 MKA, obiteljski arhiv Nádasdy, pozivnica za vjenčanje Vida Budora Franji Nádasdyju, 6. rujna 1573., Vidovec

¹¹¹ MOL P 235 arhiv obitelji Pethő, Com. Varasd., FASC. 2 Br. 102 (21. veljače, 1579. Zagreb) i u ovom istom dopisu Uo. No. 116.

¹¹² HDA Arhiv Budor, bez datuma, iz 90-ih godina 16. stoljeća: članovi obitelji Budor dali su pripremiti iskaz o zajmu na mađarskom jeziku.

¹¹³ HDA, zbirke, zbirka rodoslovlja, Kut 1. Budor, odnosno usporedi: 1582. godine u popisu poreza već se spominje njegova udovica. *Adamček - Kampuš*, 1973., 323. str., No. 105

Izabela) razveselila svog supružnika (vidi 2. rodoslovno stablo). Što se sinova tiče, Mihael 1576. više nije bio živ, a Matija, prema našim saznanjima, nije imao potomaka.¹¹⁴ Šest se kćeri relativno uspješno udalo, s dobrim mirazom. Sve su se udale uglavnom za pripadnike slojeva sličnih njihovu, a neke od njih su za muževe dobile pripadnike otmjenijeg slavonsko-hrvatskog nižeg plemstva. Dok je Magdalena učvrstila obiteljsku vezu sa Zrinskim udajom za Grgura Lackovića, Katarinu je oženio Stjepan Bedeković Komora, Suzanu Grgur Gubasóczy, Margaretu Gašpar Radović, Izabelu Stjepan Balog i, na posljetku, Barbaru Jeronim Akách, čime je učvršćena pozicija obitelji u Varaždinskoj županiji. Članovi tih nižih plemićkih obitelji u 16. i 17. stoljeću dali su nekoliko podžupana i službenika toj najzapadnijoj slavonskoj županiji.¹¹⁵

Od muških potomaka Vida Budora najotmjeniju je ženu dobio Ivan. Dobitkom ruke Elizabete Gersei Pethő, Ivan je ušao u usku vezu s obitelji koja je u Slavoniji, a posebno u Varaždinskoj županiji, u vrijeme ranog novog vijeka imala veliku ulogu, a istodobno se širila na mađarske posjede sjeverno od Drave kojima je upravljala njihova barunska obitelj.¹¹⁶ Posredstvom njegove punice Fruzsine Kerecsényi iz Kányafőlda (vidi 2. rodoslovno stablo), Ivan je stekao rođake koji su imali dobre veze u Mađarskoj.¹¹⁷ Jedan brat Fruzsina oca Andrije bio je slavni Ladislav koji je bio sigetski (szigetvárski) zapovjednik (1554. - 1556.), a potom gyulski zapovjednik (1561. - 1566.). Drugi je pak brat bio raniji hrvatsko-slavonski viceban (1557. - 1558.), zatim, uz Tomu Nádasdyja, vicepalatin¹¹⁸ čija je služba bila priznata na bečkom dvoru. Sve to odlično pokazuje kako je obitelj Kerecsényi dobila barunski grb od kralja Ferdinanda u rujnu 1561. godine.¹¹⁹ Međutim, i Ivanova je karijera bila dostojna njegovih otmjenih rođaka.

5. Obitelj u službi oružja “dviju domovina”: vojnička karijera Ivana Budora

5.1. “Škola za vitezove” u Slavoniji i Mađarskoj

Ivan Budor se vjerojatno rodio oko 1565. godine, a na temelju onoga što stoji u povelji,¹²⁰ oko 1580. godine “izrastao je” iz dječjeg u mladenačko doba (“*adolescens annos excedens*”; *Dodaci fol. 2v.*).

Još nije posve ni odrastao kada je pošao očevim i djedovim stopama. Pokraj granice je počeo usvajati vještinu ratovanja. Iako o njegovu odgoju nemamo konkretnih informacija, o kasnijem životu pretpostavljamo da je bio na čakovečkom dvoru kod Jurja Zrinskog (1549. - 1603.)¹²¹ ili je vojnu službu postupno obavljao na mjestu događaja (primjerice, Kaniži). Tu je, raniju očevu vezu, kasnije učvrstila

¹¹⁴ “*Nobilis quondam Michael*”, HDA, Arhiv Budor, 16. rujna 1576., Varaždin (1570. još je bio živ. Uo)

¹¹⁵ Na kraju studije detaljno su navedeni podaci o izvorima publikacija, a uz obitelj Bedeković vidi još: *Noršić*, 1931., i novije: HBL. 1., 576. - 577. str., i više podataka o obiteljima Bedeković i Gubasóczy i dr. MOL P 235, Arhiv obitelji Pethő Com. Varasd. Fasc. 1-4 (Csomó 1-2) passim, odnosno vidi i u historiografskom uvodu u spomenutim obiteljskim arhivima (Erdődy, Nádasdy, Batthyányi i dr.). Od ostale literature: *Bojničić*, 1899., i novije: više zanimljivih podataka *Lončarić*, 1996., Varaždinska županija: *Strohal*, 1932., 178. - 179. str.

¹¹⁶ *Nagy I.*, 257. - 266. str., i *Bojničić*, 1899., 145. str.

¹¹⁷ Zanimljivo je primijetiti da su posredstvom Andrije Kerecsényija Budori ušli u rodbinstvo s Illyevšlgyskom (Illyavšlgy) obitelji, od kojih je Katalin († 29. travnja 1589.) bila žena Ambrusa Miskolczyja, diósgyőrskog velikaša; njegov se nadgrobni spomenik može vidjeti u Miskolclavaskoj crkvi. Gyulai, 1994., 189. - 194. str., usporedi još: HDA, Arhiv Kerecsényi, 13. ožujka 1576. i MOL E 201 MK Coll. Kukuljević Fasc. VII. No. 53 (1584.)

¹¹⁸ Lászlóva biografska studija: *Ákosfy*, 1937.; o vicebanstvu Mihályja: *Klaić V.*, 1982. 600. str., o vicepalatinstvu vidi spomenutu barunsku diplomu

¹¹⁹ Arhiv HAZU, Armales, D CLXXXVII: A 10, 15. rujna 1561., Beč, originalan primjerak

¹²⁰ “*Sicuti in serie genealogiae tuae manifeste liquet*”, Budor - Armales, fol. 2v.

¹²¹ Nedavno izašla biografija: *Štefanec*, 2001.

njegova sestra Magdalena udajom za Grgura Lackovića, tajnika Jurja Zrinskog, koji ga je mogao preporučiti svom gospodararu. Budor je opravdao tu preporuku poznavanjem specijalnog umijeća ratovanja, istaknuvši se u prvoj viteškoj borbi u jesen 1580. godine, kada Juraj Zrinski prestaje djelovati kao vojnik.

Iako se Ivan Budor 1610. tek sjećao da se prva značajnija bitka u kojoj je sudjelovao dogodila oko 1580. (*"circa annum millesimum quingentesimum octuagesimum"*), vidimo da ga memorija nije prevarila, kao ni kod brojnih drugih događaja.¹²² U plemićkoj je povelji opisan sukob Jurja Zrinskog, Franje Nádasdyja,¹²³ Baltazara Batthyányija te slavonskog pograničnog zapovjednika Veita von Hallegga (1568. - 1583.), koji je vodio kršćanske čete protiv požeškog bega Skendera. Sukob se dogodio 28./29. rujna 1580., što znamo na osnovi opisa dvojice povjesničara koji su te događaje najvjekstije opisali: vinički posjednik, Nikola (Miklós) Istvánffy (1538. - 1615.) iz Kisasszonyfalve, na latinskom jeziku, i Grgur (Gergely) Pethő iz Gerséja (oko 1570. - 1629.), viceban i varaždinski župan,¹²⁴ koji je napisao kroniku na latinskom i mađarskom jeziku o najezdi Osmanlija. osim u tim kronikama, ta je najezda navedena i u suvremenim spisima.¹²⁵ Tada su na Požeško polje (*"in agrum Poseganum"*) stigle hrvatske, mađarske i njemačke čete (otprilike 2500 vojnika) i temeljito potukle požeškog bega koji je uništavao okolicu Varaždina. Posjekli su oko 250 Osmanlija (među njima i samog bega), 430 su ih zarobili i k tomu zaplijenili 20 zastava.¹²⁶ U toj je bitki sudjelovao Ivan Budor. Tijekom borbe je kopljem je oborio jednog Osmanliju, a više je njih pak mačem poslao na drugi svijet (Dodaci fol. 2v-3r). Vijest o tom događaju stigla je u Prag već krajem listopada, odakle je venecijanski izaslanik o tome detaljno obavijestio vođe Venecije.¹²⁷

Budor je 1583. službovao prilično daleko od svog zavičaja. Kao i njegov otac, krenuo je sjeverno od Drave i pokraj rudarskoga grada Garama, štiteći liniju njegova središta, a na Lévu (danas Levice u Slovačkoj) preuzeo je službu (Dodaci fol. 3r.). Njegov je put iz više razloga vodio u sjedište Ferenc Dobó¹²⁸ iz Ruszke, koji je bio glavni zapovjednik pogranične utvrde i kapetan Dunáninnenskog okruga (1582. - 1589.). To je mjesto gdje ga je general lako mogao uzeti u tzv. popisane vojnike koji su od kralja dobivali plaću. Razlog je djelomice bilo to što je junačko dijete Egrija oženilo Juditu Kerecsényi, mladu Budorovu rođakinju, to jest sestričnu njegove punice Fruzsine Kerecsényi. Dvije su se obitelji družile još 90-ih godina 16. stoljeća, usprkos udaljenosti od više stotina kilometara.¹²⁹ Osim toga, zapovjednik Dobó bio je u prijateljskoj vezi s Budorovim gospodarom Jurjem Zrinskim koji ga je preporučio kao povjerenika svojem suborc generalu.¹³⁰

Ta vojna služba daleko od rodnog kraja bila je odlična škola Budoru jer je sa suborcima mogao ratovati s jačim osmanskim (budimskim, ostrogonskim/esztergomskim, nógrádkim, szécsényiskim i

¹²² Problem je bio u spomenutoj dopuni teksta plemićke povelje (listopad/studen 1610.), kraljevski tajnik Lőrinc Ferenczffy pojedine događaje nije prikladno kronološki prilagodio. Razumljivo, za neke se bitke vjerojatno ni sam Budor nije mogao sjetiti.

¹²³ Biografija Fekete bég: Nagy L., 1987.

¹²⁴ Biografija Pethő i procjena njegove kronike: Morvai, 1912.

¹²⁵ Istvánffy, 1622., 555. - 557. str., Pethő, 1753., 127. str., odnosno ÖStA KA HKR Akten Exp. 1589. kolovoz No. 88 fol 26. i ÖStA HHStA Turcica Kart. 43. Konv. 1. fol. 31, odnosno od literature usporedi još: Gruber, 1879., 28. - 29. str., novije: Cvekan, 1990. 37. str., Petrić, 2000., 70. str.; Štefanec, 2001., 102.-103. str., Pavličević, 2000., 89. str.

¹²⁶ Prema plemićkoj povelji, sukob se odigrao na nekadašnjim posjedima Budorovih predaka, u blizini razorenoga gorbonoškog dvorca (*"infra dirutum castellum Grabrounicza vocatum"*; usp. Heller, 1978., 80. - 81. str.). To isto potkrepljuje i Istvánffyjeva informacija (*"ultra Gorbonocum castrum iam olim dirutum"*), Istvánffy, 1622., 556. str.

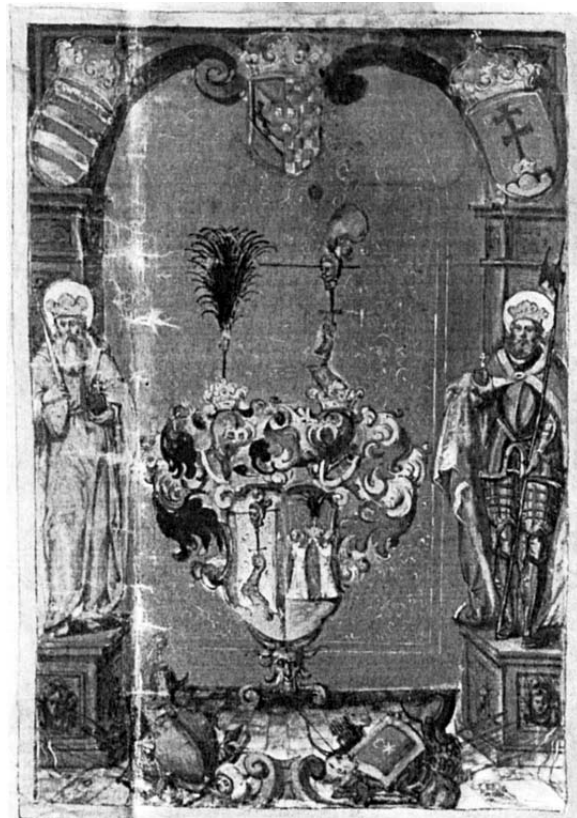
¹²⁷ Kárpáti -Kravjanszky, 1993., 242. str., No. 93, i Klaić V., 1982., 432. str.

¹²⁸ Dobóva biografija. Takáts, 1928a.

¹²⁹ Povezano s ovim, vidi primjerice Dobóvo pismo Budorovoj punici, Fruzsini Kerecsényi, 4. studenoga 1594., vidi još: HDA, zbirke, zbirka rodoslovlja, Kut 1., Kerecheni fol. 3-4

¹³⁰ O prijateljstvu Doba i Zrinskog: Takáts, 1928a., 382. i 401. str.

Grb obitelji Budor iz 1610. godine
(Arhiv HAZU, Zagreb)

füleskim) postrojbama. Njegov izravni zapovjednik bio je Dobóv zamjenik, dozapovjednik lévajske utvrde, András Forgács iz Ghymesa,¹³¹ uz kojega je Budor stjecao vojničko iskustvo. Redovito je sudjelovao u akcijama protiv osmanskih tvrđava (Ostrogon/Esztergom, Párkány, Nógrád, Szécsény, Drégely itd.) s ciljem obrane od protivničkih napada.

Plemićka povelja posebno ističe junaštvo u borbi pokraj Verebélyja (danas Vráble u Slovačkoj) gdje su oslobođeni mnogi kršćanski zarobljenici. Tada su slijedile još dvije borbe s ostrogonskim (esztergomskim) Osmanlijama. Raniji pohod s nesretnim završetkom 1584., u kojem je u osmansku zasjedu upao slavonski protonotar Imre Pethe iz Hethesa¹³² (1578. - 1586.), sin poznatog László (umro 17. studenoga 1617.), i tako završio u zarobljeništvu.¹³³ Kasnije su pak izveli uspješan protuudar te protjerali neprijatelja i ponovno oslobodili mnoge zarobljenike (Dodaci for.3.r.).¹³⁴

Budor se između 1584./85. ponovno vraća u svoju domovinu, to jest u Slavoniju (*“in Patriam dehinc tuam, in regnum videlicet nostum Sclavoniae”*, Dodaci fol. 3r.). Dakako, i dalje je ostao u službi oružja, vjerojatno u službi povjerenika Jurja Zrinskog, dijelom po nalogu, a dijelom i svojom voljom. Tijekom sljedećih godina sudjelovao je u više značajnih borbi protiv Osmanlija. Godine 1585., primjerice, sudjelovao je u jednom od najvećih pohoda kada je u lipnju ban Tomo Erdődy (1584. - 1595.)¹³⁵ s postrojbama prešao Unu kod Kostajnice i prodro u Bosnu.¹³⁶ I premda su ih kod tvrđave na obali Une Osmanlije dočekali s velikom snagom i topovskom paljbom, Budor je još jednom pokazao da se, poput svog djeda, dobro snalazi s kopljem te je u sukobu ubio jednog Osmanliju, a zatim je drugom mačem odsjekao glavu. Tada je počinio manje junačko djelo: uzeo je zastavu koja je pala iz ruke barjaktaru kojeg su ubili jednim metkom te je taj simbol zadržao tijekom cijele bitke (Dodaci fol. 3v.).

¹³¹ Do tog vremena jedva poznati zamjenik podunavskog zapovjednika (1582. - 1584.) i lévajski dozapovjednik. *Jedlicska*, 1897., 409. str., No. 686 i *Bártfai Szabó*, 1910., 299. - 300. str.

¹³² Klaić V., 1982., 633. str. Vidi najnovije (gdje je 1601. postavljen njegov požunski nadgrobni spomenik): *Mikó-Pálffy*, 2002.

¹³³ László Pethe o osmanskom zarobljeništvu (1584. - 1586.), odakle su njegova brata oslobodili Márton, vácski biskup (1582. - 1587.), i Miklós Pálffy, komáromski zapovjednik (1584. - 1589.): *Jedlicska*, 1897., 190.-191. str., No. 218, i *Szarka*, 1947., 56. str.; 85. bilješka

¹³⁴ O Budorovoj levajskoj službi članovi su obitelji od različitih zajmova izdali iskaz na mađarskom jeziku. HDA, bez datuma, 90-ih godina 16. stoljeća

¹³⁵ Život i banovanje, vidi prvenstveno *Horvat K.*, 1900., i novije: *HBL* 1, 70. - 72. str.

¹³⁶ O događaju Pethő, 1753., 928. str.; *Gruber*, 1879., 34. str., *Horvat K.*, 1900., 13.str. i *Kárpáti-Kravjánszky*, 1933., 260 str. No. 202.

Budor i njegovi suborci zbog aktivnih Osmanlija su sljedeće godine nisu mogli besposličariti. Primjerice, 5. i 6. prosinca 1586., kada je požeški beg Ali s otprilike 3500 konjanika i 500 pješaka opljačkao okolicu Ivanić Grada i stekao bogat plijen u Slavoniji, ban Erdődy, njegov mlađi brat i slavonski general Hallegg su ga protjerali.¹³⁷ U bitki koja je trajala nekoliko dana sudjelovao je i Budor. U to teško zimsko doba, “*bodući mačeve u tursku krv*”, nekoliko je neprijatelja raskomadao, a druge je pak odveo u zarobljeništvo (Dodaci fol. 3r.v.). U toj bitki pao je i sam Ali-beg, čiju su glavu poslali u Graz nadvojvodi Károlyju Erdődyju.

U kasnijim pothvatima Budor je najvjerojatnije ratovao već kao kaniški vojnik. Na prijelazu 1585. i 1586. na otprilike četiri godine preuzeo je službu kod pogranične utvrde u južnom Podunavlju. Kao što je Vida Budora poveo Nikola Zrinski, tako je njegov sin Juraj, dijete szigetvárskog junaka, poveo Ivana Budora ovaj put u Kanižu gdje je Juraj Zrinski već drugi put bio zapovjednik (1582. - 1590.).¹³⁸ Razumije se, naš je junak bio sve aktivniji sudionik u ratnim pothvatima. Prema njegovu vlastitu pričanju, krajem kolovoza 1586. već je bio primoran na ozbiljno prihvaćanje odgovornosti jer je Tirjaki Hasan, szigetvárski beg (1585. - 1587.),¹³⁹ s golemom snagom provalio na međimurske posjede Jurja Zrinskog i zarobio brojne kmetove i stoku.

Za njima su Zrinski kaniški vitezovi pošli pokraj granice te su Turke iznenada na jednom dijelu kod močvare oko potoka Kaniže, kod sela Palin, snažno napali i dijelom oslobodili zarobljenike.¹⁴⁰ Budor se u toj bitki prvenstveno borio kopljem pa nije slučajno što je ono na tako vidljivu mjestu u njegovu grbu. Unatoč znatnoj nadmoći, na posljetku je Budor jedva uspio sačuvati život (Dodaci fol. 3v.). Za nekoliko je dana (početkom rujna) već ponovno bio u borbi jer su kaniški konjanici napali turske čete koje su pljačkale oko Csesztrega te su pobili gotovo sve do jednog. Robovi su bili oslobođeni, a Budor pak nije pustio da pobjegne osmanski časnik, poznati Mustafa, koji je na rijeci Muri pokušao krišom pobjeći čamcem od kože (Dodaci fol. 3v-4r.). Na kraju rujna već su na praškom dvoru tužno odjekivali uspjesi Osmanlija koje su donijeli događaji kasnog ljeta,¹⁴¹ a o tome je najviše znao jedan od najpoznatijih špijuna drugog dijela 16. stoljeća János Trombitás,¹⁴² koji je početkom listopada 1586. sljedećim riječima podnio izvještaj svome nadređenom, Miklósu Pálffyju, komaromškom zapovjedniku (1584. - 1589.): “*Turcima, tim psima, ne valja vjerovati, jer oni zasigurno kažu da su tamo pokraj Balatona, prema Komáru (Kiskomárom, danas Zalakomár) zauzeli tri dvorca, i kako su sada tamo (Ferenc) Nádasdy, moj gospodar Boldizsár/Baltazar Batthyányi i Juraj Zrinski, moj gospodar, s vojskom*”.¹⁴³

Godine 1587. kod Kaniže se okrenula ratna sreća, čije je plodove Budor također obilno uživao. Na Veliki četvrtak (13. travnja) Juraj Zrinski i Franjo Nádasdy vodili su postrojbe u čijim je redovima bio i naš junak, uspješno udarivši na Kálmáncsehsko (županija Somogy), imućno trgovište (Dodaci fol. 3r-4v.).¹⁴⁴ Još je veći plijen dospio Budoru krajem 16. stoljeća u jednoj od najznamenitijih hrvatsko-

¹³⁷ O novijim kršćanskim uspjesima: Pethő, 1753., 129. str., Gruber, 1879., 34. str. Lopašić, 1887., 51. - 52. str., Horvat K., 1900., 19. - 21. str., Ivić, 1916., 339. str. No. XXVI/II; Kárpáti-Kravjánszky, 1933., 264. str. No. 229; Klaić V., 1982., 452. - 454. str., vidi još Šišić IV. 202. str., No.81.

¹³⁸ Vándor, 1994., 323. - 324. str.; Pálffy, 1997a., 279. str. i Štefanec, 2001., 88. str.

¹³⁹ O kasnijem budimskom paši i rumelijskom beglebegu Tirjaki Hasanu te szigetvárskom bijegu (između 1583. i 1596.) Dávid, 1993., 169. - 174. str.

¹⁴⁰ Takáts, 1915., usp. još novije Geccsényi, 1994.

¹⁴¹ Kárpáti-Kravjánszky, 1933., 263. str.: No. 223. (30. rujna 1586. Prag). O toj provali Osmanlija vidi, pored Istvánffyjeve studije (Istvánffy, 1622., 564. str.), zanimljivu tvrdnju Pethőja Gergelyja: “*Prva takva pljačka u Međimurju - prije nje nikada tako Osmanlije nisu uništili*”. Pethő, 1753., 128. - 129. str., kao i podatak jednog suvremenog rukopisa: Ivić, 1916., 339. str.: No. XXVI/II., te još na temeljima spomenutih izvora: Gruber, 1879., 33. - 34. str. i novije Štefanec, 2001., 103. i 188. str.

¹⁴² Vješto napisana biografija: Szakály, 1995.

¹⁴³ János Trombitás Miklósu Pálffy, 2. listopad 1586., Komárom; Jedlicska, 1897., 280. str. No. 402

¹⁴⁴ O tom događaju izvještava kronika Grgura Pethőa: Pethő, 1753., 129. str.

mađarskih bitaka protiv Turaka,¹⁴⁵ koja se dogodila 9./10. kolovoza 1587. sjeverno od Kaniže, pokraj Kacorlak-Sárkányszigeta.¹⁴⁶ Ujedinjene pogranične utvrde Kaniža i Varaždin, kao i čete privatnih posjednika, temeljito su pokraj granice Korszak potukle osmanskog “mangupa” Sehszűvára (na mađarskom Sásvár), szigetvárskog bega.¹⁴⁷ Vojska se kući vraćala u velikom broju i s golemim plijenom. Uspjeh je bio doista velik, a od četiri sandžačka bega koja su sudjelovala u bitki, u sukobu su pala dva, turska je pljačka u potpunosti propala i Sehszűvár beg je jedva uspio umaknuti. S punim pravom Budor spominje u svojoj povelji tu bitku “*memorabilis victoriosa pugna Sarkanyzigethana*” (Dodaci fol. 4r.). Čak i Gábor Bethlen, knez iz Erdelja (1613. - 1629.), govori o njezinoj važnosti 20-ih godina 17. stoljeća.¹⁴⁸

Iako je Juraj Zrinski u cijelosti do proljeća 1590. ostao zapovjednik u Kanizsi, Budor ga je, pretpostavljamo, na početku 1589. ostavio i vratio se u Slavoniju. Ovaj put nije napustio pograničnu službu, nego je, kao i nekoć njegov otac, pristupio koprivničkim husarima. U redovima tih husara sudjelovao je i slavni slavonski zapovjednik prije svoje smrti 15. travnja 1589.¹⁴⁹ Veit von Halleg (Dodaci fol 4r.). Vodio je pohod na virovitičku utvrdu, muževno se boreći protiv Osmanlija. Budorovi zapovjednici nalazili su se u blizini Drave (Ivan Globizer i Stjepan Grasswein),¹⁵⁰ a njegov pretpostavljeni, konjanički poručnik (*ductor*), bio je kasniji hrvatski ban Benedikt Thuróczy (1615. - 1616.).

Dvije godine prije, pokraj Globizera (koprivničkoga kapetana), B. Thuróczy je sudjelovao u sárkányszigetskoj bitki, o čemu Grgur Pethő izvještava u svojoj kronici: “*U ovoj bitki su kršćaninu Benediktu Thuróczyju (koji je kasnije postao banom) odsjekli desnu ruku*”.¹⁵¹

Ivan Budor je do 1593. ostao vojnik koprivničke utvrde (“*miles praesidii Caproncensis Sacrae Caesariae Regiaeque Maiestatis*”). Bio je zapovjednik nad nekoliko konjanika i već je prošlo desetljeće otkako je za svoje viteštvo izborio gospodarevo priznanje. Zacijelo je intervencijom Jurja Zrinskog kod kraljevskog namjesnika Istvána Fejérkšvyja (1587. - 1596.) u jesen 1591. Budor dobio mali posjed Gertltovec (možda Gerletinec, u blizini Zajezde), u Varaždinskoj županiji, s plemićkom kurijom pokojnih Andrije i Barbare Bozić (*curia nobilitaris*).¹⁵² Kao i njegovi djed i otac, i Ivan je postao sve poznatiji u cijeloj zemlji. To potvrđuje i podatak da ga je 1588. povjesničar Nikola (Miklós) Istvánffy, pri navođenju jednog posjeda u Varaždinskoj županiji, spomenuo kao kraljeva podanika (*homo regius*).¹⁵³ Krajem svibnja 1589. godine na hrvatsko-slavonskom saboru u jednoj je odluci pismeno spomenuto njegovo ime. Naime, tad se odvijao posao utvrđenja Đurđevca, o čijem je izvršenju

¹⁴⁵ O tome najnovije: Pálffy, 2000., 114. str., usp. još brojne odlične podatke navedene u spisu i kod povjesničara, kao i *Budai basák levelezése*, 1915., *Kárpáti-Kravjánszky*, 1933. i iz hrvatske literature, dobro upotrebljiv (iako poglavito na temelju povjesničara) Gruber, 1879., vidi još mađ. *Nagy L.*, 1987. passim.

¹⁴⁶ O sárkányszigetskoj bitci vidi još arhivsku građu ÖStA HHStA Hungarica AA Fasc. 119-120.fol.passim, najtemeljitiji: *Istvánffy*, 1622., 576.-580. str., usp. još. *Gruber*, 1879., 34.-36. str.; *Takáts*, III. 171.-173., *Vándor*, 1994., 324. str., nadalje više novijih podataka od Fridericusa Latomusa koji je o bitki pisao stihove na latinskom jeziku (1594.), moderno izdanje *Štefanec*, 2001., 104., 227. - 228. i 261. - 293. str.

¹⁴⁷ Biografija Sehszűvára RMKT XVI/11., 431. - 433. str., i novije: *Ács*, 2002., vidi još *Dávid*, 1993., 170. - 171.

¹⁴⁸ Gábor Bethlen Imri Thurzó, 13. veljače 1621., Velika subota: Szilágyi, 1879., 250. str.: No. CCXXXVI

¹⁴⁹ Lopašić, 1887., 54. str., i Lopašić, 1889., 471. str.

¹⁵⁰ Brlić, 1946. - 1953a., 57.-58. str. i Brlić, 1946. - 1953c., 84.-85. str.

¹⁵¹ *Pethő*, 1753., 130 str.

¹⁵² Darovnica, nažalost, tek uobičajenom formulacijom opisuje Budorovu službu: “*ipse Sacrae primum regni Coronae et deinde Sacratissimae Caesariae Regiaeque Maiestati, domino nostro clementissimo, pro locorum et temporum varietate iuxta suae possibilitatis exigentiam fideliter exhibuisse ac impendisse dicitur*”: HDA, Arhiv Budor, 17. rujna 1591., Pozsony/Požun (darovnica), odnosno pismeno registrirana kod zagrebačkog Kaptola

¹⁵³ HDA, Arhiv Drašković, Archivum Maius Fasc. 40. No. 21 (21. ožujka 1588.)

Budor trebao dati potvrdu (*schedas*).¹⁵⁴ To ovlaštenje ujedno je nagovijestilo znatno napredovanje Ivana Budora.

5.2. Dugi turski rat na kraju stoljeća (1591. - 1606.)

Iako je Budorov život, kao i život brojnih pograničnih službenika, i dotad bio buran, 1591. u hrvatsko-slavenskim krajevima razbuktao se novi turski rat koji će dugo trajati i još povećati njihove pustolovine i nedaće.¹⁵⁵

Tijekom sljedeće godine je Juraj Zrinski, prije vojnik u službi koprivničke pogranične utvrde, a sada njezin gospodar i podunavski okružni zapovjednik (kapitan) (1582. - 1598.), sudjelovao u svakom važnijem ratnom događaju koji se odigravao na području Ugarskog i Hrvatsko-Slavenskog Kraljevstva. Početkom kolovoza 1591. u vojsci bana Tome Erdődyja je sudjelovao i Budor sa skupinom konjanika iz Koprivnice, i to u oslobođenju opkoljene sisačke utvrde koju je zauzeo bosanski paša Hasan (Dodaci fol. 4.r.). Tako su banove čete, nakon protjerivanja beglerbega, 15. kolovoza 1591. ponovno zaposjele, potom digle u zrak, još 1545. godine palu Moslavinu.¹⁵⁶ U tom je uspjehu, pod vodstvom Stjepana Grassweina,¹⁵⁷ prvog čovjeka koprivničke utvrde, Budor ponovno aktivno sudjelovao (Dodaci fol. 4.r.).

Početkom listopada 1591. godine Budorov je život ponovno izložen velikoj opasnosti. Tada je, naime, velik bosanski paša, s otprilike četiri-pet tisuća vojnika i sa šest topova, nanovo krenuo u pohode, ovaj put u Slavoniju. Obilazeći Ivanić, kao južni ključ slavenskog zapovjedništva, osmanske su postrojbe 5. listopada zauzele i razorile Božjakovinu (Zagrebačka županija) i lupoglavski (Križevačka županija) dvorac (*castellum*), smanjivši tako kršćansku vlast nad tim područjima. Iako je osmansko lako konjaništvo sljedeća tri dana vatrom i željezom zasipalo okolicu, Budorovi su se pretpostavljeni uzdali u njegovu sposobnost. Zsigurno nije slučajnost što su baš njega poslali da potakne vojničke službenike na izviđanje osmanskih postrojbi.

Budor se i tom prilikom dokazao kao dobar vojnik. U povelji je, kao u romanu, detaljno opisano kako jednog dana kreće na pustolovni put. Tako je stigao do Kloštra Ivanića i slavonskih četa koje je vodio Mihael Sekelj (Székely), potom je izvidio Gradec i dospio u smrtnu opasnost, dolazeći do samog osmanskog tabora, između Szentlőrinc i Lovrečine (danas Velika Lovrečina). Međutim, kako su ga otkrili, bio je prisiljen na brz bijeg, ali su slavonske čete ubrzo ipak protjerale pašu koji je ostavio topove. Na posljetku se Budor, nakon što je u utvrdi Gradec zamijenio svog konja, uputio sa 25 husara za bježećim Osmanlijama i vratio se treći dan s više robova (Dodaci fol. 4v-5r).¹⁵⁸ Kršćanske čete, naprotiv, nisu uspjele spriječiti beglerbega Hasana koji je, usprkos porazu, ostao aktivan i 6. studenoga zauzeo utvrdi Ripač na obali Une.¹⁵⁹

¹⁵⁴ Zaključak Hrvatsko-slavenskog sabora, 29. svibnja 1589., Zagreb: "Huic labori advigilabit dominus capitaneus Kapronczensis, cui adiunctus est egregius Joannes Bwdor, qui schedas dabit colonis"; Šišić IV., 247. str., No. 94., i 254. str. No. 95., povijest Đurđevca i njegova uloga u sustavu nove granične obrane, vidi Horvat R., 1940., 7. - 21. str., i Kruhek, 1982./83.

¹⁵⁵ O ratu, kao i o razlozima njegova izbijanja, novije vidi: Niederkorn, 1993.; Fodor, 1997. i Tóth S.I., 2000., od starije literature na hrvatskom jeziku vidi još Gruber, 1879., 39. - 230. str. i Horvat K., 1910.

¹⁵⁶ O događajima opširno Kolanović, 1993., 24., 310. - 340. i 388. - 410. str., i Kruhek, 1994., 38. - 40. str., od starije literature vidi još Gruber, 1875., 43. - 45. str. i Horvat K., 1900., 32. str.

¹⁵⁷ U povelji se više puta navodi i Ivan Grasswein. Stjepan Grasswein i njegovo zapovjedništvo (1589. - 1597.); Brlić, 1946. - 1953c., 84.-85. str.

¹⁵⁸ O događaju znamo jedino iz Budorove povelje.

¹⁵⁹ Lopašić, 1890., 268. str. i Ivić, 1916., 337. str., No. XXVI/I

Bosanski paša ni sljedeće godine nije dopustio našem junaku da miruje. Od 12. travnja 1592. nadalje kod ušća rijeka Kupe i Petrinjčice otprilike su 6 tjedana gradili ogradu petrinjskoj utvrdi. Ban Erdődy i Andreas Freiherr von Auersperg, čakovečki zapovjednik (1539. - 1593.), vodili su kršćanske čete. U srpnju su pokušali zauzeti novu tvrđavu Brest zbog brzog kretanja Hasan-paše. Sukob je završio neuspjehom. Premda je u taborovanju i manjim te većim sukobima Budor već dobro upoznao svoje koprivničke pretpostavljene (Stjepan Grasswein i Benedikt Thuroczy), ustrajno je 6 tjedana sudjelovao u izvršavanju njihovih naredbi (Dodaci fol. 4v-5r.). Sve to, dakako, nije moglo utjecati na događaje koji su krenuli tužnim tokom. Povrh toga, između veljače i srpnja 1591. bosanske su turske čete zauzele važnu bihačku utvrdnu, brojne okolne manje tvrđave (Hrastovicu, Goru, Sokolovac, Drežnik, Izačić itd.) i time dovele hrvatske pogranične krajeve u iznimno težak položaj.¹⁶⁰ U cijeloj su nesreći bile tri dobre stvari: s jedne strane, sisački su se branitelji uspješno oduprli kada je iz Bresta, 22. srpnja, ponovno na njih krenuo Hasan-paša. S druge strane, kod sutoka rijeka Korane i Kupe 1579. dijelom je novom gradnjom utvrđena karlovačka utvrda.¹⁶¹ Na poslijetku su, 22. lipnja 1593. godine, zapovjednik vojske Ruprecht von Eggenberg, hrvatski zapovjednik Andreas von Auersperg i ban Tomo Erdődy vodili kršćanske postrojbe u Sisačkoj bitki i temeljito potukli Osmanlije.¹⁶² U velikoj i nezaboravnoj pobjedi (*"magna et memorabilis victoria"*) sudjelovao je i Budor, boreći se junački (Dodaci fol. 5r.). U jednom od najvećih uspjeha petnaestogodišnjeg rata slavonski plemić više nije bio pod zapovjedništvom koprivničkoga kapetana Grassweina,¹⁶³ nego je zacijelo Juraj Zrinski u službi u Bajcsaváru preuzeo zapovjedništvo nad Budorom, premda sam hrvatsko-mađarski velikaš nije sudjelovao u bitki kod Siska.¹⁶⁴ Uskoro je, međutim, stigao podunavski zapovjednik pa je Budor već pod njegovim vodstvom poslan u opsadu Petrinje sredinom kolovoza (Dodaci fol. 6v.),¹⁶⁵ što je na poslijetku, unatoč znatnom broju kršćanske vojske, završilo porazom. Povrh toga, s vojskom je stigao Mehmed rumelijski beglerbeg i 30. kolovoza zauzeo sisačku tvrđavu. Tako je oko sutoka rijeka Kupe i Save i dalje bilo ključajuće bojište.¹⁶⁶

Ivan Budor je, prije nego što je napustio Koprivnicu, pošao u pohode u okolicu Save. Dakako, nastavio je uobičajen, očito i najdraži način života. Držao je važnim da u plemićkoj povelji naknadno doda dva događaja koja su se vjerojatno dogodila 1592. godine. Prva priča govori o tome kako se naš junak poslužio načinom borbe protunapada lakih konjanika, što se pokazalo odličnim izborom. Jednom prilikom u zimsko doba (vjerojatno na kraju 1592.), kada su Osmanlije iskoristili tešku hladnoću, raširivši se po zaleđenim krajevima Mure i Drave (njemu je špijuniranje već prešlo u naviku), Ivan je svoj život doveo u veliku opasnost. Ipak je natjerao neprijatelje u bijeg (Dodaci fol. 5r-v). Dogodilo se istodobno i to da je sa suborcima naletio na tursku zasjedu, kao jednom kod Újvára (*"penes Dravum apud castellum Vijwar vocatum"*). Tada je doista imao sreću što nije prošao tužno kao njegov suborac Ivan Suhodolski (Suhodoly) koji je umro junačkom smrću (Dodaci fol. 5v.).

¹⁶⁰ O spomenutom događaju u odjeljku: Gruber, 1879., 51. - 78. str.; Horvat R., 1903., 22. - 39. str.; Horvat K., 1900., 39. - 53. str. i noviji brojni, ranije nepoznati izvori: Kolanović, 1993., 24. i 348 - 374. str., odnosno, vidi još novu monografiju Petrinje: Golec, 1993., 55. - 60. str. i Kruhek, 1994., 40. - 47. str.

¹⁶¹ Monografija povijesti glavnoga grada; Kruhek, 1995a.

¹⁶² O sisačkoj bitki (dalje obilnom literaturom). Gömöry, 1894.; Barbarić; 1993.; Kolanović, 1993.; Goldstein - Kruhek, 1994. i najnoviji Tóth S. L., 2000., 79. - 81. str.

¹⁶³ Grasswein je iz tvrđave u blizini Drave vodio 100 vojnika pod carsko-kraljevskom zastavom. Gruber, 1879., 86. str., Gömöry, 1894., 632. str. i Goldstein-Kruhek, 1994. 97. str. (s člankom Ante Nazora)

¹⁶⁴ Štefanec, 2001., 106. str.: 107. bilješka, usporedi još Tóth S. L. 2000., 78. - 79. str.

¹⁶⁵ Istvánffy, 1622., 607. str.; Gruber, 1879., 105. - 106. str.; Horvat R., 1903., 67. - 71. str.; Golec, 1993., 62. - 63. str. i Kruhek, 1994., 56. - 58. str. (spomenuto i sudjelovanje Zrinskoga)

¹⁶⁶ Kolanović, 1993., 26. i 532. - 537. str. i Kruhek, 1994., 58. - 60. str.

Vjerojatno na početku 1593. godine Budor je, uz pomoć svoga gospodara, ponovno došao sjeverno od Drave, točnije u Bajcsavár (njemački Weitschawar). Tu je bio pod zapovjedništvom Kristofora Allyja, zapovjednika Bajcsavára (1562. - 1600.), koji je preuzeo službu konjaničkog zapovjednika štajerskih redova (Dodaci fol. 6v.). Nova mijena cijele karijere našeg junaka bila je simbolična. Bajcsavár je, naime, 1578. bio južno od Kaniže, u močvari potoka Kanižnice, kao što je u povelji neobično sažeto: “*ad aquas palustres Canisianas*”. Tu je bila sagrađena utvrda Bajcsavár. Iako se nalazio u neposrednoj blizini Kaniže kao ključa jugozapadnog Podunavlja, u želji da obrane svoje krajeve štajerski su redovi financirali njezinu gradnju. S vojno-zapovjedničkog gledišta, to je bio dio slavonskog zapovjedništva. Ratno stanje se i dalje pogoršavalo pa su utvrda i s njom manje stražarnice (Fityeháza/Fičehaza i Murakeresztúr/Murski Krstur ili Murski Križevci) u tom vojnom području stvorili zasebno zajedništvo (*zajednička oblast: bajcsavárska granica / weitschawarische Grenzhauptmannschaft*), kojemu je prvi vođa 1578. bio nitko drugi već Juraj Zrinski, Budorov patron. Štoviše, on je držao nenjemačke konjanike i pješake u tvrđave Bajcsavár koja je bila u obliku peterokuta te sagrađena od cigle i drveta. Te vojnike su otpočetak dali njihovi hrvatski i mađarski plemići, iako je utvrda 90-ih godina 16. stoljeća izgubila mnogo od svog značaja. Strateški je bila na važnoj lokaciji, ali je zbog pješčanih temelja utonula u močvaru. Usprkos tome, u obrani međimurskih posjeda Zrinskih i štajerskih teritorija tvrđava je neosporivo dobro ispunila svoju zadaću.¹⁶⁷

Svakodnevni život bajcsavárskih vojnika jedva se razlikovao od života njihovih vojničkih kolega koji su se nalazili 25 kilometara južnije, preko Drave, u Koprivnici. Budor je ovdje bio često prisiljen ići u obranu od osmanskih postrojbi. Primjerice, 16. travnja 1593.¹⁶⁸ istaknuo se u obrani fičehaskog stražarskog mjesta južno od Bajcsavára. Naime, dogodilo se to da su bobovečki (babočki), segedski i brežnički Osmanlije “fičehaski dvorac” (“*fortalitium Fittiehaza vocatum*”) napali tijekom noći. No, o njihovu su planu već ranije doznali kršćani, zbog čega su Budor i Nikola Malakóczy, bajcsavárski zapovjednik,¹⁶⁹ zapovijedili čvrstu obranu toga stražarskog mjesta. Tako je s nekoliko vojnika tamo otišao i Budor koji je nadolazeće Osmanlije potisnuo sa svojim bajcsavárskim i legradskim vojnicima.¹⁷⁰ Iako su opsjedatelji tri puta pokušavali provaliti vrata stražarnice, branitelji su svaki put pružili otpor i napokon napadače prisilili na bijeg. Tako je veći dio Osmanlija završio u obližnjoj močvari (Dodaci fol. 5v-6r.)

Tijekom bajcsavárskog službovanja Budor se, nakon Sisačke bitke, sjeverno od Drave s velikom vojnom silom više puta odazvao na mjesta usplamtjelog ratovanja. Njegov gospodar, Juraj Zrinski, sve je češće zvao na oružanu službu jer je dobro znao da se samo uz pomoć tako čvrstih ratnika kao što je Budor može zaštititi. Time se može objasniti što se 3. studenoga 1593. Budor, uz vodstvo svojega gospodara (“*sub ductu comitis a Zrinio*”), borio u Székesfehérvárskoj (Stolni Biogradskoj) bitki (Dodaci fol. 7r.) u kojoj su, prema jednom iskazu, Zrinski i Franjo Nádasdy sudjelovali s otprilike 7000 županijskih vojnika.¹⁷¹

¹⁶⁷ Roth, 1970., 151. - 214. str. i novija višegodišnja arheološka i arhivska istraživanja, Kovács, 2002., usp. još. Kovács-Pálffy-Vándor, 2000., 85.-102. str.; o obrani Međimurja, poglavito sa 17. st., MZ II. i Kiss I., 1993.

¹⁶⁸ Događaj se nesumnjivo baš tada dogodio, a na taj isti je dan spomenut i u jednom ondašnjem rukopisu (Ivić, 1916., 341. str. No. XXVII/II). Navedena kronika Grgura Pethőa (Pethő, 1753., 133. str., usp. još. Bozsóky, 1993., 287. str. i Toifl, 2002., 33. str. U Budorovoj povelji, vjerojatno zbog naknadnog umetanja, nije se nalazilo na kronološki odgovarajućem mjestu. Pethőva kronika nije izvještavala o tom događaju kao što je to stavljeno u povelji. O 1578. sagrađenoj, ali već 1588. više puta napadanoj stražarskoj utvrdi: Vándor, 1994., 345. str. i Kelenik, 1995b., 167 str.

¹⁶⁹ O smrti Malakóczyja 10. veljače 1603. i o njegovu spomeniku: Kalšan, 1999., 44. str.; Lšvei, 2000., 81. - 82. str.; Štefanec, 2001., 86., 98. - 99. str., usp. još. Kovács, 2002., 36. str.

¹⁷⁰ U Pethővu izvještaju, vjerojatno je pokrenuo Malakóczy

¹⁷¹ Gömör, 1896b., 520. str., usporedi još Štefanec, 2001., 84. str. Székesfehérvárska (prema starijim pretpostavkama Pákozdska) bitka; vidi još Gömör, 1896.a; Ákosfy, 1939.; Nagy L, 1987., 172. - 175. str.; Veress-Šiklosi, 1990., 109. - 118. str. i najnovije Tóth S. L., 2000., 140. - 143. str.

Vojsku je u bitku poveo Ferdinand grof Hardegg, zapovjednik (1592. - 1594.)¹⁷² iz Győra (Đura), i donio pobjedu koja je Podunavlju bila prijeko potrebna. Veliki vezir Sinan-paša (1593. - 1595.) 6. listopada zauzeo je Veszprém, zatim 11. listopada utvrdu Palota.¹⁷³ Zrinski je pobijedio više četa: Sokollupasazade Hasana, budimskog beglerbega (1593. - 1594.), ali to je bila samo polovina uspjeha jer 1593. godine pali Székesfehérvár (Stolni Biograd) nisu mogli ponovno zauzeti. Povrh svega, u toj je bitki bio ranjen Juraj Zrinski dok je u jednom sukobu pao s konja.¹⁷⁴

Tijeom privremenog zatišja na ratištu Budor je imao vremena stjecati iskustvo upravljanja. Na samom početku siječnja 1594. godine, primjerice, u utvrdi Ivanec sudjelovao je kao sudac (*electus arbiter*) u parnici gerseiskog Gabora Pethőa i povjesničara Grgura, koji su se zavadili. Tu je očito dobio poziv¹⁷⁵ zahvaljujući svojoj ženi Elizabeti Pethő, ali i tomu što je bio sve poznatiji. Takve naloge, međutim, nije dugo ispunjavao jer se u proljeće 1594. obnovio veliki rat koji je velikom snagom nastavio Budorov gospodar Juraj Zrinski.

Naš je junak u borbenim akcijama, naravno, čvrsto pratio svoga gospodara Zrinskog - nije isključeno da je on sam bio član "*tjelohraniteljskog vojništva*", to jest osobne zaštite međimurskog velikaša. Na kraju ožujka 1594. pod zapovjedništvom Zrinskog Budor je krenuo u pohod na obale Drave, prije u ponovnom zaposjedanju Berzencze (Brežnice) (22. - 23. ožujka), zatim u zauzimanju napuštenih Csurga (Čorga) i Segesda (24. ožujka, Dodaci fol. 7.v.). Istodobno Babócsu (Bobovec) zbog nabujale rijeke Rinyje nisu mogli ponovno zauzeti.¹⁷⁶ Dok si je Budor kao bajcsavárski vojnik osiguravao redovitu pograničnu plaću, njegova su se dobra i dalje povećavala. Uskoro su se u tome otvarale nove mogućnosti. Od svibnja do lipnja 1594. godine ratovao je, uz svoga gospodara, u prvoj opsadi Ostrogona (Esztergoma, 4. svibnja - 29. lipnja), gdje je carsko-kraljevsko ratovanje vodio zapovjednik Matija.¹⁷⁷ Budor je sudjelovao u više navala, valjano se boreći (Dodaci fol. 7.r.), a bio je i mogući očevidac smrti Bálinta Balassija (30. svibnja). Približavale su se vijesti o Sinanu, velikom veziru koji je vodio vojsku za suzbijanje opsade. Međutim, opsjedatelji su na poslijetku kod Dunava natjerali kršćane da se povuku prema Komárom - Győru (Đuru). Veliki vezir, iskoristivši to 23. srpnja, nakon nekoliko dana blokade zauzeo je Tatu,¹⁷⁸ a zatim je krenuo na opsadu Győra (Đura).

Budući da je Zrinski išao dalje s postrojbama, zapovjednik Matija je ostao u taboru. Ivan Budor je žalosno "mogao gledati kraj" jedne od najvažnijih ugarskih pograničnih utvrda (kao što je u plemićkoj povelji rekao: "*totius Christianitatis propugnaculum*" - duga njezina opsada, zatim pad).¹⁷⁹ Otprilike dva mjeseca prije toga Budor je sudjelovao u borbi kada su mađarski husari upali u turski tabor (Dodaci fol. 7.r.). Velik zadatak pao je na njega i kada su 8. rujna, na zapovijed velikog vezira, osmanske postrojbe prešle s Mosona na Dunav i s velikom snagom napale kršćanski tabor (bitka kod Szigetkšza). Budor se i tada borio na strani Zrinskoga, ali kad su Osmanlije napali, u borbi su mu pogodili konja. U velikoj zbrci ipak je uspio nabaviti novog konja, zatim se sukobio s Osmanlijama koji su odsplavari i Tatarima koji su konjima prešli preko vode. Usprkos junačkoj borbi, sljedeći dan (9. rujna) zbog

¹⁷² Biografska studija: Pálffy, 1999a., 247. - 248. str.

¹⁷³ O tim događanjima Gömör, 1895., odnosno novije Veress, 1983., 137. - 141. str. i Veress, 1998., 42. - 48. str.

¹⁷⁴ Gömör, 1986.a, 463. str. i Pethő, 1753., 135. str.

¹⁷⁵ Sudski službenik Gašpar Petričević, slavonski viceprotonotar (*viceprothonotarius regni*), Josip Rattkay, Ivan Patačić, Juraj Fodrőczy i njegovi rođaci Adam i Juraj Herković. MOL P 235, Arhiv obitelji Pethő, Com. Varasd., Fasc 2. No. 137. (3. siječnja 1594.)

¹⁷⁶ O ovim događanjima Pethő, 1753., 136. str., Gruber, 1879., 117. - 118. str., Antonitsch, 1975., 87. - 88. str.; Mađar 1988., 9. str.; Bozsóky, 1993., 288. str. i novije Tóth S. L. 2000., 150. str.

¹⁷⁷ O tom događaju Csorba, 1978., 137. - 143. str., i novije Tóth S. L., 2000., 152. - 153. str.

¹⁷⁸ Tóth S. L., 1998., 27. - 28. str.

¹⁷⁹ O opsadi Győra (Đura) Kozics, 1891.; Mohl, 1913., 18. - 30. str.; Lengye, 1959., 169. - 212. str. i novije Veress, 1993., 65. - 84. str., odnosno Tóth S. L., 2000., 154. - 163. str.

pritisaka Osmanlija na kršćanski tabor kršćanska se vojska morala povući, ali su Budor i njegovi saborci ostali na bojištu.¹⁸⁰ Tako su s velikim teškoćama dospjeli do Magyaróvára, odakle se osam dana kasnije tabor povukao u Bruck na Leithi. Kako su osmanske i tatarske konjice prelazeći tamošnje močvare progonile i često napadale tabor, bilo je iznimno važno da Budor i slični u borbi iskusni pogranični ratnici do kraja brane oslabjelu vojsku (Dodaci fol. 7. r-v.).

Slijedeći tu činjenicu, Budor se ipak sigurno vratio u Bajcsavár. U pismu Zrinskog od 20. rujna naveden je i Budor kao zapovjednik husara u Bajcsaváru. Zrinski je požurivao zaostalu vojničku najamninu, naglašavajući da je Budor čestit i dobar vitez koji to s pravom zaslužuje.¹⁸¹ Međutim, krajem srpnja i početkom kolovoza 1595. ponovno ga nalazimo kao gospodara tabora (Dodaci fol. 7.v.). Juraj Zrinski tada je ponovno pokušao zauzeti Babócsu (Bobovec) i susjedne tvrđave (Barcs/Barč i Drávaszentmárton/Dravski Sveti Martin) te je njegove pokušaje tada okrunio uspjehom - kako je i sam o tome podnio izvješće kasnijem palatinu (1609. - 1616.) Györgyju/Jurju Thurzóu: “*Ovih dana išli smo tamo i Gospodin je bez naše pomoći, prestrašivši pogane protjerao iz tri mjesta: Babócsa (30. srpnja), Barcsa/Barča i Szentmártona! Svetog Martina (na samom početku kolovoza)*”.¹⁸² Tada se razmišljalo o mogućoj opsadi Sigeta (Szigetvára), ali za to Zrinski ni zajedno sa slavonskom vojskom nije raspolagao odgovarajućom vojnom silom. Tako je Babócsu (Bobovec) opskrbio stražom i učvrstio jer je vjerovao da tvrđava može biti veoma korisna: “*To je mjesto samo po sebi snažno i kad bi se moglo izgraditi, i Mađarima i Slavoncima i Štajercima bilo bi na veliku pomoć i korist.*”¹⁸³

Budući da se tijekom sljedećih godina glavno bojište velikog turskog rata preselilo prema istoku zemlje, Zrinski i njegovi vojnici mogli su se malo odmoriti. Već u ljeto 1597. godine došlo je vrijeme za novu mobilizaciju. Na nagovor Franje Nádasdyja, postrojbe je predvodio nadvojvoda Nikša. Kršćanski vojnici krenuli su u ponovno zauzimanje Pápe, jednog od važnih uporišta sjevernog Podunavlja, izgubljenog 3. listopada 1594. godine. U opsadi koja je trajala od 13. do 20. kolovoza 1597. Budor je sudjelovao na strani Zrinskoga (Dodaci fol. 5v.).¹⁸⁴ Okolnim zapovjednicima nije bilo lako vrbovati vojsku iz tvrđava u okolici Rábe te kasnije voditi direktno pod Pápu.¹⁸⁵ Pretpostavlja se da je Budor, nakon uspješne ekspedicije, ostao u službi Zrinskoga i nije se više vraćao u Bajcsavár.

U kasno ljeto 1600. cjelokupno pučanstvo južnog Podunavlja i uzduž Drave moglo je iskusiti što znači kad cijela osmanska vojska, a ne “samo” postrojbe nekoliko sandžak-begova, krene protiv jednog dijela zemlje. Ustvari, sablasno su se ponavljali događaji iz sigetskog vojnog pohoda 1566., samo ovaj put 100 kilometara zapadnije. Ivan Budor time je stekao isto iskustvo kao i njegov otac Vid u gorkim doživljajima 1566. tijekom obrane Varaždinske županije. Međutim, suprotno od svog oca, Ivan je bio primoran na otpor na sjeveru, a ne južno od Drave. Nakon što je veliki vezir Ibrahim-paša (1599. - 1600.) zauzeo 4. rujna 1600. Babócsu (Bobovec),¹⁸⁶ gotovo nezadrživo je prodro na zapad u osvajanje Kaniže. Budorov je zadatak tada bio u prvom redu obrana posjeda Zrinskih u Međimurju. To je doista bilo potrebno jer su ti turski pohodi vođeni isključivo s namjerom pljačke na područjima poznatima po plodnoj zemlji. Budor je s njemačkim teškim konjanicima i pješadijom, koji su služili u Slavoniji,

¹⁸⁰ To u potpunosti potvrđuju i drugi izvori iz tog vremena; vidi pr. *Lengyel*, 1959., 182. - 184. str.

¹⁸¹ *Takáts*, 1929., 255. str. (pogrešno umetnuto ime János Báthor)

¹⁸² Juraj Zrinski Györgyju/Jurju Thurzóu, u ostrogonski/esztergomski tabor. 12. kolovoza 1595., Čakovec: MOLE 196 MKA, Arhiv obitelji Thurzó, Fasc. 43. No. 1. O tim događajima usp. još *Pethő*, 1753., 138. - 139. str.; *Kerecsényi*, 1992., 30. - 32. str., *Tóth S. L.*, 2000., 177. - 178. str.

¹⁸³ Vidi u prethodnoj bilješci spomenuto pismo

¹⁸⁴ U plemićkoj povelji događaj je zbog jednoznačne naknadne prilagodbe naznačen u pogrešno vrijeme

¹⁸⁵ O monografijskom otkrivanju ekspedicije: *Pálffy*, 1997b., o Zrinskom i njegovim novim problemima, 59. i 65. str.

¹⁸⁶ *Pálffy*, 1997c., 199. - 201. str.

preuzeo obranu u okolici Letenya. Jednom je prilikom, međutim, ponovno loše prošao. Naime, kopljem se toliko smiono borio da je zajedno s konjem pao u jarak te je zamalo umro, no prijatelji su ga spasili (Dodaci fol. 7v-8r.). Budor je, usprkos svemu tome, nastavio borbu. Pod vodstvom vrhovnog zapovjednika Philippea Emmanuela de Mercoeura početkom listopada 1600. do Kaniže je stigla posebna vojska kojoj su se pridružile i čete Jurja Zrinskog (s oko 2000 pješaka i 1000 konjanika).

U tzv. višednevnoj kaniško-šormaškoj bitki (7. - 13. listopada 1600.) kršćanske čete nisu mogle izaći na kraj s vojskom velikog vezira Ibrahima¹⁸⁷ pa nisu mogle spriječiti pad ključne utvrde jugozapadnog Podunavlja u turske ruke (22. listopada). Budor je pod zastavom Jurja Zrinskog ("*signa dicti comitis a Zrinio secutus*") doživio poraz kada su Turci iznenadili njihove topove s vojnicima (Dodaci fol. 8r.).

Oslobođenje Kaniže, gdje je vojska stavljena pod zapovjedništvo Székelyja, nije uspjelo ni sljedeće godine, iako je nadvojvoda unutarnje Austrije, Ferdinand, uz znatnu potporu vojske pape Klementa VII. (1592. - 1605.), od 10. rujna do 16. studenoga vodio borbe za tvrđavu.¹⁸⁸ Budor, kojeg je tada ponovno pokrenuo Juraj Zrinski iz murskih četa, ni tada nije izostao (Dodaci fol. 8r.). Pad Kaniže značio je temeljnu prekretnicu u životu cijele regije uz Dravu i Muru. Velikom dijelu Zaladske županije, murskim posjedima Zrinskih, ali i Štajerskoj prijetila je neposredna opasnost. Slavonski krajevi dospjeli su u još težu situaciju, a Đurđevac i Koprivnicu bilo je već i sa sjevera lako napasti. Stoga je sasvim logično Ratno vijeće unutarnje Austrije uredilo stacionar velikog dijela vojske u Đurđevcu, umjesto kao dotad u Bajcsaváru, gdje ga je i godinama zadržao tijekom dugog rata koji je uslijedilo.¹⁸⁹ Zbog svega toga, Dvorsko ratno vijeće je nakon vojnih savjetovanja održanih u Beču, Schottwienu, Grazu i Pozsonyu/Požunu,¹⁹⁰ počelo izgradnju sasvim nove uprave, započevši uz rijeke Zale i Rábe, nasuprot tzv. krajevima Kaniže (*gegenüber von Kanischa liegende Grenze*), a koja je na posljetku nastala 1620. godine.¹⁹¹ U organizaciji te nove uprave koristili su i mišljenja najsposobnijih veleposjednika i muževa najvičnijih vođenju ratova, među kojima su bili Nádasdy i Franjo Batthyányi te dakako Juraj Zrinski.¹⁹²

Sljedećih godina okolno je stanovništvo stalno živjelo u strahu jer tu su bili kaniški Osmanlije, ali i njemački te lokalni vojnici koji su često činili prekršaje.¹⁹³ Stigli su i novi neprijatelji - Tatari. S obzirom na to da je Tatare sultanovo odugovlačenje u ratovanju nakon 1594. često ostavilo da zimuju u Ugarskoj, nastojali su se opskrbljivati iz krajeva na bojišnici i kršćanskog zaleđa. Sve je to prouzročilo golemo pustošenje naših područja. Gazi Giraj II., tatarski kan (1596. - 1607.), posljednji je put boravio s vojskom u Ugarskoj na prijelazu iz 1602. u 1603. godinu. U zimskim mjesecima logorovao je u krajevima oko Kaniže, Pečuha, Koppányja, Szekszárda i Simontornyja. Glavni zadaci Tatara bili su

¹⁸⁷ O opsadi Kaniže i šormaškoj postrojbi: *Cerwinka*, 1968.; *Tóth S. L.*, 1982. (O sudjelovanju Zrinskog i njegovih postrojbi 261. i 268. str., usporedi još *Pethő*, 1753., 148. str. i Štefanec, 2001., 106. - 108. str.); *Molnár*, 1987., 78. - 81. str.; *Ivanics*, 1992., 45. - 47. str.; *Vándor*, 1994., 330. - 335. str. i novije *Kelenik*, 1997., odnosno *Tóth S. L.*, 2000., 314. - 323. str., iz starije hrvatske literature usporedi još: *Gruber*, 1987., 175.-180. str.

¹⁸⁸ *Gruber*, 1879., 181. - 188. str.; *Stauffer*, 1886.; *Horvat K.*, 1910., 149. - 207. str.; *Horvat R.*, 1917., 166. str., odnosno novije *Molnár*, 1987., 84. - 91. str.; *Vándor*, 1994., 356. - 359. str.; *Krenn*, 1998., i *Tóth S. L.*, 2000., 342. - 344. str.

¹⁸⁹ "*Verczaichnuß der Besterkhung, welche Herr Obrist in Windischland [Johann Sigmund Freiherr von Herberstein] in denselben Gräniczheüßern zuthun begert*", ÖStA KA IHKR Akten Croatica 1600. Nov. No. 1. fol. 6-8. (1600. nov. 14.) i Toifl, 2000., 38. - 39. str.

¹⁹⁰ Vidi iz značajnog izvornog materijala pl. ÖStA KA HKR Akten Exp. 1601. ožujak No. 187., Uo..Exp. 1601. lipanj No. 1., Uo..Exp. 1601. kolovoz No. 1. i Uo. 1602. svibanj No. 1.

¹⁹¹ Iz književnosti prije svega: *Müller*, 1976.; *Müller*, 1978.; *Vándor*, 1994., 359. - 362. str., i *Kelenik*, 1995a.

¹⁹² *Simon*, 1997., odnosno projekt Zrinskoga Uo. 67. str.

¹⁹³ 1602. u studenome, naprimjer, Budor i plemići Varaždinske županije žalili su se na Hrvatsko-slavonskom saboru Hansu Siegmundu Freiherru von Herbersteinu, slavonskom zapovjedniku (1594. - 1603.), zbog pustošenja., *Šišić* IV. 434.: No. 195.

osiguranje i opskrba hranom tvrđava Kaniže koja je ležala na rubu bojišnice, a to im je dalo odriježene ruke za pljačkanje cijelog jugozapadnog Podunavlja.¹⁹⁴

Već krajem 1602. vodili su Tatari po dva veća pohoda u krajeve Međimurja i okolice Rábe, a krajem siječnja i početkom veljače iduće godine, prošavši sa oko 12.000 konjanika, opljačkali su posjede Zrinskih, Nádasdyja i Batthyányija u zapadnom Podunavlju, otjeravši golem broj sluga i stoke.¹⁹⁵ Tatarska napast, na posljetku, nažalost nije zaobišla ni Budorovu užu domovinu, Slavoniju.

Gazi Giraj kan i sigetski (szigetvárski) beg Tirjaki Hasan, tada kaniški paša (1601. - 1604.), pokrenuvši golemu silu i opremivši se topovima, provalili su 13. travnja 1603. u krajeve oko Đurđevca i Koprivnice. Kao što je Budorova plemićka povelja detaljno zabilježila, osmansko-tatarske postrojbe prvo su zauzele tvrđavu Prodaviz (Prodavić, Virje), a zaobišavši Koprivnicu spalile su i Rasinju.

Nakon toga Tatari su se podijelili u dvije skupine. Jedna je dalje pustošila oko Križevaca i spalila Topolovac, a druga je s oko 6000 ljudi "provihorila" preko Varaždina, pa čak i Vinice. Obaviještena o tome, slavonska pogranična vojska, a među njima i Budor, nije ostala besposlena. Osim časne obrane, nije baš bilo mogućnosti za nešto više protiv velike neprijateljske sile. Preko noći je Budor jurio iz Međimurja u Ludbreg gdje je, skupivši stražu, protjerao neprijatelja. U okolici Varaždinskih Toplica uspio je potući i pobiti tri tatarske postrojbe, a nakon toga su teški konjanici i međimurski vojnici bili prisiljeni povući se u sigurniju tvrđavu Varaždin. Tom akcijom, u kojoj se i vremešni Budor junački borio, oslobođeno je mnogo zarobljenika (Dodaci fol. 8r-v.).¹⁹⁶ Usprkos tome, tursko-tatarski plijen bio je golem pa se tatarski kan s pravom hvalio ekspedicijom samom sultanu Mehmedu II. (1596. - 1603.): "*Tako smo sjajna djela učinili, kako već odavno nismo. Sluga tvog Veličanstva stigao je na takva mjesta, na kakva nitko još nije*".¹⁹⁷

Obitelj Zrinski je nakon teške tatarske pljačke njihovih posjeda u Varaždinskoj županiji snašao još jedan težak udarac. Naime, 4. svibnja 1603. u Vépu (županija Vas) umro je Juraj Zrinski. Slavonsko niže plemstvo ni sljedećig godina nije promijenilo gospodara (u to doba nije to bila rijetkost duž cijele države),¹⁹⁸ nego je odmah potpalo pod službu sina bivšega gospodara, Nikole Zrinskog mlađeg (umro 24. ožujka 1625.).

U svojoj plemićkoj povelji Budor, na žalost, nije detaljno naveo svoje zasluge, samo je spomenuo da je zaista u mnogim mjestima i dugo služio domovini (Dodaci fol. 8v.). Sigurno je da je do Zsitvatorskog mira 11. studenoga 1606. (mir na Žitvi), koji je okončao dugi turski rat, Budor slijedio svoga mladoga gospodara u još mnoge vojne pothvate. To potvrđuje jedna darovnica Zrinskoga iz ljeta 1611. u kojoj "*svom glavnom starom pobožnom sluzi*" i njegovim roditeljima, kojima je on već osam godina u ratovima i u ostalim stvarima na službi, uz ostale prihode (800 forinti), darovao u međimurskom selu Nagymihalóc (danas Gornji Mihaljevec) jednu kuću s dvorištem.¹⁹⁹

U te velike pothvate spada i značajan pohod 12. listopada 1603. tijekom kojeg su Sigmund Friedrich Freiherr von Trauttmansdorff, slavonski general (1603. - 1630.), i mladi Zrinski vodili čete na dva utvrđena položaja na mostobranima blizu Drave. Napali su utvrde kod Drávatamásija, južno od Barcsa/Barča, most spalili, a osmanske stražare sasjekli.²⁰⁰ Sljedeće godine naš je junak mogao

¹⁹⁴ *Ivanics*, 1992., 168.-169. str.

¹⁹⁵ *Istvánffy*, 1622., 793. str.; *Pethő*, 1753.; *Molnár*, 1987., 93. - 94. str. i *Ivanics*, 1992., 169. str.

¹⁹⁶ *Istvánffy*, 1622., 793. - 794. str.; *Pethő*, 1753., 153. - 154. str. i detaljno (uglavnom na prijašnju osnovu) *Gruber*, 1879., 196. - 197. str., usporedi još *Horvat R.*, 1993., 65. str.

¹⁹⁷ *Dávid - Fodor*, 1983., 454. str. i *Ivanics*, 1992., 169. str.

¹⁹⁸ U vezi s Katalfi Falussyma (od Bánffyja do Batthyányija pa do Csákyaka): *Gecsényi*, 199., 239.-240. str. i u vezi sa Zekeima (od Erdődyja do Nádasdyja): *Dominiković*, 2000., 42. str.

¹⁹⁹ HDA, Arhiv Budor, 1. lipnja 1611., Monyorókerék

²⁰⁰ O događaju znamo iz kronike Grgura Pethóa. Posebana je zanimljivost da je nedavno restaurator Márton Rózsás uspio pronaći i procijeniti jedno stražarsko mjesto na tadašnjoj sjevernoj obali korita Drave. *Rózsás*, 2002., 137. - 142. str.

sudjelovati u uspješnoj akciji u kojoj je Juraj Prasóczy, kapetan Nikole Zrinskog, vodio vojsku iz Međimurja u spašavanje tvrđave Lendave u današnjoj Sloveniji, koju su kaniški Osmanlije držali pod opsadom.²⁰¹ Na posljetku, Budor je služio u postrojbi Zrinskoga još 1605., kad su zapovjednik Trauttmansdorf, Ivan Drašković II., Franjo Batthyányi, hrvatsko-slavonski ban (1595. - 1608.), zapovjednik Podunavlja (1604. - 1609.) i Zrinski, kao zapovjednik kneza Stjepana Bocskaja, sišli u okolicu Rábe u borbu protiv Grgura Németha gdje je Nemeth sramotno pobjegao pred njima.²⁰² Između travnja i srpnja 1608. grof Zrinski je već u vrijeme konflikta u Prag otrpao nadvojvodu Matiju i starijeg mu brata, cara Rudolfa,²⁰³ a Budor već tada sigurno nije nosio oružje. Naime, 4. lipnja 1608. u Zagrebu ga hrvatsko-slavonski sabor već spominje kao županijskog suca Varaždinske županije (*iudex nobilium comitatus Varasdiensis*²⁰⁴). Nova služba najavila je da je počelo mirnije razdoblje u životu “*istaknutog junačkog čovjeka*”.²⁰⁵

6. U vlastelinskoj, županijskoj i staleškoj službi: uredska karijera Ivana Budora

Iako se ne može poreći da je Ivan Budor u desetljećima nakon petnaestogodišnjeg rata sudjelovao u nekoliko protuosmanskih akcija, o čemu svjedoče i raspoloživi podaci, dugo “mirno razdoblje” (1606. - 1660.) donijelo je temeljnu promjenu u njegovu životu. To je vrijeme većinom provodio u skladu s već uobičajenim obiteljskim životom. Kao što su prije učinili njegov djed Andrija i otac Vid, Ivan se već nakon 40. godine odmarao i zamijenio viteštvo mirnijom upravno-uredskom službom. Od svojih se predaka razlikovao zato što nije samo preuzeo vlastelinsku službu uz jednoga gospodara (Nikola Zrinski), nego se sve aktivnije uključio u upravu Varaždinske županije te u upravu i javni život Hrvatsko-Slavonskoga Kraljevstva. Čak je i dovršio očevo uspješno stjecanje posjeda u mirnijoj pozadini i njihovo trajno zadržavanje. U mnogim dijelovima države pismeni i vješti časnici pograničnih postrojba preuzimanje županijske službe nisu smatrali rijetkošću. Naime, to se moglo uočiti na gotovo svim područjima Ugarskoga Kraljevstva bliskim bojišnici, tako i susjednoj Zali, ili Győru i Veszprému, kao i udaljenijem Nógrádu, pa čak i Peštanskoj županiji.²⁰⁶

Višegodišnje zajedničko ratovanje i još tješnja veza s Jurjem Zrinskim i njegovim sinom gotovo su predodredili Ivana Budora da nakon vojne službe stupa među stolne “*glavne smjerne sluge*” ili povjerenike (*primarii familiares*²⁰⁷). Prema pronađenim podacima, od 1615. pa sve do smrti Budor je bio ravnatelj međimurskih posjeda (“*comitis Nicolai a Zrinio bonorum gubernator*”, odnosno “*naš gubernator*”),²⁰⁸ što svjedoči o njegovoj izgrađenoj povjerljivoj vezi sa Zrinskim. Isto to često navodi Budorov armalis. U stjecanju plemićke snage najvažniji Budorov povjerenik bio je onaj grof Zrinski s

²⁰¹ Pethő, 1753., 156. str.

²⁰² Uo. 168. str.

²⁰³ Uo. 176. str.

²⁰⁴ Šišić IV. 507. str.: No. 234. i usporedi još Uo. 517. str.: No. 238. (3. rujna 1608.)

²⁰⁵ Tako je Budora nazvao *Pethő Gergely*, Budorov suvremenik.

²⁰⁶ Mnogi primjeri iz Zale: ZMA, 2000., posebno 252., 263. - 264. str.; iz Győra (Đura): *Geccényi*, 1984.; 1988.; iz Nógráda: *Pálmány*, 1982. i *Iványi E.*, 1984.; iz Pešte, 2001., 443. str., novije s više podataka *Pálffy*, 1995., 159. - 166. str.

²⁰⁷ 3. rujna 1608.: “*familiares spectabilis ac magnifici domini Nicolai comitis perpetui a Zrinio*”, Šišić IV. 519. str.: No. 238. i Šišić V. 650. - 651. str.: No. 401.; 20. ožujka 1610.: *Adamček*, 1987., 88. str.; 24. veljače 1615.: “*primarius familiaris*” *Laszowski*, 1941., 367. - 368. str.: No. 289.; 3. ožujka 1615.: “*naš veran sluga*”, *Laszowski*, 1950., 50. str.: No.71. i prije 1622., “*familiaris suus*”, Šišić V. 348. str. No. 204. O familiji Nikole i Jurja Zrinskog: *Horvat R.*, 1993., 65. str.; o pojmu *smjerni sluga ili sluga poglavara* sa zapadnog Podunavlja (obitelj Batthyányi), usporedi *Varga J.*, 1981., 12. - 14. str.

²⁰⁸ 24. veljače 1615.: *Laszowski*, 1941., 367. - 368. str.: No. 289. i prije 1622. *Laszowski*, 1951., 61. str.: No. 81.

kojim je od ratovanja pod Pragom (1608.) s nadvojvodom Matijom, kasnijim ugarskim kraljem (1608. - 1619.), još u čvrščoj vezi. Na kraju, upravo nas u to uvjeravaju i mnoge zadaće koje je obavio u ime svoga gospodara.

U rujnu 1608. godine Ivan Budor je sa svojim šogorom Grgurom Lackovićem, kojemu je Zrinski također bio povjerenik, zastupao interese svoga gospodara na hrvatsko-slavonskom staleškom državnom saboru u Zagrebu, osobito u razbuktaloj svađi međimurskog vlastelina i gomirskih Vlaha. Dvije godine kasnije bio je kod palatina Györgyja/Jurja Thurzóa (1609. - 1616.), i to u vezi s rješavanjem jednog novog događaja. Njegov zadatak sastojao se od toga da izvuče od palatina naknadu štete koju je Grgur Pethő, ondašnji zapovjednik u Babócsi (Bobovcu, 1599. - 1600.), prouzročio Zrinskima preko tamošnjih njemačkih vojnika. U veljači 1615. sa svojom prvom ženom (Anom Nádasdy) išao je kao opunomoćeni predstavnik na zagrebački Kaptol u vezi s jednim sporazumom oko bespravno prisvojene pokretne u međimurskom Nedelišću. Na posljetku, oko 1610. više je puta rješavao parnice i prodaju posjeda svoga gospodara.²⁰⁹

Ivan Budor je sudjelovao u sličnim aktivnostima i upravljanju te u javnom životu Varaždinske županije. Iako o njegovoj sudskoj službi, u nedostatku uvelike opustjele županijske dokumentacije, znamo samo iz podataka za 1608. godinu, ipak je nedvojbeno da je u prvim desetljećima 17. stoljeća imao važnu ulogu u funkcioniranju županije. Točnije, našao je svoje mjesto u drugoj liniji županijskog plemstva gdje je služio domovini. Dobar je primjer tome što je 11. studenoga 1607. János (Ivan) Pethő iz redova nižeg plemstva hrvatsko-slavonske političke elite nakon podžupana i suca potpisao potvrdu kojom županija potvrđuje Budora kao ondašnjeg "kapetana ratovanja" (1585. - 1586.), nakon Tome Erdődyja (velikog župana Varaždinske županije i bana).²¹⁰

Iako su Budorova županijska ovlaštenja bila raznovrsna, njihov je karakter većim dijelom odgovarao službi županijskog suca ili *assessor*a. Neki podaci o upravljanju županijom upućuju na Budorovu radinost.²¹¹ U ljeto 1617. Budor je, zajedno s podžupanom Grgurom Pethőm i sucem Ivanom Vragovićem, sudjelovao s više prijatelja iz nižeg plemstva u popisu one pokretne imovine pokojnoga Gábora/Gavra Pethőa i žene mu (Suzana Révay), koja je bila pod nadzorom Petra Draškovićeua u tvrđavi Klenovnik. Iste te godine ujesen raspravljao je na glavnoj skupštini Varaždinske županije s podžupanom Pethőm o jednoj molbi podunavskoga gospodara Franje Batthyányija. Odmah nakon dugog turskog rata, krajem prosinca 1606., bio je jedan od povjerenika pozvanih na saslušanje svjedoka u dvorcu Ivanec na temelju odluke županijskog suda, a u vezi s jednim sjenikom.²¹²

Na županijskom sudu Budor je često sudjelovao i u ostalim raznolikim sudskim poslovima. To je potpuno razumljivo jer je takve ovlasti izvršavao još 1594. godine. Zahvaljujući tome, stekao je veće praktično pravno iskustvo. U prosincu 1617. bio je čak zamjenski sudac (*substitutus iudex*) suda na kojem je pod vodstvom suca Ivana Vragovića Grgur Pethő raspravljao tužbu svoga brata Krste u Beli protiv stražara, a u vezi s izvjesnom izdajom ("*ratione certae infidelitatis*"). Nekoliko mjeseci kasnije

²⁰⁹ Po redu navođenja: Šišić IV., 519. str.: No. 238. i Šišić V. 650. - 651.: No. 401. (3. rujna 1608.); HDA, Arhiv Budor, 18. studenoga 1610., Pozsony/Požun; Laszowski, 1941., 367. - 368. str., No. 289. (24. veljače 1615.); Uo. 50. str.: No. 71. (3. ožujak 1615.) i MOL P 1314 Batthyányi cs. Vidi: Missiles No. 7780. (u više parnica Ivana Budora - Ferencu Batthyányiju, 25. rujna 1617., Vidovec)

²¹⁰ MOL A 57 Lib. Reg. Vol. 19. pp. 208. - 209. Za imenovanje Erdődyja usporedi još: NSK Zagreb R 6475/2.; Horvat K., 1900., 90. - 91. str. i Težak-Šimek-Lipljin, 1999., 20. - 21. str.

²¹¹ U zadnja dva desetljeća izašao je, uz značajnije radove, i dobar broj županijskih zapisnika - vidi Győr (Đur): *Gecsényi*, 1988.; Zala: *Turbuly*, 1994. i ZMA, 2000., 23. - 46.; Sopron: *Dominkovits*, 2000. i *Dominkovits*, 2002b.; Pest-Pilis-Solt: *Szakály*, 2001. itd., na hrvatskom usporedi: *Goldstein*, 1996., posebno 39. - 55. str.

²¹² Po redosljedu spominjanja: MOL P 235 Pethő cs. Com. Varasd, Fasc. 3. No. 228. (7. lipnja 1617.; popis je tražio Ferenc/Franjo Pethő); MOL P 1314 Batthyányi cs., Missiles No. 7780.; MOL P 235 Pethő cs., Com. Varasd., Fasc. 3. No. 166. (30. prosinca 1606).

sudjelovao je na Pethővu sudu, i to u prisutnosti brojnih sudaca i pravno obrazovanih osoba gdje su, kao i inače, presude donosili na hrvatskom jeziku.²¹³ U listopadu 1615. i u siječnju 1619. bio je izabran za porotnika Hrvatsko-slavonskog sabora i Banskog stola nižeg plemstva (*assessor tabulae banalis*) zbog čega je, prema tadašnjim običajima (uz polaganje zakletve pod rukovodstvom svagdašnjeg vicebana i slavonskog suca, *prothonotarius regni*), sudjelovao u prvostupanjskim ili žalbenim raspravama.²¹⁴

Budor, kao nekadašnji vitez pograničnih utvrda u službi “dviiju domovina”, nije preuzeo samo ulogu sudskog porotnika. Njegovo vojno iskustvo i poznavanje kraja rezultirali su time da su mu staleži u travnju 1610. povjerali nadzor nad 50 slavonskih pješaka (*haramiarum superintendens*), čiji je zadatak bio hvatati i banu izručivati pljačkaše koji su harali duž Drave te pustošili plemstvo i siromašno stanovništvo. Budorovo mjesto službovanja bio je Đelekovec (južno od Legrada)²¹⁵ u Križevačkoj županiji. Početkom iduće godine staleži su ga poslali u odbor koji je istraživao seljački ustanak u Brezovici (Križevačka županija), vlastelinstvo Veliki Kalnik, ali 1610. i 1611. godine Sabor ga je više puta poslao i u kontrolu spisa Franja Medosóczyja.²¹⁶ Na posljetku je početkom 1619. godine, prema nalogu staleškog sabora, putovao (zajedno sa Stjepanom Geréczyjem) k ponovno zavađenoj braći Pethő u vezi s popravkom puta, mosta i nasipa. Budor je postigao dogovor među braćom sastavljanjem ugovora na mađarskom jeziku o podjeli završnih radova u selima Bela i Ivanec.²¹⁷

U slučaju potrebe, naravno, zauzimao se na saboru za svoje rođake, kao primjerice 1618. u obrani udovice nedavno preminulog Stjepana Radovića protiv Grada Varaždina.²¹⁸

Budorovo odlično poznavanje slavonskih krajeva i državnih poslova nagovještavalo je da će staleži, kad se pruži prilika, na temelju njegova izvještaja informirati nadvojvodu Ferdinanda o raznovrsnim stvarima koje se tiču posjeda.²¹⁹ Budor je potkraj života jednom bio i sudac Križevačke županije (*iudex nobilium comitatus Crisiensis*).²²⁰ U ljeto 1610. godine u vezi s brezovačkim seljačkim ustankom, pri nastavljenom saslušavanju svjedoka, spominje se kao mogući kraljevski čovjek (*homo regius*), a jednom prilikom (1612.), slično kao i njegov djed, djelovao je i kao odvjetnik (*procurator*), i to na zagrebačkom Kaptolu.²²¹ Taj posljednji slučaj očito dokazuje njegovu iskušanu učenost i izvježbanu pismenost (na hrvatskom, mađarskom i latinskom jeziku) te ujedno osnažuje prijašnji dojam²²² da pismenost nižih slojeva društva i pograničnih vojnika nikako nije bila na tako niskom stupnju kao što to tvrde pojedina istraživanja.²²³

²¹³ Dokumentacija dviiju parnica: Uo. Fasc. 3. No. 234. (18. prosinca 1617. “*in domo parochiali apud ecclesiam Sanctae Margarethae sub castro Bela*” i No. 235. (26. veljače 1618., “*in domo et curia nobilitari generosi domini Gregorii Petheš de Gersse sub Bela*”)

²¹⁴ Šišić V., 130. str., No. 79. (12. listopada 1615.) i Uo. 196. - 197. str.: No. 121. (4. - 5. siječnja 1619.). O djelovanju banskog stola: Klaić V., 1982., 630. - 634. str. i *Bónis-Degré-Varga*, 1996., 138. str., odnosno zakletvi prisjednika, *Deák*, 1868., 242. str.

²¹⁵ Šišić V., 37. - 38. str.: No. 18. (20. travnja 1610.)

²¹⁶ Uo. 57. str. i *Adamček*, 1985., 10. - 11. str.: No. 5. (11. siječnja 1611.); odnosno Šišić V., 51. str., No. 23. (23. rujna 1610.) i Uo. 62. str.: No. 29. (25. listopada 1611.)

²¹⁷ “*Az utak csinálásáról való végezés [O obavljanju izgradnje putova]*”: MOL P 235 Pethő cs., Com. Varasd., Fasc. 3. No. 238. (21. siječnja 1619.)

²¹⁸ Točnije o razgovoru iz 1617. i uz to vezanim problemima s obračunom: Šišić V., 182. str., No. 113. (16. kolovoza 1618.)

²¹⁹ Vidi o obitelji i tvrdavi Kerecsényi (Križevačka županija) i njihovim kmetovima: Uo. 39. str.: No. 18. i Uo. 42. str.: No. 18. (20. travnja 1610.)

²²⁰ Uo. 160. str.: No. 98. (6. prosinca 1617.)

²²¹ Naredba Matije II. zagrebačkom Kaptolu, 20. kolovoza 1610., Pozsony/Požun: *Adamček*, 1985., 7. - 8. str., No. 2., i *Laszowski*, 1941., 325. str., No. 241. (21. rujna 1612.)

²²² *Pálffy*, 1995., 159.-166. str.: poglavlje “Inteligencija pograničnog pravника”, usporedi novije: *Dominikovits*, 2002a., kao i stariji primjer: *Iványi E.*, 1984.

²²³ U prvom redu na temelju teško prihvatljiva modela županije Vas: *Tóth I. Gy.*, 1996.

Preuzimanje upravne uloge te uloge u javnom životu pripomoglo je Budoru da, napredujući tragom svog oca, proširuje posjede u mirnijem zaleđu. Prema plemićkom pismu, Ivan Budor raspolagao je 1610. godine manjim i većim dijelovima posjeda u Varaždinskoj, Zagrebačkoj i Križevačkoj županiji (Dodaci fol. 10.r.). Ni u tom slučaju njegova plemićka povelja ne griješi. Posjedi su mu se u to doba zaista prostirali preko tri županije.

U Varaždinskoj županiji su posredstvom Herkovića stečeni dvorac (kurija, lat. *curia*) Vidovec, kao i zajezdski i szentillyeiski (još i obreški) posjedi.²²⁴ Osim toga, zajedno s Ivanom suprugom Elizabetom Pethó na kraju stoljeća posjedovao je u trgovištu Vinici 15 kuća,²²⁵ 1597. stekao je zemljište i vrt u Varaždinu.²²⁶ Time se Ivan mogao, barem djelomično, potvrditi i u slobodnom kraljevskom gradu Varaždinu (gdje ga još 1617. spominju kao zemljoposjednika).²²⁷ Sve to nije bilo ništa posebno jer je stjecanje povlaštenih posjeda (Kaniža, Győr/Đur), kuća, prava na vlasništvo u slobodnim kraljevskim gradovima ili naseljavanje istoka u to vrijeme bila poznata pojava.²²⁸ U Varaždinskoj županiji Ivanu Budoru pripadala je još 1591. dobivena gertlovečka kurija za koju je kasnije György/Juraj Thurzó od palatina dobio noviju potvrdu.²²⁹ Tu je i nekoliko manjih dijelova posjeda Čelinec.²³⁰ Imao je neke manje rascjepkane posjede u Križevačkoj županiji, to jest Vršak na sjeverozapadu, iza graničnih tvrđava, kao i u Otoku (danas Veliki Otok), Bolfanu (*“Bollffangh aliter Ebres sive Jaksincz / Ebres aliter Jakssincz Sz. Bollffangh”*), Gervašovcu (danas Grbaševac u okolici Kuzminca), Szentmihályju, Martinovcu (oko nekadašnjeg Jakupovca Kapelskog) itd.²³¹

Ti su posjedi obitelji Budor često donosili više problema nego koristi. Oko jednog dijela stalno su se parničili s obitelji Sekelj (Székely), a većinu drugog dijela - slično kao ostala naselja pod navalom doseljenika²³² nakon petnaestogodišnjeg rata - koju je djelomično sagradila obitelj Sekelj (Székely), zaposjeli su Vlasi.²³³ Bogačevo, u području smještenom na jugozapadu županije koje je posjedovao zajedno sa suprugom, i Orehovec smatrani su mirnim posjedima.²³⁴

U Budorovim prihodima važniju su ulogu mogli igrati nešto “mirniji” posjedi u Zagrebačkoj županiji. Zahvaljujući gospođi Elizabeti, na prijelazu iz 16. u 17. stoljeće pojavio se Ivan kao jedan od

²²⁴ Adamček-Kampuš, 1976., 350. - 351. str., No. 115. (Zajezda i Vidovec: 1588.), 359. - 360. str., No. 118. (Zajezda i Vidovec: 1596.), 543. str.: No. 123. i 565. str.: No. 124. (Vidovec: 1598., itd.) i HDA, Arhiv Budor, 12. ožujka 1609., Pozsony/Požun

²²⁵ Adamček-Kampuš, 1976., 536. str., No. 123. i 564. str.: No. 124. (Vinica, 15. kuća: 1598.) 581. str., No. 125. (Vinica, 15 kuća: 1600.) i Ivan Budor kod Franje Batthyányja, 2. kolovoza 1617., “Vinicze” MOL P 1314 Batthyányi cs., lványi bilješke (nažalost, pismo je vjerojatno tijekom 2. svjetskog rata izgubljeno); u 17. st. tu živi više članova obitelji, vidi npr. HDA, Arhiv Budor, 2. studenoga 1655., 2. travnja 1661. i 31. kolovoza 1662., Vinica

²²⁶ “*Quendam hortulum suum civilem haereditarum intra moenia civitatis...*” Barbarić-Kolanović, III., 115. str., No. 29. (4. ožujka 1597., izdanje za 10 forinti)

²²⁷ Barbarić-Kolanović, IV., 258. str., No. 215. (16. lipnja 1617.)

²²⁸ O Győru (Đuru): *Gecsényi*, 1984. i *Gecsényi*, 1986.; odnosno o Košicama: *Németh*, 2001.

²²⁹ O tome znamo iz 1626.: HDA, Arhiv Budor, 28. kolovoza 1626., Vidovec

²³⁰ Adamček-Kampuš, 1976., 540. str., No. 123

²³¹ Atakra: Uo. 366. str. No. 119. (1596. Otok), 446. str., No. 121. (1598., Veliki Otok), 575.: No. 125. (1600., Veliki Otok); “*Zent Bollffangh aliter Ebres sive Jaksincz, Zent Myhalij alias Miholizko polie circa fluvium et praesidium Caproncza*”: Arhiv Budor, 18. veljače 1625. Vidovec, odnosno Adamček, 1987., 20. i 29. - 30. str.

²³² Za ovo uglavnom Kaser, 1997., 118. - 133. str.

²³³ Za parničenje: Uo. 1602., 1609., 1613., 1616., 1617., i *Šišić* IV. 520.: No. 238.; za Vlahe: *Zaključci* I. 8. (27. svibnja 1631.) i *Lopašić*, 1885a. 152.: No. XCVI. (19. prosinca 1628.).

²³⁴ Adamček-Kampuš, 1796., 455. str.: No. 121. (1598., Bogačevo), 575. str.: No. 125 i 575. str.: No. 125. (1600., Bogačevo i Sv. Petar Orehovec) usporedi jo HDA, Arhiv Budor, 9. lipnja 1629., Bogačevo

posjednika Glavnice, a dopalo ga je nekoliko većih dijelova posjeda grada Zeline, zbog rodbinskih veza s Kerecsényima, te iz zaloga Jurja Zrinskoga (Donja Zelina).²³⁵ Na posljetku je i u Novakovcu Bisaškom sa suprugom 1600. godine posjedovao 11 kuća.²³⁶ Važnim možemo smatrati i to što je Budor od Nikole Zrinskog 1611. godine u međimurskom Velikom Mihaljvcu dobio jednu kuću s dvorištem, pa makar samo u zalog.²³⁷ To je jednim dijelom otvorilo put obitelji k stjecanju posjeda u okolici Čakovca, a drugim dijelom Budori su tom "svojom domovinom" smještenom sjeverno od Drave postali posjednici i u Zaladskoj županiji. Pokraj svega toga, Ivan Budor je, slično svojim precima, imao i povjerenike.²³⁸

Ivan Budor je između siječnja 1619. i ožujka 1622. godine preminuo,²³⁹ a može se reći da je nedvojbeno uspješno živio. Nakon što je 30 godina kao konjanik igrao važnu ulogu u obrani hrvatske, slavonske i mađarske domovine, u drugoj polovici života s uspjehom je nastavio djelovati te sebi i obitelji osigurao budućnost kako u vlastelinskoj službi grofa Zrinskog, tako i u upravi Varaždinske županije i javnom životu Hrvatsko-slavonskog kraljevstva. Napredujući utrdom stazom svog djeda i oca, Ivan je u pogledu svake svoje službe, imovine i društvenog priznanja bio uspješan član slavonskoga nižeg plemstva. Pitanje je bilo samo kako će njegovi potomci raspolagati baštinom koju im je ostavio.

7. Potomci Ivana Budora: sudbina obitelji do izumiranja sredinom 18. stoljeća

Potomci Ivana Budora samo su djelomično, jednostavno podijelivši posjede, nastavili obiteljsku tradiciju. Njih je pratilo niz nepovoljnih okolnosti i slučajnosti. Ivan i njegova supruga imali su četiri dječaka (Ivan, Gašpar, Stjepan, Franjo) i četiri djevojčice (Eva, Ana, Izabela, Suzana) koji su doživjeli lijepu dob, a ocu je povrh toga uspjelo bogato ih poženiti (vidi 2. rodoslovno stablo).

Njihovi bračni drugovi, kao u slučaju Ivana i njegovih sestara, dolazili su iz takvih plemićkih obitelji Varaždinske županije koje su sve redom (čak i usprkos porastu prestiža našeg junaka) smatrane mnogo uglednijima od Budora. Gašparova prva supruga Barbara bila je bliska rođakinja (možda nećakinja) Stjepana Geréczyja, banskog prisjednika njezina oca, dok je Suzanu oženio Gašpar, također sin jednog suca Banskog stola i kapetana, zagrebačkog podžupana, poznatog Ivana Petričevića († 1625.).²⁴⁰ Mlađi Ivan je suprugu izabrao iz stare i otmjene hrvatske obitelji Bedeković (Magdolnu); Annu je pred oltar odveo pisar Sebastijan Szerdahelyski, Izabelu je oženio Mihael Kanižaj/Kanizsay²⁴¹ koji je, slično Budorima, bio obrazovan u hrvatskom, mađarskom i latinskom jeziku.²⁴²

²³⁵ Adamček-Kampuš, 1976., 399. str.: No. 121. (Glavnica "Velizlavia", 1598.) i 570. str.: No. 125. (1600., Glavnica "Wenczezlawa"), Adamček-Kampuš, 1976., 432. str.: No. 121. (1598., Zelina), usporedi još: Šišić IV., 412. str.: No 179. (25. siječnja 1601.), Šišić V., 321. str.: No.190. (14. ožujka 1622.) i 348. str.: No. 204. (24. svibnja 1623.), ponešto Lopašić, 1894., 180. str. (10. studenoga 1630.)

²³⁶ Adamček-Kampuš, 1976., 571. str.: No. 125;

²³⁷ HDA, Arhiv Budor, 1. lipnja 1611., Monyorókerék

²³⁸ "Nobilis Benedictus Jwssich familiaris egregii Joannis Budor de Budroc", HDA, Arhiv Budor, 28. veljače 1614., Zagreb; u vezi s ovim događajima vidi: Varga J., 1981., 50. - 51. str.

²³⁹ Posljednji spomen (21. siječnja 1619.): MOL P 235 Pethőcs., Com. Varasd., Fasc. 3. No. 238.; već nekoliko puta igra ulogu (14. ožujka 1622.): Šišić V. 321. str.: No. 190., usporedi još Laszowski, 1951., 61. str.: No. 81. (9. lipnja 1622.)

²⁴⁰ Petrichevich - obiteljsko stablo i Kempelen, Pótlék. 521. str., ponešto Petrichevich, 1942., posebno 186. - 193. str.

²⁴¹ HDA, Arhiv Drašković, Archivum maius Fasc. 86. No. 7. (14. lipnja 1641.)

²⁴² Za ove obitelji, uz već navedene izvore, vidi još: Bojničić, 1899., Strohal, 1932., 165. - 168. str. i Lončarić, 1996.

Iako je uspješno sklapanje brakova brojne djece Ivana Budora svjedočilo o njegovu društvenom usponu i poznatosti, s gledišta kasnijeg razvoja obitelji nikako nije bilo u svemu povoljno. Naime, ionako neveliki i na četiri županije rascjepani posjedi dodatno su se usitnili na brojne nasljednike, a i očeve dužnosti su se podijelile među sinovima. Službu pograničnih tvrđava (barem prema našim dosadašnjim saznanjima) nijedan od njih nije nastavio ni južno ni sjeverno od Drave, mada je za to bilo mogućnosti kako u banskim i slavonskim, tako i u krajevima nasuprot Kaniže. To potvrđuju zvanja bana (1598. - 1626.) i glavnog kapetana nasuprot Kaniže (1622. - 1626.) Juraja Zrinskog mlađeg; berkiševinskog kapetana (prije 1639.) i egerszegskog vicegenerala (1641. - 1656.) Petra Keglevića, zatim Jurja Gregoróczyja pokupskog (oko 1639. - 1642.), pa egerszegskog (1642. - 1648.) te na posljetku sredičkog kapetana (1649. - 1652.).²⁴³ Ivan mlađi Budor († 1663. god.) ipak je na jednom području slijedio očev, pa čak i djedov vojnički put, točnije u službi u inozemstvu kao što je u to vrijeme činilo mnogo drugih hrvatskih nižih plemića. Više je puta 20-ih i 30-ih godina 17. stoljeća ratovao u 30-godišnjem ratu (1618. - 1648.), prvo vjerojatno u pukovnji Jurja Zrinskog mlađeg, a kasnije u drugim hrvatskim regimentama.²⁴⁴ Vid je odlazio u rat, a uglavnom je bratu Gašparu povjerio upravljanje svojim posjedima (davši mu ih u zalog), kao i obavljanje nekih drugih poslova.²⁴⁵

Uopće nije slučajno što je Vid to prenio baš Gašparu. U službi povjerenika u prvom je redu slijedio oca, iako je gotovo sigurno da je Ivan mlađi sa Zrinskim dospio na bojište 30-godišnjeg rata. Samom je Gašparu uspjelo očuvati otmjeno očevo mjesto u Međimurju, poglavito na dvoru pjesnika i vojskovođe Nikole Zrinskoga (1620. - 1644.) gdje je bio otmjeni sluga i jedan od kapetana međimurske čete²⁴⁶ te mu je čak uspjelo u određenom pogledu i nadvisiti položaj koji je imao otac. U istraživanju o Zrinskim jedva da mu se spominje ime.²⁴⁷ Gašpar je isto tako zahvaljujući povjereničkoj službi dospio i do zastupništva u mađarskom saboru. U jesen 1638. godine on je već (kao još vrlo mlad) zastupao na glavnoj skupštini u Kšrmendu u Zaladskoj županiji,²⁴⁸ a onda su 40-ih i 50-ih godina 17. stoljeća uslijedila sve ozbiljnija ovlaštenja. U ožujku 1649. godine, kad se zbog svog banskog dostojanstva i obrane pokupskih krajeva Zrinski nije mogao pojaviti na požunskom saboru, kao vlastite zastupnike uz Martina Lipića i Jurja Sámbara,²⁴⁹ poslao je i Budora na sabor u glavni grad Pozsony/Požun (*ablegatus ad dietam Posoniensen nuncius*).²⁵⁰

²⁴³ O Zrinskom: *Horvat R.*, 1993., 68. - 70. str., o Kegleviću kao berkiševinskom kapetanu (prije 8. svibnja 1639.): ÖStA KA HKR Prot, Exp. Bd. 280. fol. 384., odnosno kao o vicegeneralu nasuprot Kaniži: *Deak*, 1868., 244. str., i *Pálffy*, 1997a., 280. str.; o Gregoróczyju: *Tusor*, 1999., usporedi još ponešto o ranijem hrvatsko-slavonskom vicebanu (1598.), pa veszprémskom zapovjedniku (1609. - 1615.) o Jurju Kegleviću *Pálffy*, 1998., 148. str.

²⁴⁴ O 30-godišnjem ratu u hrvatskoj i mađarskoj povijesti pogledati s obzirom na Zrinske: *Ballagi*, 1882., 23. - 25. str., 113. - 167. str.; *Bauer*, 1941., 48. - 49. str. i novije *Várkonyi*, 1992., 149. - 151. str., usporedi još ponešto o Petru Kegleviću na osnovi vlastita dnevnika: *Deák*, 1868., 241. - 242. str., odnosno *Gömöry*, 1888.

²⁴⁵ "*Ipse superioribus annis et temporibus ad bellum imperiale descendens universa et quaelibet bona ac jura sua possessionaria, paterna et materna, avitica... egregio Caspari Budor fratri suo carnali et uterino ex certo censu sive arenda hactenus possidendan tradidisset...*", o vjeri Ivana Budora mlađeg prije zagrebačkog Kaptola: HDA, Arhiv Budor, 12. ožujka 1637., Zagreb, odnosno o potpunoj punomoći Ivana Budora za Gašpara Budora u rješavanju svake stvari pred zagrebačkim Kaptolom, Uo.

²⁴⁶ Vidi 1657.: "*meus servitor, meus capitaneus unius turmae*", *Csapodi-Klaniczay*, 1958., 495. str.: No. 237. (23. srpnja 1657., Čakovec; na taj mi je podatak obratio pozornost *Gábor Hausner*, na čemu mu ovim putem zahvaljujem. Gašpar Budor je još 1644. sudjelovao u sjeverno-mađarskim ratnim operacijama protiv Šveđana i Jurja I. Rákóczyja.

²⁴⁷ Iako je istraživanje o Zrinskom gotovo opsega jedne knjižnice, u otkrivanju familijarnih odnosa većim dijelom je manjkavo.

²⁴⁸ Kolega zastupnik bio mu je Juraj Stepković, *Turbuly*, 1996., 76. str.: No. 1355. (6. svibnja 1638.)

²⁴⁹ Izdanje pismenog naloga: *Bene-Hausner*, 1997., 48. str.: No. 48. (6. ožujka 1649.). Budor se spominje i u Požunu. *Zsilinszky*, 1893., 17. str.

²⁵⁰ Poimence zajedno sa zagrebačkim kanonikom Jurjem Ratkayem i slavonskim sucem Ivanom Zakmardijem. Vrativši se sa sabora 30. svibnja u Zagreb, staleži su podnijeli izvještaj sa sjednice o svojim nalogima: *Zaključci* I. 147. str.: No. XXXI.: 1 član i usporedi još: *Bene*, 2000., 18. str.: 31. bilješka i 89. str.: 208. bilješka, pa *Bene*, 2001. 10. str.: 31. bilješka i 51. str.: 75 bilješka; dalje iz starije literature *Horvat K.*, 1905., 81. str.

Na ugarski su sabor 1655. godine hrvatsko-slavonski staleži ponovno poslali Gašpara Budora kao jednog od svojih zastupnika,²⁵¹ a on je uspješno obavio posao. Sabor je, na požurivanje Ugarske komore, izaslao komisije u ispitivanje nepravilnosti u ubiranju tridesetina zbog kojih su se prihodi vladara iz dana u dan smanjivali. Prema već ustaljenoj praksi, posebne komisije poslali su u gornju Ugarsku, u dijelove oko Podunavlja te u Hrvatsku i Slavoniju. Na posljednje spomenuto područje staleži su odabrali i poslali, uz Petra Petretića, zagrebačkog biskupa (1667. - 1669.),²⁵² Žigmunda Keglevića, Jurja Malenića, Tomu Ivanovića i Gašpara Budora.²⁵³ Ti zadaci su, slično očevim, svjedočili o njegovoj stručnosti i iskustvu, priznatosti te o poznavanju krajeva s obje obale Drave. U veljači 1658. Sabor ga nije slučajno poslao s vojnim savjetom unutarnje Austrije iz Graza u vođenje pregovora u vezi s ispašom konja pograničnih vojnika, a više je puta zastupao i Grad Zagreb u različitim stvarima.²⁵⁴ Čak je u jesen 1659. godine Gašpar vodio istragu u vezi s prodajom pokretne imovine obitelji Mikulić, gdje je ponovno djelovao kao povjerenik i već se pojavio kao vitez sa zlatnom mamuzom (*eques auratus*).²⁵⁵ Tu titulu je možda mogao dobiti od svoga gospodara Nikole Zrinskog zbog zagovorničtva,²⁵⁶ a ona mu je i osigurala uspon u karijeri.

Grofovi Zrinski (Nikola i Petar) su, kao i ostale svoje povjerenike, Gašpara Budora u brojnim slučajevima zaposlili u izvršavanju privatnih poslova, posebno u Varaždinskoj i Zagrebačkoj županiji. To je istina iako je Gašpar (prema primjedbi Nikole Zrinskog) "*uvijek bio nemiran čovjek*". Ako su ga interesi tako usmjeravali, bio je spreman i sa svojim gospodarom ući u ozbiljniji konflikt ili ga čak optužiti kao jednom prilikom 1657. godine.²⁵⁷ Čini se da je Gašpar od oca naslijedio izvanrednu samosvijest, ali kod njega je samopouzdanje ponekad prelazilo u tvrdoglavost. Zrinski se, usprkos čestim sukobima, nisu odrekli njegove usluge, što pak dobro potvrđuje njegovu primjenjivost i priznatost. Uz sve nabrojene slučajeve, u jesen 1656. nastupao je i u ime Petra Zrinskog u jednom postupku u vezi s posjedom Anne Sankó u Stančiću, u Zagrebačkoj županiji, koji je zajedno s tamošnjom kurijom dala grofu Zsigmundu Szántóházyju.²⁵⁸ Uz to je Gašpar, poput oca, uvijek bio spreman zastupati podunavsku i slavonsku veliku gospodu, kao početkom 1639. kada je, požurujući isplatu jednog duga i zastupajući interese udovice Franje Batthyányija, Éve Poppel Lobkowitz, išao k obitelj Malakóczy te kasnije preporučio svoju pomoć u kupnji određenih slavonskih posjeda.²⁵⁹ Kad bi mu se pružala prilika, naravno, preuzimao je ovlaštenje i u drugim slučajevima, kao u prosincu 1658. godine kada je zajedno s Petrom Fodróczyjem zastupao interese kmetova s vlastelinstva Moslavine u njihovoj svađi s varaždinskim županom Emerikom Erdődyjem.²⁶⁰

Iako pronađeni podaci šute o njegovim županijskim službama, ne bi uopće bilo iznenađujuće da se tu i tamo pojavi kao sudac u Varaždinskoj ili eventualno u Zagrebačkoj ili Križevačkoj županiji, kao i njegov otac.

²⁵¹ Put zajedno s Jurjem Malenićem i Nikolom Patačićem: *Zaključci* I. 197. - 202. str.: No. XLI.; *Zsilinszky*, 1893., 97. str. i *Horvat R.*, 1993., 81. str.

²⁵² O njegovu životu i djelatnosti: *Zagrebački biskupi*, 1995., 333. - 339. str.

²⁵³ 1665.: 100. tc.5: *CJH*, 1608. - 1657., 642. - 645. str.

²⁵⁴ *Zaključci* I. 226. str., No. XLVI. (4. veljače 1658.); odnosno *Dobronić*, 1953., 175. str., 185. i 189. str. (1656.)

²⁵⁵ HDA, Arhiv Budor, 16. listopada 1659., Pozsony/Požun. O nasljedstvu Mikulića vidi još Uo. 1650. i 1659., odnosno ÖStA HKA HFU rote Nr. 204. 1659. fol. 145.-159. (na posljednji spis skrenuo mi je pozornost *István Németh* iz Budimpešte, na čemu mu i sada zahvaljujem)

²⁵⁶ O daljnjem zastupanju za Zrinskoga usporedi još pr. iz 1658.: *Adamček*, 1987., 237. p

²⁵⁷ "*Semper turbulentus est*", *Csapodi-Klaniczay*, 1958., 495. str.: No. 237. (23. srpnja 1657., Čakovec)

²⁵⁸ MOL A 57 Lib. Reg. Vol.15. pp. 442.-443. (1. listopada 1656.)

²⁵⁹ O Évi Poppel, 8. veljače 1639., Vidovec: MOL P 1314 Batthyányi cs., Missiles No. 7779.

²⁶⁰ MOL A 57 Lib. reg. Vol. 15. p. 369 i *Adamček*, 1985., 458.: No. 225

Gašpara Budora već početkom 1661. spominju kao pokojnog.²⁶¹ Druga dva brata, Franjo i Stjepan, umrla su prije njega. Franjo, koji je odabrao crkveni život i napisao oporuku u proljeće 1642., umro je u varaždinskom franjevačkom samostanu prije 1649. godine.²⁶² O Stjepanu, koji je preminuo prije 1650. godine,²⁶³ znamo još manje. Možda je preuzeo manju ulogu u upravljanju Varaždinskom ili Zagrebačkom županijom kao njegov sin, Stjepan mlađi, koji je 1699. bio pomoćni sudac u Zagrebačkoj županiji.²⁶⁴ Brakovi njegovih dviju kćeri (vidi 2. rodoslovno stablo) Doroteje i Barbare nagovijestili su da potomci Stjepana Budora teško mogu nastaviti obiteljsku tradiciju. Slično su prošli uvojničeni sinovi Ivana mlađeg, Franjo i Ivan,²⁶⁵ koji su nastradali u ponovnom ratu protiv Osmanlija. O Franjinim potomcima ništa ne znamo, a o Ivanovu (to je ime, evo, već treći put u obitelji) sinu Stjepanu i kćeri Magdaleni, koja je bila supruga Kristofora Mikulića, suca u Križevačkoj županiji, na posljetku smo pronašli podatke iz 1700. godine.²⁶⁶ Održanje obitelji prešlo je na Gašparovu granu s obzirom na to da je Stjepan sigurno umro bez muškog nasljednika.

Iako se Gašpar tri puta ženio, obitelj je s muške strane krajem 14. stoljeća gotovo izumrla. Za razliku od oca, njega blagoslov djetetom nije usrećio. Od prve žene Barbare Geréczy nije ostalo potomaka, a druga supruga Barbara Mamić, podrijetlom iz mnogo skromnije obitelji, uz tri djevojčice (Barbara, Elizabeta i Magdalena), podarila mu je samo jednog sina Jurja (vidi 2. rodoslovno stablo). No, treća žena, čudnog imena Ana Marija Rosaur, rodila mu je samo jednu kćer (Juditu). Ni sklapanje brakova njegove djece nije bilo toliko uspješno kao u slučaju njegova oca ili djeda, a zbog njegovih supruga i kćeri obiteljski posjedi su se postupno i dalje usitnjavali. Iako su bračni drugovi Gašparove djece svi redom potekli iz poznatih hrvatskih ili slavonskih nižeplemičkih obitelji (Juraj je oženio Barbaru Dvorničić, Elizabeta se udala za Gašpara Jankovića mlađeg, Barbara za Stjepana Bednyeyja, a Magdalena za poznatog zapisničara, pisca i genealoga Varaždinske županije Franju Ladányija),²⁶⁷ značaj i uloga njihovih obitelji nisu se mogli usporediti s gerskim Pethővima, Petričevićima ili Bedekovićima. Sve to značilo je da ni preostala Gašparova grana kasnije nije znala naslijediti i očuvati društveni uspon svojih predaka.

Gašparov jedini sin, Juraj, prema oskudnim podacima, ne samo da nije mogao nastaviti djedovu, nego ni očevu ulogu. Situaciju je, naravno, znatno otežalo to što su veliki patroni obitelji, Zrinski, nakon Wesselényi-Zrinsko-Frankopanske urote (1670. - 1671.) izgubili uloge, a na samom početku 18. stoljeća obje su grane izumrle. Iako se Juraj 1683. i 1684. godine pojavio kao sudac Varaždinske županije, a 1697. kao zagrebački pomoćni sudac,²⁶⁸ u javnom životu županija i Hrvatsko-slavonskoga

²⁶¹ HDA, Arhiv Busor, 3. siječnja 1661., Klokoč

²⁶² "Admodum reverendus Franciscus Budor praesbiter", oporučio je 5. travnja 1642., u kuriji rođaka Mihályja Kanizsaya: HDA, Arhiv Budor, 5. travnja 1642., odnosno prije smrti 1649.: Uo. 25. siječnja 1649., Varaždin (želio bih napomenuti da u Bologni učeni zagrebački kanonik s kraja 16. st., suprotno dosadašnjem vjerovanju, nije potekao iz Budorove obitelji, HBL 2. 444. str.)

²⁶³ MOL E 201 MKA Coll., Kukuljević Fasc. I. No. 95. (22. svibnja 1650.)

²⁶⁴ HBL 2., 44. str.

²⁶⁵ Brizzi- Accorsi, 1988., 190. str.

²⁶⁶ "Egregius Stephanus et nobilis domina Magdalena alias Christophori Mikulich judlium comitatus Crisiensis consors, filius vero et filia Joannis olim filii alteris Joannis tertii Joannis filii Viti condam Budor", HDA, Arhiv Mikulić, 26. travnja 1700., Zagreb, usporedi još: HDA, Zbirka rodoslovlja, Kut. 1. Kerecheni fol. 2; Vidi Bojničić. 1899., 101. str. i Bene, 2000., 34. str.: 73 bilješka, Bene, 2001., 20. str.: 73. bilješka

²⁶⁷ 11. kolovoza 1683.: "judex nobilium comitatus Varasdiensis", Zaključci I. 441. str.: No. XCIX.: 8. član, usporedi još Brlić, 1946. - 1953b., 110. str.: No. XVI.: 17. veljače 1684.: "judlium comitatus Varasdiensis" MOL P 235 Pethő cs., Com. Varaždin, Fasc.4. No. 357.; 15. travnja 1697.: "vicejudex nobilium comitatus Zagrabienensis"

²⁶⁸ Uz podatke u prethodnoj bilješci, vidi još MOL E 201 MKA Coll. Kukuljević, Fasc. I. No. 136. (bez 1668.) i Uo. Fasc. III. No. 97. (9. lipnja 1671.)

kraljevstva nikad se nije mogao ni približiti poziciji svoga djeda. Njegovi svakodnevni županijski upravni poslovi nisu dosegali dalje od parničenja oko postupno usitnjenog obiteljskog imetka i zastupanja ili mirenja svadljivih nasljednika.²⁶⁹

Iako mu je jedini sin Nikola (1682. - 1739.) pohađao i bečki hrvatski kolegij (1699. - 1700.)²⁷⁰, nastavivši usvajati viši položaj prema staroj obiteljskoj tradiciji, njegov životni put svejedno nije imao uzlaznu putanju - ni pri službi zamjenskog suca u Varaždinu (1706.), ni kao glavni sudac u međimurskom kotaru (1716. - 1717.) u Zaladskoj županiji, gdje je nosio niže činove.²⁷¹ U nedostatku ozbiljnije sposobnosti i patrona (u Slavoniji koju su ponovno bili zauzeli Turci), nije uspio vratiti ništa od nekadašnjih obiteljskih posjeda. Samo je bio sposoban povećati dobra u Međimurju (jednom kurijom u Zebancu, Štrukovcu i Pleškovcu) i posjede istočno od njih (Borsfa i Tótszentmárton).²⁷²

Najveći je problem bio što Nikola nakon smrti 1739. godine nije ostavio nijedno muško dijete s Klarom Pekler²⁷³ (podrijetlom iz jedne manje poznate slavonske obitelji). Time je muška grana jedne junačke slavonske obitelji,²⁷⁴ koja se borila i ustajala protiv svake teškoće, prisile i izazova od kraja 15. do početka 17. stoljeća, nakon polustoljetnog postupnog propadanja odvedena u grob.

Time je povijest obitelji Budor, koja je živjela na granici dviju država, sredinom 18. stoljeća došla do svoga kraja. Slična je sudbina stigla i mnoge druge mađarske obitelji: Falussyjeve, Zekeove i hrvatske nižeplemićke obitelji Vragoviće i druge.

8. Pouke biografije obitelji Budor za suživot na Dravi

Iako ova studija, u prvom redu zahvaljujući Ivanovu osobnom armalu, uvodi čitatelja u višestoljetni životni put jedne slabo poznate slavonske nižeplemićke obitelji, koja nikad nije igrala značajniju ulogu u državi, svejedno je vrlo prikladna da nam svrati pozornost na brojne političke, vojne i društveno-povijesne probleme dviju država, naglašavajući potrebu za daljnjim istraživanjima. Za to postoji posebno velika potreba. Kako smo već i naveli u uvodu, historiografija Mađarske i Hrvatske u prošlim je desetljećima prilično slabo zajednički funkcionirala, a na području znanosti uz Dravu je povučena kruta granica, što je predstavljalo značajnu prepreku zajedničkom povijesnom istraživanju i razumijevanju. Međutim, kako i dokazuje sudbina Budorovih, Drava nikad nije značila čvrstu granicu, čak je i povezala i skovala sudbinu Ugarskoga Kraljevstva i hrvatsko-slavonskih krajeva, kao što ih je i rastavljala.

U odnosima dviju država najosnovniju promjenu donio je prodor Osmanlija u Primorsku Hrvatsku, tako i u Slavoniju, koja je od srednjeg vijeka dio Ugarskoga Kraljevstva, iako je (slično Erdelju) imala posebnu pokrajinsku upravu.²⁷⁵ Tijekom turskih vojnih pohoda dobar dio istočnog teritorija srednjovjekovne Hrvatske potpao je pod stranu okupaciju ili vojnu upravu, a sredinom 50-ih godina 16. stoljeća Slavonija se između Drave i planine Gvozd suzila na samo jedan uski zapadni pojas - točnije na krajeve Zagrebačke županije i zapadni dio nekad velike županije Križevci, kao i na Varaždinsku

²⁶⁹ Dočkal, 1996., 233. str.

²⁷⁰ 12. travnja 1706.: *Zaključci* II., 309. - 310. str.: 5 član i 1716. - 1717.: ZMA, 2000., 391. str. A HKK I. - II. - u svesku, naprotiv, nije se pojavio, što dobro potvrđuje da nije mogao igrati nikakvu ozbiljniju ulogu u javnom životu Hrvatske i Slavonije

²⁷¹ O Međimurju: MZ II. 448., 453. str. i *Kalšan*, 1999., 23. str.; O Borsfráru i Szentmártonu: MOL A 57 Lib. Reg. Vol. 31. p. 371. (1717) i Uo. Vol. 38. pp. 301.-305. (1740.)

²⁷² MOL A 57 Lib. Reg. Vo. 31. p. 371.

²⁷³ Iz te je obitelji i Franjo Pekler koji je 1700., među ostalim, bio odvjetnik Stjepana Budora i njegove sestre Magdalene. HDA, Arhiv Mikulić, 26. travnja 1700., Zagreb

²⁷⁴ Zsoldos, 2001., 275. - 280. str.; o kasnijem srednjem vijeku: *Kubinyi*, 1998., 353. - 356. str.

²⁷⁵ Engel, 1996., I. 223. str.; *Težak-Šimek-Lipljin*, 1999., 9. str.; Zsoldos, 2001., 279. str.

županiju.²⁷⁶ Sve to pratile su korjenite promjene srednjovjekovnih političkih i zemljopisnih prilika. Prestankom postojanja Primorske Hrvatske pojam “Hrvatska” počeo se češće koristiti i za južniji, a kasnije i sjeverni dio smanjene Slavonije.

Proces integracije Hrvatske i Slavonije potvrdio je i proces udruživanja Hrvatskog sabora te postupno razvijenog pokrajinskog sabora slavonskih staleža (*conventus/diaeta statuum regni Sclavoniae*) 1558. godine. Taj je proces iznimno važan, a zajednički Hrvatsko-slavonski sabor uvelike je ovisio o teritorijalnom preuređenju hrvatskih područja. Srednjovjekovna slavonska glavna sudska skupština (*generalis congregatio*), uz posredstvo bana, u početku je uglavnom rješavala probleme obrane od Osmanlija.²⁷⁷ Isto tako, ujedinjenje je označilo djelomično ispreplitanje sudbina Zagrebačke i Križevačke županije, kao i pojavljivanje naslova *rex regni Sclavoniae* u naslovima habsburških kraljeva koji su vladali i Ugarskom. Na kraju, ali nikako manje važno, taj je proces u 17. stoljeću temeljito pripomogao sve intenzivnijem stapanju hrvatskog i slavonskog plemićkog društva te nastanjivanju na sjever i zapad hrvatskog teritorija. Riječ je o masovnim razmjenama ljudi, neovisno o tome govore li i dopisuju li se na hrvatskom, mađarskom, latinskom ili njemačkom jeziku.

Usprkos tome, pojam Slavonija nije nestao. Gotovo polutisućljetni običaji stanovnika uz Dravu i Savu, a pogotovo među plemstvom koje je već u srednjem vijeku većinom govorilo hrvatski (samo malen dio mađarskim jezikom), zaista su snažno dalje živjeli. Riječ je, dakle, bila o tome da su latinski *Sclavonia*, njemački *Windischland*, a mađarski *Tótorszá*,²⁷⁸ zajedno s nazivom Hrvatska, u prvom redu podrazumijevali područje Varaždinske i Križevačke županije, odnosno područje južno od Drave. To shvaćanje odlično odražava i plemićko pismo Ivana Budora koji se sredinom 80-ih godina 16. stoljeća ovako izrazio o svojoj domovini Slavoniji u koju se vraćao iz sjeverne Mađarske: “*In Patriam dehinc tuam, in regnum videlicet Sclavoniae*” (Dodaci fol. 3.r.). Kod banskog stola (*tabula banalis*) ostala je i dužnost slavonskog suca (*prothonotarius regni Sclavoniae*) koja je još u kasnom srednjem vijeku igrala važnu ulogu, a koji je još u 17. stoljeću koristio (1496. god. obnovljeni) slavonski grb i pečat.²⁷⁹

S obzirom na utemeljenost toponima Slavonija, ne treba čuditi što su se brojne istinske slavonske nižeplemićke obitelji, koje su govorile ili znale hrvatski (primjerice: Alapy/Alapić, Fodróczy, Geréczy, Gotal, Gregoriánczy/Gregorijanec, Gubasóczy, Hásságyi, Herkffy/Herković, Kasztellánffy/Kaštelanović, Kerecsényi, Konzsky/Konjski, Ladányi/Ladanjski, Miletinczy/Miletinečki, Orahóczy/Orahovečki, Pethő, Ravenni, Szemcsey/Svetački, Szerdahelyi, Tahy, Thuróczy/Turoci, Urnóczy, Zabóky/Zabočki), još jedno značajno vrijeme smatrala Slavoncima, a ne Hrvatima. To je još razumljivije ako znamo da je slavonsko plemstvo već od kasnog srednjeg vijeka raspolagalo posebnim (*pecularis*) “*slobodama, običajima i pravima*” (*libertates, consuetudines et iura*), kao što su plaćanje poreza, pravosuđe, biranje državnoga kapetana, imenovanje vicebana, upravljanje županijom, trgovina solju, selidba kmetova koje su mađarski vladari iznova potvrđivali itd.²⁸⁰

²⁷⁶ O kasnosrednjovjekovnim općim županijskim skupštinama: *Tringli*, 1998., posebno 293. - 307. str., i *Sabol*, 1995., 15. - 23. str. (poglavlje je rad *Josipa Kolanovića*)

²⁷⁷ To su u početku uglavnom nazivali *generalis congregatio*, kasnije *conventus diaeta*, što omogućava razlikovanje od glavne sudske skupštine. Nekoliko primjera iz 70-ih godina 15. stoljeća: *Kukuljević*, I. 213. - 217. str. No. CXLVI-CXLVII. (1477. - 1478.) i 272. - 273. str.: No. CLXXXVI (1525.), kao i novije: *Pálosfalvi*, 2000., 66. str. (1443.), 90. str. (1446.) i 96. str. (1447.)

²⁷⁸ O njemačkim izrazima vidi: Petar Keglević, travanj 1534., “*Waan in Khrabaten und Windischenland*” (ÖStA HKA Fam.-Akten D-T 138. fol.18-19.), više primjera mađarske upotrebe riječi: *Pethő*, 1753., 127., 132., 134. str. (“*Thót és Horvát Ország*”)

²⁷⁹ Nekoliko primjera odluka hrvatsko-slavonskog staleškog sabora: “*LECTA per me magistrum Joannem Zakmardy de Diankoucz prothonotarium regni*” (natpis njegova pečata: “† SIGILLVM NOBIL[I]VM REGNI SCLAVONIE 149V [sic! = 1497.]”, MOL P 235 Pethő cs. Com. Varasd, Fasc. 4. No. 306.(4. svibnja 1645.) i Uo. No. 325. (17. svibnja 1650.); o obnovi grba 1496.: *Kukuljević*, I. 234. - 235. str.: No. CLVIII.; o pečatu: *Bojničić*, 1901., 69. str. o radu sudaca (s listom): *Klaić V.*, 1982., 632. - 634. str.; životopis suca Zakmardija: *Horvat K.*, 1905.

²⁸⁰ Brojni dobri primjeri: *Kukuljević*, I. 179. - 277. str., i III. 3. - 20. str., između njih povlastice slavonskog plemstva dodane mađarskim zakonskim člancima (*Articuli nobilium regni Sclavoniae*, Uo. 11. - 13. str.)

O važnosti i središnjosti mađarskog prava te uporabi hrvatskog jezika govori i činjenica da je uz potporu Jurja Zrinskog 1574. u Nedelišću - u radionici Rudolfa Hoffhaltera i u hrvatskom prijevodu Ivana Pergošića, varaždinskog bilježnika - svjetlo dana ugledalo poznato djelo "*Hármaskönyv*" (*Tripartitum*). Istvána Werbőczyja²⁸¹ Taj je mađarski zbornik običajnog prava već u prvom izdanju 1517. učvrstio najvažnije karakteristike slavonskog plemićkog običajnog prava. Na grbu armalisa Ivana Budora upravo zbog tih plemićkih sloboda i privrženosti korijenima slavonski je grb mogao prethoditi hrvatskome. Usprkos ujedinjenju dviju pokrajina, oko Save i Drave ostale su karakteristične ugarske (kraljevske) mjesne uprave, institucije i županije koje su na području Primorske Hrvatske u srednjem vijeku izostale.²⁸² Hrvatskim plemićima koji su se selili na sjever nije bilo ni na kraj pameti odreći se svega toga jer je taj ustroj dobro funkcionirao, a i našli su se u već djelomično poznatoj strukturi iz srednjeg vijeka²⁸³ (uglavnom zahvaljujući posjedima u Zagrebačkoj županiji, službama i srodstvima). Povrh toga, nudila se odlična mogućnost za napredovanje i gradnju karijere. Time je jedna značajna grupa hrvatskog plemstva od sredine 16. stoljeća ugodnije živjela, primjerice novi Budorovi rođaci i županijski zastupnici, pa i Bedekovići, Dvorničići, Melenići, Patačići, Petričevići, Radovići i Vragovići ili njegovi vicebanski i sudački drugovi, kao i pomoćni suci čiju su dužnost sve više obnašali Berislavići, Keglevići, Mrnjavčevići, Mikulići, Patačići i Petričevići.²⁸⁴ Tek je na području nekadašnjeg hrvatskog pravnog i običajnog poretka moglo biti potrebe za određenim promjenama te prilagodbom slavonskim navadama i propisima. Budući da izbjeglom hrvatskom plemstvu (Frančići, Kružići, Horváth-Stančići itd.), znatno sjevernije, u udaljenijim županijama Ugarskoga kraljevstva (Zala, Somogy, Vas, Sopron, ali i još dalji Szepes) prilagodba nije prouzročila ozbiljnije teškoće, mnogo lakše se mogla provesti u bližim krajevima u užoj domovini Ivana Budora - u Varaždinskoj, Zagrebačkoj i preostaloj Križevačkoj županiji.

Zbog toga, kao što i možemo pratiti prema kasnijem uredskom životu Ivana Budora, organizacija, uprava, djelatnost i sudstvo Varaždinske, Zagrebačke ili Križevačke županije nalikovali su funkcioniranju mađarskih županija sjeverno od Drave, npr. Zala, Soprona, Győra (Đura) ili izbjegle Pešte.²⁸⁵ Znatne razlike postojale su, uz već spomenuti državni porez i plemićko pravo, i u županijskoj javnoj upravi. Ban je, naime, sam imenovao zajedničkog župana Zagrebačke i Križevačke županije između vlastitih ljudi kojima je vjerovao, a to je uglavnom bio njegov zamjenik, viceban. Iako ta pitanja čekaju daljnje istraživanje, čini se da župani, suci i porotnici Zagrebačke i Križevačke županije nisu igrali tako veliku ulogu u županijskom upravljanju i pravosuđu kao njihovi mađarski kolege te da su bili pod snažnim utjecajem bana, odnosno njegova zamjenika. Ta situacija u mnogome je nalikovala odnosima erdeljskih županija.²⁸⁶ To uopće nije iznenađujuće. Naime, te su razlike i u Slavoniji²⁸⁷ i u

²⁸¹ O Pergošićevu radu, čije se istraživanje *kajkavske* hrvatske književnosti smatra prvim tiskanom spomenikom, vidi novije: Štefanec, 2001., 229. - 233. str., usporedi još: Strohal, 1932., 180 str., te Z. Bartolić, *Ivanuš Pergošić: Decretum*, 1574., Čakovec, 2003.

²⁸² Zsoldos, 2001., 274. - 275. str., usporedi: Goldstein, 1996., 21. - 38. (poglavlje je napisao Borislav Grgin)

²⁸³ U vezi s tim, kao primjer ukorjenjivanja u Ugarskoj Damjana Horvata i njegov život kao hrvatskog bana (1471. - 1475.): Karbić, 2002.

²⁸⁴ Uz podatke iz navedenih izvornih izdanja vidi: Strohal, 1932., 178. - 179. str.; Klaić V., 1982., 600. i 634. str., nešto novije: Lončarić, 1996.

²⁸⁵ Uz velik broj objavljenih županijskih regesta svezaka iz novije produkcije bez zahtjeva za cjelovitošću, vidi o Zali: ZMA, 2000., 23. - 46.; o Sopronu: *Turbuly*, 2000.; o Győru (Đuru): *Gecsenyi*, 1988. i o Pešti: *Szakály*, 2001., 439. - 462. str., usporedi još *Bónis-Degré-Varga*, 1996., 137. str. i *Goldstein*, 1996., posebno 39. - 55. str.

²⁸⁶ *Bónis-Degré-Varga*, 1996., 125. str. i *Mályusz*, 1988., 32. - 33. str.

²⁸⁷ U srednjem vijeku većina slavonskih banova imala je dva vicebana koji su uglavnom (ali ne uvijek) bili župani Križevačke i Zagrebačke županije. Engel, 1996., I. 16., 252. str.; Kubinyi, 1998., 353. - 354. str. i Tringli, 1998., 299. str., usp. još: Kukuljević, I., 213. - 277.

Erdelju većim dijelom postojale već i u 14. i 15. stoljeću²⁸⁸ i u prvom su redu bile u međusobnoj ovisnosti s posebnom upravom dviju pokrajina.

Sve to u cjelini značilo je da su se ugarske i hrvatske stoljetne tradicionalne pravne institucije i kasnosrednjovjekovni običaji, usprkos ujedinjenju dviju država i dvaju plemstava, održali na cijelom području snažno sve do danas. Dakle, usprkos ujedinjenju Hrvatske i Slavonije, veze nisu oslabjele, čak su se održale slične pojave među područjima južno i sjeverno od Drave. To je dobro pokazao i tijek Budorova vojnog života pri obrani od Osmanlija, koji je branio krajeve u Hrvatskoj i Mađarskoj. Novija istraživanja otkrivaju da je sustav izgradnje obrane sjeverno i južno od Drave bio sličan, to jest podjednako su se gradili generalati (*Grenzgeneralat*) koji su upravljali pograničnim tvrđavama. To se odnosi i na okružne uprave (*Kreisgeneralati*) koje su vodile županijske i plemićke vojne poslove, a koji su odgovarali kasnijem hrvatsko-slavonsko banskom ustroju južno od Drave, uz funkciju upravitelja banskih krajeva (*Banalgrenze*).²⁸⁹ Iako se nakon postavljanja vojnog vijeća unutarnje Austrije 1578. hrvatskim i slavonskim krajevima centralno već upravljalo iz Graza,²⁹⁰ to nije značilo da je prestala suradnja s mađarskim obrambenim zonama. Štoviše, upravo je nastojanje bajcsavárskog kapetanskog područja (1578.) dokazalo da i dalje postoji prijevratna potreba za tijesnom suradnjom između slavonske i kaniške uprave, kao i između mađarskih, hrvatsko-slavonskih i štajerskih staleža. Sve to često predstavlja problem samo povjesničarima koji razmišljaju u okvirima današnjih samostalnih država. Vodećim hrvatskim i mađarskim političarima, kapetanima ili običnim pograničnim konjanicima onoga doba (kakav je desetljećima bio i glavni junak ove studije), to nije prouzročilo nikakve teškoće. Usprkos ujedinjenju Hrvatske i Slavonije, to nije imalo nikakvo značenje za granicu na Dravi, koja nije imala pravo granično značenje.

To sve dobro predočava vojnički život Vida i Ivana Budora koji su stalno putovali i djelovali između Sigeta (Szigetvára) i Koprivnice ili Kaniže i Varaždina. U tome se nisu od njih razlikovala ni velika moćna gospoda - negdašnji ban, szigetváarski junak Nikola Zrinski i njegovi potomci (Juraj ili pjesnik i vojskovođa Nikola Zrinski). No, nisu samo međimurska gospoda i njihovi službenici iz županije Zala išli amo-tamo između svoje hrvatsko-slavonske i mađarske domovine. Ugarsko kraljevstvo i Slavonsko-hrvatska država imali su jednu političku elitu, neovisno o tome govore li njihove obitelji i podanici mađarskim, hrvatskim ili njemačkim jezikom. Zahvaljujući tome su se Alapy/Alapići, Bánffyji, Draškovići, Erdődyji, Keglevići, Pethői i Tahiji i kao političari i kao pogranični časnici bez problema kretali sjeverno i južno od Drave, a u obje su države raspolagali posjedima, obnašali tijekom života razne dužnosti i govorili oba jezika. Ni među nižim plemstvom (Geréczy, Gregoróczy, Konzsky/Konjski, Malakóczy, Patačići) nije bilo neobično ako je netko sudjelovao u borbi protiv Turaka u Podunavlju ili u slavonskim ili banskim krajevima.

Možemo spomenuti i jedan upečatljiv konkretan primjer tijesne suradnje vojnika u Podravini, koji nam je ostavio Grgur Pethő (vršnjak i suradnik Ivana Budora), kao raniji viceban, a kasnije babočki glavni kapetan i na kraju varaždinski podžupan, koji je išao amo-tamo za poslovima. On 1579. u kronici na mađarskom jeziku ističe: “*Nikola Malakóczy, natporučnik Nikole Zrinskog u Slavoniji, pored Drave kraj Drnja dobro je potukao brežničke Osmanlije, gdje ih je mnogo važnih palo u boju*”.²⁹¹ Ovi redovi odlično opisuju gotovo “zajedničko disanje” susjednih krajeva. I glavni kapetan Bajcsavára, čija se utvrda nalazi sjeverno od Mure, u slavonskoj pograničnoj pokrajini, potukao je brežničke Turke pokraj

²⁸⁸ Janits, 1940., 13. - 15. str. (u 14. st. su podvojvode bili župani Fehér županije) i 26. - 29. str.; Mályusz 1988., 31. - 33. str., Engel, 1996., I. 11. i 246. str. i Zsoldos, 2001., 279. - 280. str.

²⁸⁹ Pálffy, 1996., 192. - 199. str., o banskim krajevima osnovno: Kruhek, 1984., 1994. i 1995., 303. - 323. str., nešto Kaser, 1997., 278. - 281. str.

²⁹⁰ O tome (s daljnjom literaturom) u 76. bilješci

²⁹¹ Pethő, 1753., 127. str.

Drnja, na južnoj obali rijeke.²⁹² No, ne zaboravimo ni to da su se Nikola Malakóczy i ostali vojnici pograničnih pokrajina nenjemačkog materinskog jezika slavonske i hrvatske glavne kapetanije u to vrijeme zaklinjali na hrvatsku verziju vojnog statuta donesenog 1578. godine, koji je još 1566. u gornjoj Mađarskoj sastavljen za mađarske konjanike i pješake generalskog tabora Lazarusa Freiherra von Schwendija, kao i za vojnike ponovno zauzetih tvrđava oduzetih Ivanu Žigmundu, erdeljskom knezu. Na taj način najraniji hrvatski vojni pravilnici svjedoče o uskoj povezanosti dviju država.²⁹³

Uz civilnu i vojnu upravu, mnogo se sličnosti može uočiti i u sastavu, životu i mogućnostima izgradnje karijere plemića.²⁹⁴ Srednjovjekovni običaji našli su se jednim dijelom i u organizaciji županija, ali i u životu pristizućeg izbjeglog plemstva. Kao što možemo doznati iz Budorove sudbine, u naseljima u mirnijoj pozadini države otvarale su se mogućnosti za stjecanje posjeda, uspješnu pograničnu vojnu službu, za službu povjerenika kod jednog ili više velikih gospodara, za aktivno sudjelovanje u upravljanju županijama blizu bojišta ili duž cijele države, za sklapanje povoljnih brakova, učenje, stjecanje iskustva u pravnoj struci ili učenju prava. U tom pogledu hrvatske i slavonske plemiće čekali su isti izazovi i teškoće kao i njihove drugove iz sjevernog Podunavlja ili županije Nógrád,²⁹⁵ iako su jamačno postojale i mjesne posebnosti, kao što otkrivaju novije studije.

Želio bih naglasiti da je različita jezičnost ili makar različita (hrvatska, slavonska i mađarska) plemićka svijest o vlastitu identitetu samo rijetko prouzročila teškoće u zajedničkom životu. Naime, rani novi vijek tek je upoznao zametke problema što izviru iz konflikata etničkoga karaktera. Plemstvo je u većem dijelu bilo višejezično, iako je neosporno da je velika većina pristizućih izbjeglih hrvatskih plemića i Južnih Slavena te Vlaha nedvojbeno govorila nekim dijalektom hrvatskoga jezika (kajkavski, štokavski, čakavski). Kao odličan primjer toj višejezičnosti služi ugovor iz travnja 1626. godine Franje Budora i njegova brata Ivana mlađeg o jednom njihovu podaniku. Taj je ugovor u cijelosti napisan hrvatskim jezikom i počinje riječima “*Ja Budor Ferencz*”, a potpis na dnu je u latinskom obliku - “*Franciscus Budor*”.²⁹⁶ Prije nego što bismo, međutim, pomislili da imamo posla s nekakvim kuriozitetom, potrebno je napomenuti da se i u arhivima drugih obitelji, primjerice geršejskih Pethőa, nalazi dosta važnih potvrda u sličnom obliku.²⁹⁷

Dakle, ujedinjenje i zajednički život Hrvatske i Slavonije u 16. i 17. stoljeću uglavnom su uspješno završeni, usprkos svim teškoćama i nedaćama. To, naravno, ne znači da se, usprkos bliskom hrvatsko-mađarskom suživotu, nisu već u to doba pojavili korijeni određenih političkih, državnopravnih i crkvenih suprotnosti i nepravdi (*iniuria* - tako su ih zvali u ono doba) ili pak kulturno-jezičnih konflikata koji su se u kasnijim stoljećima pojačavali, služeći kao temelj žestokih političkih, nacionalnih i povijesnih svađa.²⁹⁸ O težnjama za odcjepljenje od Ugarskoga Kraljevstva nismo našli podatke, iako je u tim okvirima od sredine 17. stoljeća bilo sve više pristaša autonomije šireg političkog kruga, samostalnog staleškog zastupanja i ravnopravnosti, kao i programa prosvjete na hrvatskom jeziku.²⁹⁹ Za zajedništvo protiv velikog osmanlijskog neprijatelja u to je vrijeme postojala još veća

²⁹² Nova monografija od 70-ih godina 16. stoljeća o naselju koje je služilo i kao pogranična tvrđava: *Petrić*, 2000., posebno 68. - 71. str.

²⁹³ *Pálffy*, 1995., 72. - 77. str. i novije: *Pálffy*, 2003.

²⁹⁴ Iz dosadašnjih hrvatskih istraživanja uglavnom radovi *Josipa Adamčeka i Klaić V.*, 1982., 625. - 628., 296.

²⁹⁵ Vidi navedene naslove u uvodu historiografije *Iványi E.*, 1984., *Gecsényi*, 1993.; *Dominikovits*, 1995., 2000., 2002a. i 2002b.

²⁹⁶ HDA, Arhiv Budor, 7. travnja 1626., usporedi još: *Strohal*, 1932., 183. - 184. str.

²⁹⁷ Primjer: “*Jaz Plenar Mihály, Vicezudacz Varasdyndzke Graczke megye*” ili garantno pismo: “*Idem, qui supra Michal Prenar vicejudlium comitatus Varasdiensis manu propria*”. MOL O 235 Arhiv obitelji Pethő, Com. Varasd., Fasc.4: No.281 (23. svibnja 1626.), odn. Uo.

²⁹⁸ Precizno, neutralno otkrivanje ovih konflikata zadatak je kasnijih istraživanja; novije u prvom redu *Bene*, 2000., 127. - 128., i 177. - 179. str., nešto *Várkonyi*, 2002., kao i u vezi sa svađom povjesničara oko urote zrinsko-frankopanske koja se nastavlja u 2. pol. 19. st. (pr. *Kálmán Thaly, Gyula Pauler*, odn. *Franjo Rački*)

²⁹⁹ Novije u vezi s Jurjem Rattkayem i palatinom Ivanom Draškovićem (1646. - 1648.): *Bene*, 2000., 12., 121. - 123., 128., 139. - 141. i 166. - 180. str. Ovdje ujedno želim zahvaliti kolegi *Sándoru Benu* na njegovim savjetima koji su obogatili ovu studiju.

potreba nego u srednjem vijeku. Kao što vidimo u slučaju obitelji Budor, za mnoge se tada i samoodržanje pretvorilo u pitanje. Čini se da je toga bilo svjesno i stanovništvo svih slojeva koje je ostalo u toj “zajedničkoj državi i domovini” hrvatskog i slavonskog plemstva te je bilo sposobno držati se starih običaja i mirnog suživota, kao i prilagoditi se nametnutim pritiscima i mogućnostima koje su se često činile bezizlaznima. Zbog svega toga, dijelom pod vodstvom velike gospode, a dijelom putem vlastitih veza, mogli su zajedno funkcionirati i na područjima sjeverno od Drave. Službe Ivana Budora obavljene u obje domovine i njegova cijela karijera to savršeno dokazuju.

9. Dodaci

Darovnica (armalis) plemstva Ivanu Budoru 1610. godine

Beč, 1. prosinca 1610.

*II. Mátyás magyar király nemesség-megerősítő oklevele (armálisa)
budróci Budor János és családja számára*

(Ugarski kralj Matija II. daje plemstvo (armalis) Ivanu Budoru i njegovoj obitelji)

Eredetije: Arhiv HAZU, Armales, D CLXXXIX: A 44, fol. 1-12. Fügőpecsétés, eredeti példány, pergamenen, kőnyvalakban avagy füzetformátumban.

Egykorú másolata: ÖStA HKA Fam.-Akt. B-P 318. fol. 1-10.

Későbbi másolata: Arhiv HAZU, Armales, D CLXXXIX: A 44. Az eredetivel 1747. május 10-én Derg Dávid varasdi alispán által turniscei (Varasd megye) kúriájában összehasonlított és arról Gallán Pál vármegyei jegyző által készített másolat.

Kivonatolt, népszerűsítő formában történt részvid ismertetése egy 19. századi hetilapban (számos azonosítási hibával, mindenféle kritikai kommentár nélkül): *Laszowski*, 1899. 336-338. o., vő. még említésszerűen *Bojničić*, 1899. 23. o.

Az oklevél első — utóbb jelentősen kiegészített és nyelvileg gondosan átstilizált — *változata* 1610. szeptember 30-ról a Magyar Udvari Kancellária 1610. évi “stíluskönyvében” (“*Stylus Maioris Cancellariae incltyi regni Hungariae millesimi sexcentesimali decimi etc.*”): OSzK Kt. Fol. Lat. 1818. fol. 97-101. Ez utóbbi példány címerleírásának és *narratiójának* kiadása: *Áldásy* III. 60-65.: No. 115.

Az armális december 1-én kelt eredeti példányának a szeptember 30-án szerkesztett változattól való szövegeltéréseit az alábbiakban kurzívan jelöljük; a kisebb stilisztikai javítások és finomítások jelzésétől viszont eltekintünk. A nemeslevél készítésekor mindenben a bevett humanista helyesírási-átírási gyakorlatot követtük.

[fol. 1r.: színes, festett címerkép, fol. 1v.: üres]

[fol. 2r.:]Matthias secundus divina fa-[fol. 2v.:]vente clementia Hungariae, Dalma-[fol. 3r.:]tiaie, Croatiae, Sclavoniae, Ramae, Serviae, Gallitiae, Lodomeriae, Cumaniae Bulgariaeque etc. rex, designatus in regem Bohemiae, archidux Austriae, dux Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae et Wierthembergae, marchio Moraviae, comes Habsburgi, Tyrolis et Goritiae, tibi fideli nostro generoso Ioanni Bvdor de Budrocz, filio egregii quondam Viti, filii Andreae, filii Nicolai, filii Adami, filii Iacobi, filii Stephani, filii Bodor, filii olim comitis Sagud, nobilis de Gorbonuk, salutem et gratiae ac clementiae nostrae regiae erga te continuum incrementum.

Multa sunt, quae illustrium virorum memoriam aeternitati consecrare ac perpetuam conservare solent, sed cum iis, quae ad regna et imperia vel rite gubernanda, vel latioribus terminis propaganda spectant, nulla res maiorem vim habere posse intelligitur virtute militari, in eaque fortiter aeditis a quopiam facinoribus illos vel comprimis omni liberalitatis et munificentiae genere prae coeteris exornandos ducimus, quos egregia in plenis periculorum rebus gesta atque facinora coeteris amplius commendarint. Tanto libentius uberioreque voluntate eius instituti nostri signa aedimus, quanto graviore digniorique obiecta ratione ad perficiendum illud invitamur, dupplicem hinc fructum experti et quod is, [fol. 3v.:] qui se recte ac fortiter gessit, virtutis proemium auferat, et caeteri hoc exemplo, ad quaevis pericula virtutis et honoris gratia obeunda facilius accendantur.

Quod ipsum in te quoque Ioanne Bvdor de Budocz postulantibus ita et jure quodam proprio virtutibus tuis ac insignibus in Sacram regni nostri Hungariae Coronam et consequenter Maiestatem quoque Nostram meritis exigentibus libenter facimus. Quandoquidem te intelligimus, sicuti in serie genealogiae tuae manifeste liquet, antiqua et celebri regni nostri *Hungaria ante quadringentos annos ex nobilibus parentibus comitatus Vesprimiensis oriundum in dicto regno nostro Sclavoniae sedes fixisse et bona haereditaria acquisivisse, te quoque* virtute et armis semper clarorum vestigia viriliter secutum, ut a primis adolescentiae tuae annis, spretis cunctis vitiorum illecebris, quibus aetas illa plerunque irretiri et corrumpi consuevit, duram virtutis viam tibi terendam proponendo, militari disciplinae te addixisse, in eaque non vulgari operae praetio facto, durante praesertim illo aperto quindecennali bello Turcico diversis expeditionibus generalibus et particularibus interfuisse.

[1580. szept. 28.] Atque in primis circa annum millesimum quingentesimum octuagesimum, adolescentiae annos excedens, prima militaria specimina tunc edidisse, cum scilicet ductoribus spectabilibus et magnificis quondam Georgio de Zrinio et Francisco de Nadasd comitibus, item Balthasare de Batthian et Vito ab Halekar generali Sclavoniae ac aliis capitaneis validus exercitus regius contra Turcas, in agrum Poseganum populabundos irrumpere volentes, te quoque in eo praelio cum Possegano Skander bege forte, infra dirutum castellum Grabrounicza vocatum, *obvio et in agro Warasdiensi excurrere volenti acriter commisso* interfuisse et spectantibus iisdem [fol. 4r.:] belli ducibus Turcam hasta deiecisse ac stricto ense, sanguine tincto plurimos sauciassse et prostrasse.

[1583-1584] Post hanc vero pugnam te in praesidium Leua conferendo, sub ductu et auspiciis magnifici quondam Francisci Dobo de Ruzka, eotunc generalis capitanei partium regni nostri Hungariae Ultradanubianarum per biennium militando, cum Turcis sub idem praesidium soepe discursantibus manus conservasse, *nonnunquam ad praesidia Turcica, Strigonium, Palank, Parkanij, Nograd, Széchéen et Drégel vocata, per nostratos irruptionibus et excursionibus factis, continue* interfuisse.

[1583] Sub idemque tempus, dum Turcae versus Nitriam depopulationem fecissent, circa oppidum Verebél ipsi milites praesidii Leua, ductore egregio quondam Andrea Forgach de Ghijmes vicecapitaneo, Turcis occurrissent et eosdem memorabili coede prostrassent, ei conflictui te quoque interfuisse, et non segnem operam navasse, ubi multi quoque captivi Christiani sunt eliberati.

[1584] *Praeterea cum Strigonienses Turcae eosdem milites Leuenses ad pugnam provocassent et nonnullos falcatores abduxissent, iidem Leuenses ad insidias Turcicas haudprocul positas delapsi, et cum eisdem congressi, a Turcis fugati essent, ubi magnificus Ladislaus Pethe in captivitatem quoque incidisset, ei quoque fortunae ludibrio praesentibus Francisco et Iacobo Dobo interfuisse. Insuper cum Turcae Strigonienses et alii confiniarii versus montanas civitates populandi excurrissent, ipsique Leuenses talione reddita eosdem Turcas fudissent et fugassent, ac e manibus eorum multos captivos liberassent, hic quoque non solum interfuisse, sed et boni militis ac virtutis officia praestitisse, ductore dicto Andrea Forgach existente.*

Expleto biennio in Patriam dehinc tuam, in regnum videlicet nostrum Sclavoniae reversus, ubi [1586. dec. 5-6.] sub idem tempus Alibegus Poseganus in finibus Sclavoniae circa praesidium Iuanicha depopulatus et praeda onustus ovans pedem referre voluisset, *supradicti* Thomas Erdeődij banus et

frater eius Pe-[fol. 4v.:]trus ac dictus Vitus Halikar hostem ipsum insecuti fuissent, commissa in medio hyemis rigore egregia pugna ipsum debellasset et spoliis exuissent, tunc te quoque ensem Turcico sanguine respersisse, aliquot hostium detruncasse et nonnullos in servitum abduxisse.

[1585. jún.] *Item sub ductu et tempore banatus praefati comitis Thomae Erdeődj, dum idem unacum fratre Petro et Gabriele Tahij ultra fluvium Vnn vocatum, sub castrum Turcicum Kosztanicza excursionem exercendae virtutis militaris causa fecissent, eosdemque Turcae disposure machinarum destinato excepissent, et stragem ducentorum hominum et amplius commisissent, te hastam in Turcicum latus confregisse, alterius caput amputasse, et vexillum e manibus vexilliferi Christiani sclopeto icti, in terra deiectum, strenue elevasse et durante pugna tenuisse et viriliter reduxisse.*

[1586-1589] Posthaec sub generali capitaneatu dicti comitis quondam Georgii a Zrinio per quadriennium Canisae stipendium merens, [1587. ápr. 13.] *cum eodem comite a Zrinio, ductore Francisco de Nadasd et aliis belliducibus ad nundinas Turcicas in oppido Kalmanchehij celebrandas cursio ducta a nostratibus fuisset, ibidem quoque hastam confregisse viriliter, hunc decolasse, alterum vero Turcam captivum coepisse.*

[1586. aug. 30.] *Item cum Haszan Passa, Zigethanus praefectus trans Muram fluvium, in Insulam Murakešz irruptionem fecisset et praedam hominum et pecorum ingentem copiam abegisset, per nemusque Canisiense apud desertam possessionem Palin vocatam revertendo transire voluisset, Canisensesque milites cum eo aperto Marte conflixissent, ei quoque conflictu interfuisse, hasta Turcam transverberasse, ubi commilitones aliquot liberando vix ipsam mortem evasisse Ex eadem Turcica cohorte turma quaedam versus oppidum Cheztreggh iisdem diebus [1586. szept. eleje] cum excurrisset et multos agricolas, utriusque sexus homines in captivitatem redigendo reverse fuisset, quam insecuti milites Canisiani prope Berzencze impetu facto usque ad unum interneconi dederunt, captivosque Christicolae eliberarunt, inter illos [fol. 5r.:] te etiam non postremum fuisse et antesignarium Turcicum Muztaficza vocatum, qui fluvium Mura cymba ex corio facta occulte tranare solebat, vivum coepisse.*

[1587. aug. 9-10.] In anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo septimo in memorabili victoriosa pugna Sarkaniy Zigethana, cum Saaswar Bassa, ductoribus quondam comitibus Georgio a Zrinio, Francisco de Nadasd, Balthasare de Batthian ac Ioanne Adamo Trautmansdorffero et aliis laudabiliter commissa, interfuisse, hasta Turcam quendam strinxisse, hunc decolasse, alium in servitum abduxisse.

[1589. ápr. előtt] Tandem relicta Canisa in praesidium nostrum Caproncza te contulisse et ibidem stipendium merens, sub Ioanne Glubiczar et Stephano Graizwein capitaneis Caproncensibus et Vito Halekar generali Sclavoniensi existentibus, cum magnificus quondam Michael Zékel de Keuend, quem secuta est phalanx utriusque ordinis Sclavonica, et magnificus Benedictus Thuroczij equitatum Caproncensem ductitavit, et sic sub praesidium Turcicum Verőcze excursionem fecissent, tu quoque illum ductorem secutus, viriliter militando ad cancellos portarum ipsius praesidii Turcas interfecisse, sauciaste et retrocedere coegisse, ac in agro eiusdem singulare certamen commisisse.

[1591. aug. eleje] *Cumque in subsidium praesidii Zizegh dictus comes Thomas Erdeődj banus contra Haszon Bassam Bosznensem, postea vezirium profectus fuisset, valido cum exercitu, ipsumque praesidium liberasset, et Turcam obsidionem solvere coegisset, illi quoque expeditioni interfuisse.*

[1591. aug. 15.] *Similiter cum in initio rupto foederis idem banus castellum Monoszlo coepisset, praesente Albano Greizuein Iuanicziensi, quem sequenbantur dictus Albanus et Ioannes Greizuein Caproncensis capitanei cum exercitibus suis, te quoque ei bello interfuisse et strenui militis officia impigre praestitisse.*

[1592. ápr. 12. után] Cumque non multo post tempore dictus Haszon Bassa vezirius Turcicus praesidium Petrinia ex congesta terra et trabibus quadratis in spa-[fol. 5v.:]cio sex hebdomadarum exaedificasset, [1592. jún.] cumque iidem Thomas Erdeődj banus, Andreas Augsperger generalis Carolostadiensis, necnon Ioannes Greizuein et Benedictus Thuroczij ductoribus et primipilares, ab

incoepo opere frustra repellere voluissent, ac e regione in citeriori ripa fluvii Colapis apud castellum Brezt vocatum castrametati fuissent, te quoque in iisdem castris interfuisse, ac *per sex hebdomadas* plures noctes insomnes duxisse vigiliis agendo, necnon multos labores militares exantlasse, in diversis velitationibus et levibus pugnis utrinque illatis.

[1591. okt. 5. és a kšvetkező napok] Praeterea sub idem tempus ipse Haszon Bassa *penes praesidium Iwanch proficiscens*, castella Bosiako et Lupoglaua vocata, in Sclavonia habita, cum ingenti exercitu expugnata, demolitus fuisset et magnam circumiacenti regioni igne et ferro vastitatem per triduum inferens, hominum utriusque sexus innumerabilem praedam abegisset, hic tu ab ipsis Ioanni Greizuein et Benedicto Thuroczij Iuanicham praemissus ad confortandos anomis eorum militum et Turcica agmina exploranda, quod iter octo milliarium uno die conficiens, exercitum Sclavonicum, *quem Michael Zékel ductitavit*, in loco Kloszter vocato invenisse, et de adventu auxiliarium copiarum Caproncensium eidem nuncium attulisse, *quem cognito Turcae ibidem prope esse, altero die versus castrum Lorechina deflectens, per aliam, quam veneras, viam reverti voluisses, ipseque exercitus Christianus, cui te ibi interfuisse, a latere Turcam insequens, eam noctem in castello Gradecz prope dictum castrum Lorechina, ubi Turcae erant castrametati, peregerunt*, illinc te quoque cum tribus equitibus res et molitiones Turcicas exploratum nostri praemisissent, qui jussa peragens, cum Turcam versus nostrates et castellum Gradecz recta aciem dirigere vidisse et nunciasse, a Turcis exceptus, celeri fuga repulsum esse, et *ibi penes ipsum Gradecz Turcae iter facientes, selectos nostris obiecerunt, quibus cum donec per proximum amnem transissent, nostris satis negotii erat datum fudendo Turcarum postrema agmina, nonnunquam repulsam passi sunt, praesertim ad ipsum amnem, Turcarum agmina erant [fol. 6r.] disposita, cum aliquot maioribus falconetis ipse quoque Haszon Passa reversus, cum suos videret retundi, acriter cum nostris pugnasset, tandem nostri superiores evadentes, ipsum in fugam convertissent, ac instando illis vexilla triginta, falconetas aliquot, tubicines et timpanistas ademerunt. His tu omnibus non otiosus spectator hic interfuisse, et virilis pugnantis officia rite praestitisse. Hac pugna finita, te ad Gradecz reversum esse, ubi novo equo et armis instructus, cum viginti quinque equitibus vestigiis Turcicis insistens, tertio die aliquot Turcas captivos coepisse et adduxisse.*

[1593. jún. 22.] Praeterea cum idem Haszon Passa secundo praesidium Zizek arcitissima obsidione cinxisset, *ac ponte navale fluvium Colapim stravisset, penes alterum fluvium Odra, ibi videns nostros, ductore Ioanne Ruperto ab Eckenpergh, comite Thoma Erdeődj, Andrea Ausperger at aliis adventare, obviam nostris procedens, magnam et memorabilem suo casu victoriam Deo propitio praebuit, nam terga vertens, cum in pontem ipsum acrius insilvissent, fracto ponte in fluvium submersi, alii a tergo insecuti in ipsum flumen praecipitati sunt. Cui quidem praeclarae victoriae te interfuisse, et rei bene gerendae occasione plurimis spectantibus non defuisse. [erősen átszilizálva]*

[1592 vége?] *Cum taliter in praesidio ipso Caproncza merens Patriae foris bonam operam praestare, non minus etiam in praesidio ipso, tanquam domi existens, militaria exercitia habuisse, nam cum Turcae limitanei virtutis experiundae causa, praesertim frigore congelatis fluminibus Drava et Mura, sub praesidium ipsum Kaproncza discursassent, aut econtra iidem milites nostrates Turcis in ditione ipsorum similem molestiam creassent, hic quoque tam sustinendis, quam inferendis injuriis illis militaribus participem te praebuisse, praesertim autem in indagatione insidiarum, ubi soepius magna vitae discrimina adire coactus es, sic etiam in persecutione similium excursantium Turcarum non minorem laborem perpessum esse.*

[1592 táján] *In eo exercitio quodam tempore cum quatuor commilitonibus in Turcicas insidias prolabens penes [fol. 6v.] Dravum apud castellum Vijwar vocatum, in Turcas mille quingentos equites simul et pedites incidisse, amisso uno commilitone, Ioanne nempe Zuhodolij, vix aegre te reverti potuisse, ubi hastae quoque ipsius vexilla seu insignia per Turcam a tergo fugienti erepta esse; hasta nihilominus permanente et equo suo quoque sauciato ac indispositum ibidem exercitum nostrum, cui*

Glubiczer et Trautmansdorfer praefuerant, incolumen reversum esse, ubi alterum nactus equum iterum Turcam insecutum fuisse.

[1593. ápr. elött] *His itaque peractis et aliis plurimis fortiter rebus gestis, cum relicto praesidio Caproncza in aliud praesidium Baicha vocatum, ad aquas palustres Canisianas extractum te conferens, sub capitaneatu egregii olim Christophori Alija ductuque et auspiciis dicti quondam comitis Georgii de Zrinio in stipendio Styriacorum procerum militasse, ibi quoque Turcis inferentibus injuriam et soepius ulciscendis semper te praesentem exhibuisse.*

[1593. aug. kšzepe] *Tandem cum ductoribus belli praefati Eckenbergero, comite de Zrinio et aliis dum nostri praesidium Petrinija obsidere voluissent, iamque ad Colapim pervenissent, caesaris Turcarum ingens exercitus eius praesidii defensionis destinatus, de repente adventans ipsis bellum intulisse, ubi commissae acriter pugnae, illic interfuisse, et pro virili sua diimicasse, tandem illinc cum eodem exercitu nostrate impari longe Turcarum numero pugnando retrocedente, hic cum sui similibus, postremum agmen exercitus strenue ab insultu hostili per duo fere milliaria tutatum esse.*

[1597. aug. 13-20.] *Expugnationi nostra praesidii Papensis, in castris serenissimi archiducis Maximiliani, domini et fratris nostri observandissimi, cum ipso comite a Zrinio interfuisse, et honestam inter milites operam et reipublicae Christianae impendisse.*

[1593. ápr. 16.] *Item cum Turcae Babolchenses et Segesdienses ac Berzencenses conjunctis viribus fortalitium nostrum Fittiehaza vocatum noctis in silentio clandestine interciperi voluissent, quorum praemissa astucia milites nostri limitanei celeriter advolassent, te quoque cum ipsis in illud fortalitium ingressum fuisse, Turcasque adve-[fol. 7r.:]nientes fortiterque insultum facientes ac portam terna vice occupantes, iterumque repulsam facientes, praesentem fuisse hic quoque inter eosdem milites inclusos, quid pietatis Patriae debebatur, masculo pectore imbutus, non obscure impendisse, et Turcas in fugam conversos et in nemus proximum diffugientes cum coeteris gutturetenus aquam intrando Turcarum aliquot captivos ad suos reduxisse.*

[1593. okt.] *Posteaquam autem Sinan Bassa vezirius Vesprimium et Palatam expugnasset, eam iniuriam nostri ferre nolentes, ductoribus comitibus ab Hardeck, Zrinio et Nadasd, necnon Palfij et aliis, levatis Cis- et Ultradanubianorum comitatum gentibus, [1593. nov. 3.] in agro Albae Regalis consedissent, ubi Ali Passa Budensis cum ingenti exercitu Turcarum cum nostris acri pugna commissa aperto Marte confligit, et in primo conflictu statim amissis aeneis machinis et Ianicharorum cohortibus, cum equitatu terga dedit et in fugam conversus est, quem tota die nostri insecuti, aliquot millia Turcarum trucidassent. Isti ergo pugna te quoque interfuisse, hasta Turcam confodisse, et plurimos decolasse, sauciasse, nec nonnullos coepisse, et te inter alios militares viros sub ductu eiusdem comitis a Zrinio non postremum exhibuisse. [ill. erősen átstilizálva]*

[1594. máj.-jún.] *Item tempore primariae obsidionis Strigoniensis Majestate nostra Regia praesente, cum annexa propugnacula Vgrijwar et Vijzwar appellata nostri invasissent, ei impetui te ibi quoque interfuisse, coesis utrinque magna hominum multitudine, [1594. júl. 19-23.] interim Sinan Passa cum totius Orientalis Imperii viribus adveniens, Tatam praesidium deditioe coepit, illinc [1594. aug.-okt.] recta progressus Iaurinum, totius Christianitatis propugnaculum, validissima obsidione et incredibili apparatu cinxit, qua obsidione durante, cum irruptio in Turcas facta fuisset, ibi quoque viriliter interfuisse. Ad ultimum nostris imperante et praesente nostra Majestate ultra Danubium e regione castrametantibus, cum Turcae superato Danubio et ponte strato, in ulteriori ripa vallum et fossas nostris eripuissent, et ibi agminatim [fol. 7v.:] confertissime sese contra nostrates parassent, nostri econtra intentes eosdem eiicere vallo et repellere magna clade affectos esse, ubi quoque hic lateri comitis a Zrinio adhaerendo equum sclopeto ictum amisisse, cum Turcas in Danubium et pontem propulsassent et pedes armis instructus stricto et tincto ense sanguine ad suos reversum esse. Cum autem taliter amisso equo in castra longo intervallo dissita te receptum esse, et novum equum nactum fuisse, cumque iterum Turcae per pontem praefatum et Tartaris per aquam natantibus vallum recipere*

voluissent, nostrique eosdem hostes egregie excepissent, ibi quoque acceptam superioris conflictus injuriam egregio commisso duello honorifice ultum fuisse; altero die exercitus noster undiquaque circumsoeptus per Turcam, cum retrocedere et Danubium transire coactus fuisset, ibi indesinenter pugnatum est, ubi ultimum agmen illic quoque tenens, strenue sese in eo periculo gessisse, et sic usque ad Owar magna cum difficultate perventum est, et ibi octo dies cum toto exercitu transegerunt. Cumque post octiduum ex Owar castra versus civitatem Pruck mota fuissent, statim Turcae simul et Tartari nostros adorti, loca inaccessibleia et palustria transeuntes ab oppido Moson conspecti nostros non levibus pugnis provocasse et infestasse, tunc quoque extremum agmen cum aliis strenue tutatum esse.

His peractis, [1594. márc.] expugnationibus castrorum Turcicorum, Segesd, Berzence, [1595. aug. eleje] Bars et Babolcha non solum interfuisse, sed etiam inter primi agminis milites praecurrendo Turcis ipsis, quantum in se erat, incommodasse, et aliis quoque particularibus expeditionibus sese non subduxisse.

[1600. szept.-okt.] *Procedente tempore, cum Ibrahim Passa Turcarum vezirius praesidium Canisa obsedisset, et copias suas ad convehenda alimenta et excubias agendas versus oppidum Letenie vocatum emisisset, militesque dicti comitis a Zrinio cum cataphractis Sclavonicis et peditibus trans Muram fluvium in eosdem [fol. 8r.] Turcas excubitores impetum fecissent, te quoque prae caeteris omnibus praecurrentibus in hostium confertissimum cuneum irrumpendo, hasta Turcam equo deturbasse, ubi quoque cum equo in quandam fossam praecipitem dedisse, et jamjam obrutum fuisse, nisi a commilitonibus sublevatus, iterum stricto ense hostem insecutum fuisse.*

[1600. okt. eleje] *Sub iisdem diebus, cum illustrissimus princeps Philippus Emanuel Dux Lotharingiae in subsidium Canisianorum militum venisset, ibi quoque in ejusdem exercitu, signa dicti comitis a Zrinio secutus, in spacioque aliquot dierum in conspectu Turcarum positus in castris perseverasset, praesertim vero ad dispositas machinas aeneas Turcarum factae irruptionis et quotidianae pugnae viriliter praesentem fuisse.*

[1601. szept.-nov.] *Sic etiam cum serenissimo archiduce Ferdinando eadem Canisa sequenti anno per pontificium exercitum obsessa fuisset, eiusdem obsidioni interfuisse, et Patriae servitia praestitisse.*

[1603. ápr.] *Item cum post biennium Turcae et Tartari, ductoribus Tartarorum chano Murzan dicto et Hazon Bassa Zigethano penes praesidium Zenth Georgijwara, valido cum exercitu, in regnum nostrum Sclavoniae irrupissent et castellum Prodauiz coepissent, indeque ad Capronczam iter facientes castrum Raszinia combussissent, ibi diviso ad duas partes exercitu, pars una versus Crisium, altera nempe sex millium Tartarorum in agrum Varasdiensem populabunda ultra castrum Vinicze irruissent, quo cognito te de nocte consurgentem ad praesidium Ludbregh et eiusdem loci militibus se coniunxisse, et a latere Turcica agmina praementes iverunt versus Thermas Varasdienses, ibique consistentes tria agmina Tartarorum fudisse, et usque ad internecionem delevisse. Quibus fuis et delectis, cum aliis Turcis et Tartaris obviis et palantibus pugnam leviter committendo Varasdinum reversisse cum cataphractis et militibus insulae Murakeš. Quo tempore multos Christianos de manibus hostium liberasse, inter quos praefatos milites ibi te quoque optime versando, sanguine Turcico manus et gladium [fol. 8v.] imbuisse; sic etiam non minori fide et constantia ad latus moderni comitis Nicolai a Zrinio adhaerendo, pro locorum et temporum diversitate plurima praestitisse Patriae servitia et impendisse.*

Quae vero in militaribus tuis functionibus triginta et eo amplius annis diversis locis et excursionibus expeditionibusque particularibus et generalibus per te gesta cum laude actaque sunt, illa recensere nimis longum foret.

Haec autem a nobis tanquam memoratu digna ideo fusius explicata sunt, ut posteritas tua rerum fortiter per te gestarum celebris nostro testimonio, tanquam calcari quodam admonita tuis vestigiis diligenter insistat, virtutesque tuas aemulando et sequendo, se principibus suis fidelitatis et constantiae studis optimisque meritis gratam et acceptam exhibere quovis tempore studeat, te itaque Ioannem Bvdor de Budroc, ut meritis es, ac tui causa generosam dominam Elizabetham Petheő, consortem, necnon

Stephanum, Franciscum et Gasparum, filios, ac Annam et Evam filias tuos, in coetum, numerum et ordinem verorum, antiquorum et indubitatorum, a quatuor avis, paternis et maternis natorum dicti regni nostri Hungariae regnorumque et partium ei subiectarum nobilium adscribimus, assumimus, cooptamus et annumeramus, atque arma seu nobilitatis tuae insignia antiqua, quo ea tanquam virtutum et meritorum tuorum lucidum argumentum ad gratam posteritatem transmittere ac per manus tradere possis, ex speciali nostra gratia tibi tuisque coniugi, filiis et filiabus praedictis [fol. 9r.] vestrisque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis, jam natis et nascituris denuo clementer concedimus et elargimur:

Scutum nimirum militare erectum linea perpendiculari a summo per medium ducta, hinc in album, illinc in rubrum campos divisum, cuius fundum viridis campus obsidet, in qua quidem rubra scuti area duo Angeli, candida veste amicti, alis aureis expansis, vultibus serenis et capillis sparsis, sibique in vicem oppositi erecti stare, ac Coronam Regiam cristis ardearum nigris in fasciculo erecte assurgentibus decoratam elevasse. In alba porro scuti parte ex viridi monticulo brachium humanum cataphractum prominere, ac strictum ense, cum infixio cuspidi illius, absecto capite Turcico, galea plumis strutionum ornata tecto, ac fragmine hastae per medium traiecto, capulotenus tenere conspiciuntur. Scuto incumbunt duae galeae seu cassides clatratae sive apertae vetustae nobilitatis decora regii coronis ornatae, ex quarum illa inferiori per omnia conformis, fasciculus cristarum ardearum, hac autem brachium humanum cum absecto capite Turcico, priori similem prominere cernuntur. A cono autem sive summitate galerum laciniis seu lemniscis, hinc argenteis et nigris, illinc vero aureis et rubris, in scuti oram defluentibus, illudque ambiendo apprime adornantibus, prout haec omnia in capite seu principio prae-[fol. 9v.]sentis nostri privilegii manu et artificio pictoris propriis suis coloribus lucide ob oculos posta visuntur.

Decernentes et ex nostra scientia animoque deliberato concedentes, ut tu Ioannes Bvdor ac per te dicti coniunx, filii et filiae tui, eadem arma sive nobilitatis insignia ubique in praeliis, seriis vel ludicris, certaminibus, hastiludiis, torneamentis, duellis, monomachiis, aliisque omnibus et quibusvis actionibus exercitiisque militaribus et nobilitaribus, necnon sigillis, velis, cortinis, aulaeis, annulis, vexillis, clypeis, tentoriis, vasis, tabulis, picturis, domibus, sepulchris, generaliter vero in quamlibet rerum et expeditionum generibus sub merae, vetustae ac syncerae nobilitatis titulo, quo vos haeresque et posteritates vestras utriusque sexus universas ab omnibus cuiuscunque nationis, status, dignitatis, conditionis et praeeminentiae homines existant, denuo insignitos et exornatos dici, nominari haberique et reputari volumus ac mandamus ferre, gestare illisque uti, ac insuper omnibus et singulis honoribus, gratiis, privilegiis, indultis, libertatibus, iuribus, praerogativis et immunitatibus, quibus coeteri a quatuor avis, paternis et maternis nati, veri ac indubitati soepofati regni nostri Hungariae partiumque ei subiectarum nobiles, de jure vel consuetudine usi sunt hactenus et gavis, utunturque et gaudent ubique locorum et terrarum, tam intra, quam extra iudicia et comitia, sicuti antea, ita a modo deinceps, perpetuis semper temporibus [fol. 10r.] frui et gaudere possitis et valeatis, haeresque et posteritates vestrae utriusque sexus universae valeant atque possint.

Praeterea quo in regnis et provinciis nostris, quibus divinitus praefecti sumus, pax, securitas inter fideles subditos nostros ubique servetur, ac malefactorum et nocivorum hominum temeritas et malitia debita adnadversione compescatur, justis vero et innocentes, commoda atque grata fruuntur quiete et tranquillitate.

Id etiam tibi Ioanni Bvdor pro recensitis fidelibus servitiis tuis ac per te praescriptis filiis et filiabus vestrisque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis ex speciali nostra gratia et de regiae nostrae potestatis plenitudine annuendum et concedendum, in eoque plenam ac omnimodam facultatem vobis dandam et attribuendam duximus, ut vos in territoriis bonorum vestrorum in comitatibus Zagradiensi, Crisiensi et Varasdiensi passim existentium habitorum pertinentiarumque earundem quarumlibet patibula, rotas, palos ac aliorum tormentorum genera erigere, universosque fures

et latrones, plagiarios, veneficos, incendiarios, intoxicatos, incantatores et incantatrices, homicidas et alios quoscunque malefactores, intra veras metas et territoria bonorum vestrorum praefatorum pertinentiarumque earundem universarum, quocunque nomine vocatarum, publice et manifeste deprehensos ac detentos, prout iusticia ipsa et communis consue-[fol. 10v.:]tudo legesque dicti regni nostri Hungariae partiumque ei subiectarum requirunt, secundum eorum excessus et demerita condignis poenis afficere, omniaque et singula, quae in praemissis juxta dicti regni nostri, uti praemissum est, leges et consuetudinem fieri consueverunt, facere et expedire possitis et valeatis, haeredesque et posteritates vestrae utriusque sexus universae valeant atque possint; imo assumimus, cooptamus denuoque elargimur, concedimus et annuimus praesentium per vigorem.

In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras privilegiales secreto sigillo nostro, quo tanquam rex Hungariae utimur impendenti communitas, tibi Ioanni Budor ac dictis consorti, necnon filiis et filiabus tuis vestrisque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis, jam natis et nascituris clementer duximus dandas et concedendas.

Datum per manus fidelis nostris nobis dilecti, reverendi Valentini Léépes episcopi ecclesiae Nitriensis locique ejusdem comitis perpetui, consilarii et per Hungariam aulae nostrae cancellarii, in civitate nostra Vienna, *prima die mensis Decembris, anno Domini millesimo sexcentesimo decimo, regnorum nostrorum Hungariae et reliquorum anno tertio, reverendissimis ac venerabilibus in Christo patribus dominis, Francisco Forgach de Ghimes Sanctae Romanae Ecclesiae [fol. 11r.:] presbytero cardinale, Strigoniensi et Demetrio Napragi Colocensis et Bachiensis ecclesiarum canonice unitarum archiepiscopis, fratre Simone Brattvlith Zagrabiensis, Nicolao Micatio Varadiensis, Petro Domitrovith electo Quinqueecclesiensis, Francisco Ergelio Vespremiensis, eodem Demetrio Napragi administratore Iauriensis, Paulo Almassi electo Vaciensis, dicto Valentino Léépes Nitriensis, Matthia Herovitio electo Chanadiensis, Ladislao Maitini electo Sirmiensi, Georgio Mathessi electo Tininiensis et Ioanne Thelegdino electo Bozniensis ecclesiarum episcopis ecclesias Dei foeliciter gubernantibus, Agriensis, Transsylvaniensis, item Segniensis et Modrviensis cathedralibus sedibus vacantibus; item spectabilibus et magnificis comite Georgio Thvrzo de Bethlemfalva regni nostri Hungariae palatino, comite Sigismundo Forgach de Ghimes iudice curiae nostrae [fol. 11v.:], comite Thoma Erdeődij de Moniorokerék regnorum nostrorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae bano, Ioanne Draskowijth de Trakostian tavernicorum, Francisco de Batthian agazonum, Andrea Doczy de Nagyluche cubiculariorum, Thoma Zechij de Rhimazech dapiferorum, Georgio Drugeth de Homonna pincernarum, Petro de Reua curia nostrae et Nicolao Istuanffij de Kisazonijfalva ianitorum nostrorum regalium magistris, Stephano Palfij de Erdeod comite Posoniensi coeterisque quamplurimis dicti regni nostri comitatus et honores.*

*Matthias
Valentinus Léépes
episcopus Nitriensis
manu propria*

*Laurentius Ferenczffij
manu propria*

[a pergamenlap legalján:] *Renovatio armorum egregii Joannis Budor de Budocz.*
[fol. 12r-v.: üres]

10. Izvori i literatura

10.1. Arhivsko gradivo (neobjavljeno)

Državni arhivi

Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb (Arhiv HAZU), Armales
Hrvatski državni arhiv, Zagreb (HDA)

Obiteljski i osobni arhivski fondovi

Obiteljski arhivski fondovi

Arhiv Budor,	[703.] Arhiv Budor - Budrovac 1529. - 1744.
Arhiv Drašković,	[711.] Drašković - Božjakovina, Trakošćan, Varaždin, Bukovec 1249. - 1854.
Arhiv Kerecheni,	[727.] Arhiv Kerecheni - Zelina 1533. - 1644.
Arhiv Mikulić,	[748.] Mikulić - Belec, Martijanec 1527. - 1739.

Zbirke

- [884.] Mape plemstva
[888.] Zbirka rodoslovlja

Magyar Országos Levéltár, Budapest (MOL)

A szekció: Magyar Kancelláriai Levéltár
A 57 - Libri regii (Lib. reg.)

E szekció: Magyar kincstári levéltárak
Magyar Kamara Archivuma (MKA)
E 185 - Archivum familiae Nádasdy (Nádasdy cs. It.)
E 196 - Archivum familiae Thurzó (Thurzó cs. It.)
E 201 - Collectio Kukuljevicsiana (Coll. Kukuljevics)
E 211 - Lymbus

P szekció: Családi levéltárak
P 108 - Esterházy család hercegi ágának levéltára, Repositoriumok (Esterházy cs. It.)
P 1313 - A herceg Batthyány család levéltára (Batthyány cs. It.), A Batthyány család törzslevéltára
P 1314 - A herceg Batthyány család levéltára (Batthyány cs. It.), Missiles
P 1314, Iványi-jegyzék - A herceg Batthyány család levéltára (Batthyány cs. It.), Iványi Béla még Kőszemen
készült gépiratos jegyzéke az egykori hercegi levéltár missiliseiről
P 1342 - A herceg Batthyány család levéltára, A Lippay család levéltára (Lippay cs. It.)
P 235 Com. Varasd. - Festetics család keszthelyi levéltára, Gersei Pethő család (Pethő cs. It.), Comitatus
Varasdiensis

U szekció: Oklevélgyűjtemények
Dl. - Diplomatikai levéltár
Df. - Diplomatikai fényképgyűjtemény

Y szekció: A Magyar Országos Levéltár levéltára
Y 1 - Általános iratok

Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb (NSK Zagreb)

Rukopisi (R)

Országos Széchényi Könyvtár, Budapest (OSZK)

Kézirattár (Kt.)
Fol. Lat. - Folia Latina

Österreichisches Staatsarchiv, Wien (ÖStA)*Haus-, Hof- und Staatsarchiv (HHStA)*

Hungarica AA - Ungarische Akten (Hungarica), Allgemeine Akten

Turcica - Türkei I. (Turcica)

Archiv Erdődy - Familienarchiv Erdődy (Depositum)

Hofkammerarchiv (HKA)

Fam.-Akt. - Familienakten

HFU - Hoffinanz Ungarn

Kriegsarchiv (KA)

Best. - Sonderreihe des Wiener Hofkriegsrates, Bestellungen

HKR Akten - Akten des Wiener Hofkriegsrates

HKR Prot. - Protokolle des Wiener Hofkriegsrates

IHKR Akten - Akten des Innerösterreichischen Hofkriegsrates

Slovenský národný archív, Bratislava (SNA)*Archív rodu Erdődy**Ústredný archív rodu Erdődy (ÚAE)***10.2. Objavljeni izvori**

- Adamček-Kampus,* 1976. *Adamček, Josip - Kampus, Ivan:* Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV. i XVI. stoljeću. (Sveučilište u Zagrebu, Institut za hrvatsku povijest, Izvori za hrvatsku povijest, 3.) Zagreb, 1976.
- Áldásy* III. A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának címereslevelei. 3. köt. 1601. - 1657. Leírta *Áldásy Antal*. Sajtó alá rend.: *Czobor Alfréd.* (A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának címjegyzéke II.: Címereslevelek, 3.) Budapest, 1937.
- Arhivski fondovi,* 1984. Arhivski fondovi i zbirke u arhivima i arhivskim odjelima u SFRJ. SR Hrvatska. Glavni i odgovorni urednik: *Sredoje Lalić.* Redaktor toma za SR Hrvatsku: *Josip Kolanović.* Beograd, 1984.
- Barabás,* I-II. Zrínyi Miklós a szigetvári hős életére vonatkozó levelek és okiratok. Közrebocsátja *Barabás Samu.* I. köt. Levelek. 1535. - 1565., II. köt. Levelek. 1566. - 1574., Oklevelek. 1534. - 1602. és Pótlék. 1535. - 1567. (MHH I.: Diplomataria, XXIX-XXX.) Budapest, 1898. - 1899.
- Barbarić,* 1993. Dokumenti o sisačkoj bitki 1592. - 1598. Uredio *Josip Barbarić.* Sisak, 1993.
- Barbarić-Kolanović,* III. *Barbarić, Josip - Kolanović, Josip:* Zapisnici poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Varaždina / Protocolla magistratus liberae et regiae civitatis Varasdini. Svezak III. 1597. - 1602. Varaždin, 1992.
- Barbarić-Kolanović,* IV. *Barbarić, Josip - Kolanović, Josip:* Zapisnici poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Varaždina / Protocolla magistratus liberae et regiae civitatis Varasdini. Svezak IV. 1606. - 1621. Varaždin, 1993.
- Bartolić,* 2003. *Bartolić, Zvonimir:* Ivanuš Pergošić - Tripartitum 1574., Matica hrvatska, Čakovec 2003.
- Bene-Hausner,* 1997. Zrínyi Miklós válogatott levelei. Válogatta, a szöveget gondozta és a jegyzeteket írt *Bene Sándor-Hausner Gábor.* (Régi Magyar Könyvtár, Források, 6.) Budapest, 1997.
- Brizzi-Accorsi,* 1988. *Brizzi, Gian Paolo - Accorsi, Maria Luisa* (cur.): Annali del Collegio Ungaro-Ilirico di Bologna 1553. - 1764. Bologna, 1988.
- Bojničić,* 1908. *Bojničić,* [Ivan]: Zanimivo pismo iz Sigeta od god. 1566. U: Vjesnik Kr. Hrvatsko-Slavonsko-Dalmatinskoga zemaljskoga arkiva 10. (1908.) 89.
- Budai basák levelezése,* 1915. A budai basák magyar nyelvűlevelezése. I. köt. 1553. - 1589. Szerk.: *Takáts Sándor-Eckhart Ferenc-Szekfű Gyula.* Budapest, 1915.
- Buturac,* 1991. *Buturac, Josip:* Regesta za spomenke Križevaca i okolice 1134. - 1940. Križevci, 1991.
- CJH,* 1526. - 1608. Magyar törvénytár / Corpus Juris Hungarici. 1526. - 1608. évi törvéncikkek. Magyarázó jegyzetekkel kíséri *Márkus Dezső.* Budapest, 1899.

- CJH*, 1608. - 1657. Magyar törvénytár / Corpus Juris Hungarici. 1608. - 1657. évi törvénycikkek. Magyarázó jegyzetekkel kíséri Márkus Dezső. Budapest, 1900.
- Csapodi-Klaniczay*, 1958. Zrínyi Miklós összes művei. II. köt. Levelek. Kiad.: *Csapodi Csaba-Klaniczay Tibor*. Budapest, 1958.
- Dávid-Fodor*, 1983. *Dávid Géza-Fodor Pál*: Magyar vonatkozású török államiratok a tizenöt éves háború korából. I-II. U: *Hadtörténelmi Közlemények* 30:2. (1983.) 278.-296. o. és 30:3. (1983.) 451.-467. o.
- Deák*, 1868. *Deák Farkas*: Keglevich Péter naplója. U: *Magyar Történelmi Tár* 13. (1868.) 238.-249. o.
- Dobronić*, 1953. *Dobronić, Lelja*: Povijesni spomenici grada Zagreba / Monumenta historica civitatis Zagrabiae. Svezak devetnaesti: Spisi o gradskim kmetovima 1615. - 1665. Knjige gradskih prihoda i rashoda 1614. - 1669. Zagreb, 1953.
- Filipović*, 1978. - 1979. *Filipović, Ivan*: Ispisi iz Središnjeg arhiva obitelji Erdődy u Središnjem državnom arhivu Slovačke u Bratislavi. U: *Arhivski vjesnik* 21.-22. (1978. - 1979.) 181. - 200. o.
- Gulin*, 1995. *Gulin, Ante*: Povijest obitelji Rattkay. Genealoška studija i izvori (1400. - 1793.). (Djela Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Razred za društvene znanosti; Knjiga 72.) Zagreb, 1995.
- HKK I. - III.* Hrvatske kraljevske konferencije / Conferentiae regnorum Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Svezak I. 1689. - 1716. Za tisak priredili: *Josip Barbarić, Josip Kolanović, Andrija Lukinović i Vesna Šojat*. Zagreb, 1985. Svezak II. 1717. - 1728. Za tisak priredili: *Josip Kolanović, Andrija Lukinović i Vesna Šojat*. Zagreb, 1987., Svezak III. 1728. - 1741. Za tisak priredili: *Josip Kolanović, Andrija Lukinović i Vesna Šojat*. Zagreb, 1988.
- Istvánffy*, 1622. *Istvanfi, Nicolaus*: Historiarum de rebus Ungaricis libri XXXIV. Colonia Agrippina, 1622.
- Ivić*, 1916. *Ivić, Aleksa*: Prilozi za povijest Hrvatske i Slavonije u XVI. i XVII. vijeku. U: *Starine* 35. (1916.) 295. - 374. o.
- Jedlicska*, 1897. *Jedlicska Pál*: Adatok erdődi báró Pálffy Miklós a győri hősnek életrajza és korához 1552. - 1600. (Eredeti történeti forrásmunka) Eger, 1897.
- Károlyi*, 1880a. *Károlyi Árpád*: Kiadatlan levelek a német birodalom magyarországi nagy hadivállalatának történetéhez 1542. U: *Történelmi Tár* 1880. 490-540. o.
- Kárpáti-Kravjánszky*, 1933. *Kárpáti-Kravjánszky Mór*: Rudolf uralkodásának első tíz éve (1576. - 1586). A velencei kir. állami levéltár császári udvarból való követjelentései alapján. Budapest, 1933.
- Kolanović*, 1993. *Sisak u obrani od Turaka. Izbor građe 1543. - 1597. / De Sisciae arcis a Turcis defensione. Documenta selecta ab a. 1543. usque ad a. 1597.* Za tisak priredili *Jozo Ivanović, Josip Kolanović, Andrija Lukinović, Fedor Moačanin i Ivan Pomper. Uredio Josip Kolanović.* (Monumenta historica, 2.) Zagreb, 1993.
- Krompotić*, 1997. *Krompotić, Louis*: Relationen über Fortifikation der Südgrenze des Habsburgerreiches von 16. bis 18. Jahrhundert. Hannover, 1997.
- Kukuljević*, I. - III. *Kukuljević aliter Bassani de Sacchi, Johannes*: Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Pars I. - III. Zagreb, 1862.
- Laszowski*, 1906. *Laszowski, Emilij*: Povijesni spomenici plem. općine Turopolja nekoć "Zagrebačko polje" zvane / Monumenta historica nob. communitalis Turopolje olim "campus Zagrabienensis" dictae. Svezak treći: 1527. - 1560. s nadopunjkom k sv. I. i II. 1347. - 1525. Zagreb, 1906.
- Laszowski*, 1929. *Laszowski, Emilij*: Povijesni spomenici slob. kralj. grada Zagreba prijestolnice kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske / Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae metropolis regni Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae. Svezak dvanaesti: Isprave godine 1526. - 1564. Zagreb, 1929.
- Laszowski*, 1934. *Laszowski, E[milij]*: Oporuka Andrije Budora od Budrova g. 1529. U: *Vjesnik kr. državnog arkiva u Zagrebu* 6. (1934.) 50. - 57. o.
- Laszowski*, 1941. *Laszowski, Emilij*: Povijesni spomenici slob. kralj. grada Zagreba prijestolnice kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske / Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae metropolis regni Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae. Svezak sedamnaesti: Isprave godine 1601. - 1617. Zagreb, 1941.
- Laszowski*, 1951. *Laszowski, Emil*: Građa za gospodarsku povijest Hrvatske u XVI. i XVII. stoljeću. Izbor isprava velikih feuda Zrinskih i Frankopana. (Građa za gospodarsku povijest Hrvatske, Knjiga 1.) Zagreb, 1951.

- Lopašić*, 1885a. *Lopašić, Radoslav*: Spomenici hrvatske krajine / Acta historiam confinii militaris Croatici illustrancia. Knjiga II. Od godine 1610. do 1693. (*MSHSM*, XVI.) Zagreb, 1885.
- Lopašić*, 1885b. - 1887. *Lopašić, Radoslav*: Prilozi za poviest Hrvatske XVI. i XVII. vieka iz štajerskoga zemaljskoga archiva u Gradcu. U: *Starine* 17. (1885.) 151. - 231. és 19. (1887.) 1. - 80. o.
- Lopašić*, 1889. *Lopašić, Radoslav*: Spomenici hrvatske krajine / Acta historiam confinii militaris Croatici illustrancia. Knjiga III. Od godine 1693. do 1780. i u dodatku od g. 1531. do 1730. (*MSHSM*, XX.) Zagreb, 1889.
- Lopašić*, 1894. *Lopašić, Radoslav*: Hrvatski urbari / Urbaria lingua Croatica conscripta. (*MHJSM*, V.) Zagreb, 1894.
- MH I.* *Laszowski, Emilij*: Habsburški spomenici kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije / Monumenta Habsburgica regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae. Kniga I.: Od godine 1526. do godine 1530. (*MSHSM*, XXXV.) Zagreb, 1914.
- MH III.* *Laszowski, Emilij*: Habsburški spomenici kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije / Monumenta Habsburgica regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae. Kniga III.: Od 1544. godine do godine 1554. (*MSHSM*, XL.) Zagreb, 1917.
- MHH* Monumenta Hungariae Historica/Magyar trténelmi emlékek
- MHJSM* Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium
- MSHSM* Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium
- MZ I.* Monumenta Zrínyiana. Pars oeconomica. Tomus I. Bona Maritima (1627. - 1685.). Digessit, introductione Germanica et indice instruxit *Vera Zimányi*. Operis socius in revisione philologica textuum Győző Kenéz. Budapest, 1991.
- MZ II.* Monumenta Zrínyiana. Pars oeconomica. Tomus II. Insula Muraköz (1635. - 1720.). Digessit, introductione Germanica et indice instruxit *István N. Kiss*. Operis socius in revisione philologica textuum Győző Kenéz. Budapest, 1991.
- Noršić*, 1931. *Noršić, Vjekoslav*: Regesta arkiva obitelji pl. Bedeković-Komorski. 1267. - 1600. U: *Vjesnik kr. državnog arkiva u Zagrebu* 5 (1931.) 143. - 162. o.
- Pálffy-Pandžić-Tobler*, 1999. *Pálffy, Géza - Pandžić, Miljenko - Tobler, Felix*: Ausgewählte Dokumente zur Migration der Burgenländischen Kroaten im 16. Jahrhundert / Odabrani dokumenti o seobi gradišćanskih Hrvata u 16. stoljeću. Eisenstadt/Željezo, 1999.
- Pethő*, 1753. Rövid magyar kronika sok rend-béli fő historiás Könyvekből nagy szorgalmatossággal egybe szedettetett és irattatott *Pethő Gergely*től. Kassa, 1753. (Budapest, 1993. Reprint kiadás a Dharma Kiadó gondozásában.)
- Petrichevich*, 1942. *Petrichevich Horváth Emil, báró*: A Petrichevich család történetének regesztái. Első rész. II. köt. 1069. - 1942. (A Mogorovich nemzetségbeli Petrichevich család története és oklevéltára, I/1.) Pécs, 1942.
- RMKT XVI/11.* Régi Magyar Költők Tára. XVI. századbeli magyar költők művei. XI. köt. Az 1580-as évek költészete (1579. - 1588.). Kozárvári Mátyás, Decsi Gáspár, Decsi Mihály, Tolnai Fabricius Bálint, Pécsi János, Murád Dragomán (Somlyai Balázs), Szepesi György, Vajdakamarási Lőrinc, Skaricza Máté, Zombori Antal, Tardi György, Tasnádi Péter, Hegedűs Márton, Moldovai Mihály és ismeretlen szerzők énekei. 1579. - 1588. Sajtó alá rend.: *Ács Pál*. Budapest, 1999.
- Stipišić-Šamšalović*, 1959. - 1963. *Stipišić, J. - Šamšalović, M.*: Isprave u Arhivu Jugoslavenske akademije. U: *Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 2. (1959.) 289. - 379., 3. (1960.) 563. - 643., 4. (1961.) 465. - 554. és 5. (1963.) 533. - 578. o.
- Šišić I.* *Šišić, Ferdo*: Hrvatski saborski spisi / Acta comitalia regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae. Knjiga prva: Od godine 1526. do godine 1536. (*MSHSM*, XXXI.) Zagreb, 1912.
- Šišić III.* *Šišić, Ferdo*: Hrvatski saborski spisi / Acta comitalia regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae. Knjiga treća: Od godine 1557. do godine 1577. (*MSHSM*, XXXIX.) Zagreb, 1916.
- Šišić IV.* *Šišić, Ferdo*: Hrvatski saborski spisi / Acta comitalia regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae. Knjiga četvrta: Od godine 1578. do godine 1608. Dodatak od 1573. do 1605. (*MSHSM*, XLI.) Zagreb, 1917.
- Šišić V.* *Šišić, Ferdo*: Hrvatski saborski spisi / Acta comitalia regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae. Knjiga peta: Od godine 1609. do 1630. godine. S dodatkom od god. 157. do god. 1628. (*MSHSM*, XLIII.) Zagreb, 1918.

- Szakály*, 1987. *Szakály, Ferenc*: Egy végvári kapitány hétköznapijai. (Horváth Márk szigetvári kapitány levelezése Nádasdy Tamás nádorral és szervitoraival, 1556. - 1561.) U: Somogy Megye Múltjából: Levéltári Évkönyv 18. (1987.) 45. - 126. o.
- Szalay*, 1861. *Szalay, Ágoston*: Négyszáz magyar levél a XVI. századból. 1504. - 1560. (Magyar Leveles Tár, I.) Pest, 1861.
- Szilágyi*, 1879. Bethlen Gábor fejedelem kiadatlan politikai levelei. Kiadta *Szilágyi Sándor*. Budapest, 1879.
- Timár*, 1989. *Timár György*: Királyi Sziget. Szigetvár várgazdaságának iratai 1546. - 1565. (Baranya török kori forrásai, I.) Pécs, 1989.
- Tinódi*, 1984. *Tinódi Sebestyén*: Krónika Sajtó alá rendezte *Sugár István*. A bevezetőt *Szakály Ferenc* írta. (Bibliotheca Historica) Budapest, 1984.
- Tkalčić*, 1896. *Tkalčić, Ivan Krst.*: Povjestni spomenici slob. kralj. grada Zagreba prijestolnice kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske / Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae metropolis regni Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae. Svezak treći: Isprave 1500. - 1526. Zagreb, 1896.
- Turbuly*, 1996. *Turbuly, Éva*: Zala vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái. II. 1611. - 1655. (Zalai Gyűjtemény, 39.) Zalaegerszeg, 1996.
- Zaključci I.* *Zaključci hrvatskog sabora / Prothocolla generalium congregationum Statuum et Ordinum regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae. Svezak I. 1631. - 1693.* Pripremlili: *Josip Buturac, Mirko Stanisavljević, Ranko Sučić, Vesna Šojat, Bartol Zmajčić*. Zagreb, 1958.
- Zaključci II.* *Zaključci hrvatskog sabora / Prothocolla generalium congregationum Statuum et Ordinum regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae. Svezak II. 1693. - 1713.* Pripremlili: *Josip Buturac, Mirko Stanisavljević, Ranko Sučić, Vesna Šojat, Bartol Zmajčić*. Zagreb, 1958.
- Zsilinszky*, 1893. *Zsilinszky Mihály*: A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai a reformációtól kezdve. III. köt. 1647. - 1687. Budapest, 1893.

10.3. Literatura

- Ács*, 2002. *Ács Pál*: Sásvár bég históriája. *Historia cladis Turcicae ad Naduduar, 1580*. U: Hadtörténelmi Közlemények 115:2. (2002.) 381. - 388. o.
- Adamček*, 1968. *Adamček, Josip*: Seljačka buna 1573. Zagreb, 1968.
- Adamček*, 1980. *Adamček, Josip*: Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV. do kraja XVII. stoljeća. (Građa za gospodarsku povijest Hrvatske, Knjiga 18.; Odjel za hrvatsku povijest, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Monografije, Knjiga 8.) Zagreb, 1980.
- Adamček*, 1981a. *Adamček, Josip*: Ekonomsko-društveni razvoj u sjeverozapadnoj Hrvatskoj u 16. i 17. stoljeću. U: Društveni razvoj u Hrvatskoj (od 16. stoljeća do početka 20. stoljeća). Ured.: *Mirjana Gross*. Zagreb, 1981. 15. - 40. o.
- Adamček*, 1981b. *Adamček, Josip*: Povijest vlastelinstva Božjakovina i okolice. Zagreb, 1981.
- Adamček*, 1985. *Adamček, Josip* [u suradnji s *Josipom Barbarićem, Josipom Kolanovićem, Andrijem Lukinovićem, Vesnom Šojat*]: Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII. stoljeću. Građa. (Centar za povijesne znanosti sveučilišta u Zagrebu, Odjel za hrvatsku povijest, Izvori za hrvatsku povijest, 6.; Historijski arhiv Sisak, Građa, Svezak 2.; Arhiv Hrvatske, Posebna izdanja "Arhivskog vjesnika", Svezak 3.) Zagreb, 1985.
- Adamček*, 1987. *Adamček, Josip*: Bune i otpori. Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII. stoljeću. Zagreb, 1987.
- Ákosfy*, 1937. *Ákosfy Barna*: Kányaföldi báró Kerechény László, az alföldi főkapitány. U: Hadtörténelmi Közlemények 38. (1937.) 184. - 204. o.
- Ákosfy*, 1939. *Ákosfy, Barna*: A pákozdi ütközet 1593-ban. U: Magyar Katonai Szemle 5. (1939.) 207. - 216. o.
- Antonitsch*, 1975. *Antonitsch, Evelyne*: Die Wehrmaßnahmen der innerösterreichischen Länder im dreizehnjährigen Türkenkrieg 1593. - 1606. (unter besonderer Berücksichtigung Steiermark). Bd. I-II. Ungedr. phil. Diss. Graz, 1975.
- Bak*, 1997. *Bak, Borbála*: Magyarország történeti topográfiája. A honfoglalástól 1950-ig. (História könyvtár: Monográfiák, 9/I.) Budapest, 1997.

- Ballagi*, 1882. *Ballagi, Aladár*: Wallenstein horvát karabélyosai 1623. - 1626. Budapest, 1882.
- Bánkúti*, 1973. *Bánkúti, Imre*: Két katonáskodó nemes a XVII. században: Kisfaludy László és Miskey István (Adatok egy társadalmi réteg jellemzéséhez) U: Arrabona. A Győri Múzeum Évkönyve 15. (1973.) 257. - 271. o.
- Barta*, 1995. *Barta, Gábor*: Az elfelejtett hadszíntér 1526. - 1528. (Megjegyzések a török-magyar szövetség előtörténetéhez) U: Történelmi Szemle 37:1. (1995.) 1. - 34. o.
- Bártfai Szabó*, 1910. *Bártfai Szabó, László*: A Hunt-Pazman nemzetségbeli Forgách család története. Esztergom, 1910.
- Bauer*, 1941. *Bauer, Ernest*: Hrvati u tridesetogodišnjem ratu. (Redovno izdanje Matice hrvatske) Zagreb, 1941.
- Bende*, 1968. *Bende Lajos*: Sziget 1556. évi ostroma. U: Hadtörténelmi Közlemények 15:2. (1968.) 281. - 310.
- Bene*, 2000. *Bene, Sándor*: Egy kanonok három királysága. Ráttkay György horvát históriája. (Irodalomtörténeti füzetek, 148.) Budapest, 2000.
- Bene*, 2001. *Bene, Sándor*: Ideološke koncepcije o staleškoj državi zagrebačkoga kanonika. U: *Rattkay, Juraj*: Spomen na kraljeve i banove Kraljevstva Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Glavni urednik: *Valentić, Mirko*. (Biblioteka Hrvatska povjesnica; Hrvatska latinistička historiografija, Knjiga 4.) Zagreb, 2001. 4. - 103. (uvodna studija)
- Bessenyei*, 1999. *Bessenyei József*: Nádasdy Tamás a politikus és államférfi. U: Nádasdy Tamás (1498. - 1562). Tudományos emlékülés: Sárovar, 1998. szeptember 10. - 11. Szerk.: *Söptei István*. (A Nádasdy Ferenc Múzeum kiadványai, 3.) Sárovar, 1999. 9. - 27. o.
- Bilkei*, 1993. *Bilkei, Irén*: Csányi Ákos — Egy zalai köznemes pályája a XVI. században. U: Zalai Gyűjtemény 34. (1993.) 7. - 16. o.
- Bilkei*, 1997. *Bilkei, Irén*: Zala megye nemessége a Mohács utáni két évtizedben. U: Zalai történeti tanulmányok. Szerk.: *Káli Csaba*. (Zalai Gyűjtemény, 42.) Zalaegerszeg, 1997. 21. - 60. o.
- Blažević*, 1999. *Blažević, Zrinka*: Primjerak Vitezovićeve djela 'Oživljena Hrvatska' iz ostavštine grofa L. F. Marsiglija. U: Senjski zbornik 26. (1999.) 197. - 228. o.
- Bojničić*, 1899. *Bojničić, Ivan von*: J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch in einer neuen, vollständig geordneten und reich vermehrten Auflage mit heraldischen und historisch-genealogischen Erläuterungen. IV. Bd. 13. Abt. Der Adel von Kroatien und Slavonien. Nürnberg, 1899. (Reprint: Zagreb, 1999.)
- Bojničić*, 1901. *Bojničić, Ivan*: Pečat kraljevine od godine 1497. U: Vjesnik Kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskog arkiva 3. (1901.) 69. o.
- Bónis-Degré-Varga*, 1996. *Bónis György - Degré Alajos - Varga Endre*: A magyar bírósági szervezet és perjog története. 2. bőv. kiad. Zalaegerszeg, 1996.
- Bozsóky*, 1993. *Bozsóky, Pál Gerő*: Segesdi krónika. (A Veszprémi Egyházmegye Múltjából, 15.) Szeged, 1993.
- Breu*, 1970. *Breu, Josef*: Die Kroatensiedlung im Burgenland und in den anschließenden Gebieten. Wien, 1970.
- Brlić*, 1946. - 1953a. *Brlić, A. E.*: Ivan Globiczer, veliki kapetan koprivnički (1572. - 1581.). U: Zbornik Muzeja grada Koprivnice 4. (1946. - 1953.) 57. - 58. o.
- Brlić*, 1946. - 1953b. *Brlić, A. E.*: Prilozi za povijest obitelji Natulija. U: Zbornik Muzeja grada Koprivnice 4. (1946. - 1953.) 108. - 112. o.
- Brlić*, 1946. - 1953c. *Brlić, A. E.*: Tri Grasweina, vel. kapetani Koprivnički. U: Zbornik Muzeja grada Koprivnice 4. (1946. - 1953.) 84. - 86. o.
- Buturac*, 1989. *Buturac, Josip*: Feudalna gospoštija i plemićki rod Budor. U: Podravski zbornik 15. (1989.) 99. - 102. o.
- Bůžek et alii*, 2002. *Bůžek, Václav - Hrdlička, Josef - Král, Pavel - Vybíral, Zdeněk*: Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku. Praha-Litomyšl, 2002.
- Cerwinka*, 1968. *Cerwinka, Günther*: Die Eroberung der Festung Kanizsa durch die Türken im Jahre 1600. U: Innerösterreich 1564. - 1619. Im Auftrag der Steiermärkischen Landesregierung herausgegeben im Zusammenhang mit der Ausstellung "Graz als Residenz-Innerösterreich 1564. - 1619". Hrsg.: *Alexander Novotny-Berthold Sutter*. (Joannea. Publikationen des Steiermärkischen Landesmuseums und der Steiermärkischen Landesbibliothek Bd. III) Graz, [1968.] 409. - 511. p
- Cvekan*, 1990. *Cvekan, Paškal*: Od Gorbonuka do Kloštra Podravskog. Povijesno-kulturni prikaz prigodom 700 godina dolaska franjevacu u Gorbonuk (1292. - 1992.). Slavonski Brod, 1990.

- Csorba*, 1978. *Csorba Csaba*: Esztergom hadi krónikája. Budapest, 1978.
- Dávid*, 1993. *Dávid Géza*: Szigetvár 16. századi bégjei. U: Tanulmányok a török hódoltság és a felszabadító háborúk történetéből. A szigetvári történész konferencia előadásai a város és a vár felszabadításának 300. évfordulóján. Szerk.: *Szita László*. Pécs, 1993. 159. - 191. o.
- Dávid*, 1999a. *Dávid, Géza*: Az első szegedi bég, Dervis életpályája. U: *Aetas* 1999./4. 5. - 18. o.
- Dávid*, 1999b. *Dávid, Géza*: Mohács-Pécs 16. századi bégjei. U: Pécs a törökkorban. Szerk.: *Szakály, Ferenc*. A szerkesztésben közreműködött: *Vonyó József*. (Tanulmányok Pécs történetéből, 7.) Pécs, 1999. 51.-88. o.
- Dočkal*, 1956. *Dočkal, Kamilo*: Srednjovjekovna naselja oka Streze. Prilog našoj srednjovjekovnoj topografiji. U: *Starine* 46. (1956.) 145. - 202. o.
- Dočkal*, 1996. *Dočkal, Kamilo*: Hrvatski kolegij u Beču / Collegium Croaticum Viennense 1624. - 1784. (Hrvatski povijesni institut u Beču, Dissertationes et subsidia, I.) Wien - Zagreb, 1996.
- Dominikovits*, 1995. *Dominikovits, Péter*: A petőházi Zeke család a 16.-18. században (Vázlat). U: Vera (nem csak) a városban. Tanulmányok a 65 éves Bácskai Vera tiszteletére. Szerk.: *Á. Varga László*. (Rendi társadalom — polgári társadalom: Supplementum) Budapest-Salgótarján, 1995. 15. - 21. o.
- Dominkovits*, 1999. *Dominkovits, Péter*: Sopron vármegye XVI. század végi birtokos társadalma. U: *Soproni Szemle* 53:2. (1999.) 99. - 122. o.
- Dominkovits*, 2000. *Dominikovits, Péter*: Közigazgatástörténet - családtörténet. Egy 16.-18. századi Sopron vármegyei hivatalviselő család, a petőházi Zekék. U: Fejezetek Győr, Moson és Sopron vármegyék közigazgatásának történetéből. Szerk.: *Horváth, József*. Győr, 2000. 39. - 67. o.
- Dominkovits*, 2001. *Dominkovits, Péter*: Moson vármegye birtokos társadalma a 16. század végén. U: *Arrabona. A Győri Múzeum Évkönyve* 39. (2001.) 299. - 328. o.
- Dominkovits*, 2002a. *Dominkovits, Péter*: Egy kora újkori ügyvéd pályaképe — Szepsy (Zepsy) János. U: *Aetas* 2002/2-3. sz. 32 - 54. o.
- Dominkovits*, 2002b. *Dominkovits, Péter*: Familiárisi szolgálat — vármegyei hivatalviselés. Egy 17. századi Sopron vármegyei alispán, gálosházi Récsy (Rechey) Bálint. U: *Korall* 9. sz. (2002. szept.) 32. - 54. o.
- Đurić-Feletar*, 1997. *Đurić, Tomislav - Feletar, Dragutin*: Navik on živi ki zgine pošteno: kratka povjesnica Zrinskih i Frankopana deset povijesnih gradova. (Biblioteka *Historia Croatica*, Knjiga 14.) Zagreb, 1997.
- Engel*, 1996. *Engel, Pál*: Magyarország világi archontológiája 1301. - 1457. I. - II. (História könyvtár: Kronológiák, adattárak, 5.) Budapest, 1996.
- Engel*, 2001. Magyarország a középkor végén. Digitális térkép és adatbázis. CD-ROM. Szerk.: *Engel, Pál*. Térinformatika: *Kollányi, László - Sallay, Ágnes*. Budapest, 2001.
- Feletar*, 1988. *Feletar, Dragutin*: Podravina. Općine Đurđevac, Koprivnica i Ludbreg u prošlosti i sadašnjosti. Knjiga 1. Povijesno-geografski pregled od paleolita do 1945. godine. Koprivnica, 1988.
- Fodor*, 1997. *Fodor, Pál*: Egy nagy háború előjátéka. (Megjegyzések az 1591. - 1593. közötti oszmán politikáról) U: Híd a századok felett. Tanulmányok Katus László 70. születésnapjára. Főszerk.: *Hanák, Péter*. Szerk.: *Nagy, Mariann*. Pécs, 1997. 77. - 82. o.
- Geccsényi*, 1984. *Geccsényi, Lajos*: Katonák és polgárok a győri végvárbán a XVI-XVII. században. U: *Hadtörténelmi Közlemények* 31:4. (1984.) 664. - 686. o.
- Geccsényi*, 1986. *Geccsényi, Lajos*: Városi önkormányzat Győrött a XVII. században. U: *Arrabona. A Győri Múzeum Évkönyve* 22-23. (1986.) 99. - 127. o.
- Geccsényi*, 1988. *Geccsényi, Lajos*: Győr megye közigazgatása és tisztikara a XVII. században. U: *Levéltári Szemle* 38:3. (1988.) 14. - 34. o.
- Geccsényi*, 1993. *Geccsényi, Lajos*: Egy köznemesi család a 17. században (A Falussyak). U: Házi Jenő Emlékkönyv. Emlékkönyv Házi Jenő Sopron város főlevéltárosa születésének 100. évfordulója tiszteletére. Szerk.: *Dominkovits, Péter - Turbuly, Éva*. Sopron, 1993. 237.-253. o.
- Geccsényi*, 1994. *Geccsényi, Lajos*: A végvári harcok taktikája. (Török lesvetés Győr alatt 1577-ben) U: *Scripta manent*. «npei tanulmányok a 60. életévét betöltött Gerics József professzor tiszteletére. Szerk.: *Draskóczy, István*. Budapest, 1994. 165 - 175. o.

- Goldstein*, 1996. Hrvatske županije kroz stoljeća. Ured.: Ivo *Goldstein* et alii. Zagreb, 1996.
- Goldstein-Kruhek*, 1994. Sisačka bitka 1593. Ured.: Ivo *Goldstein* - Milan *Kruhek*. Zagreb - Sisak, 1994.
- Golec*, 1993. *Golec, Ivica*: Povijest grada Petrinje (1240. - 1592. - 1992.). Zagreb, 1993.
- Gömöry*, 1888. *Gömöry, Gusztáv*: Eltűnt magyar ezredek. Adalékok a XVII. századbeli magyar hadügy történetéhez. U: Hadtörténelmi Közlemények 1. (1888.) 527. - 537. o.
- Gömöry*, 1895. *G[ömöry], G[usztáv]*: Veszprém és Várpalota eleste 1593-ban. U: Hadtörténelmi Közlemények 8. (1895.) 254. - 259. o.
- Gömöry*, 1894. *Gömöry Gusztáv*: A sziszeki csata 1593-ban. U: Hadtörténelmi Közlemények 7. (1894.) 613. - 634. o.
- Gömöry*, 1896a. *Gömöry, Gusztáv*: A pákozdi csata 1593. november 3. U: Hadtörténelmi Közlemények 9. (1896.) 453. - 464. o.
- Gömöry*, 1896b. *Gömöry, Gusztáv*: A császári és magyar sereg hadereje a pákozdi csatában. U: Hadtörténelmi Közlemények 9. (1896.) 519. - 520. o.
- Gruber*, 1879. *Gruber, Dane*: Borba Hrvata sa Turci od pada Sigeta do mira Žitva-Dorožkoga (1566. - 1606.). Zagreb, 1879.
- Gulin*, 1995. *Gulin, Ante*: Povijest obitelji Rattkay. Genealoška studija i izvori (1400. - 1793.). (Djela Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Razred za društvene znanosti; Knjiga 72.) Zagreb, 1995.
- Gyulai*, 1994. *Gyulai, Éva*: A miskolci Avasi templom 16. századi sírkövei. U: A Herann Ottó Múzeum Évkönyve 32. (1994.) 185. - 206. o.
- HBL* 1 - 4. Hrvatski biografski leksikon. 1. A - Bi. Zagreb, 1983., 2. Bj - C. Zagreb, 1989., 3. Č - Đ. Zagreb, 1993., 4. E - Gm. Zagreb, 1998.
- Heller*, 1977. *Heller, Georg*: Comitatus Varasdiensis. (Veröffentlichungen des Finnisch-Ugrischen Seminars an der Universität München Series A, Bd. 8.) München, 1977.
- Heller*, 1978. *Heller, Georg*: Comitatus Crisiensis. (Veröffentlichungen des Finnisch-Ugrischen Seminars an der Universität München Series A, Bd. 10.) München, 1978.
- Heller*, 1980a. *Heller, Georg*: Comitatus Zagrabiensis A-L. (Veröffentlichungen des Finnisch-Ugrischen Seminars an der Universität München Series A, Bd. 11/1.) München, 1980.
- Heller*, 1980b. *Heller, Georg*: Comitatus Zagrabiensis M-Z. (Veröffentlichungen des Finnisch-Ugrischen Seminars an der Universität München Series A, Bd. 11/2.) München, 1980.
- Hiller*, 2000. *Hiller, István*: Politikai környezetváltozás és alkalmazkodóképesség. Eörsy Zsigmond különös alispánsága Sopron vármegyében. U: Soproni Szemle 54:1. (2000.) 5. - 18. o.
- Horvat, K.*, 1900. *Horvat, Karlo*: Toma Erdedi - Bakač ban hrvatski. Zagreb, 1900.
- Horvat, K.*, 1905. *Horvat, Karlo*: Ivan Zakmardi protonotar kraljevstva hrvatskoga. Zagreb, 1905.
- Horvat, K.*, 1910. *Horvat, Karlo*: Vojne ekspedicije Klementa VIII. u Ugarsku i Hrvatsku. Zagreb, 1910.
- Horvat, R.*, 1903. *Horvat, Rudolf*: Borba Hrvata s Turcima za Petrinju. Petrinja, 1903.
- Horvat, R.*, 1917. *Horvat, Rudolf*: Prilog za opsadu Kaniže god. 1601. U: Vjesnik Kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskog arkiva 19. (1917.) 166. - 167. o.
- Horvat, R.*, 1940. *Horvat, Rudolf*: Povijest Gjurjevca. Zagreb, 1940.
- Horvat, R.*, 1942. *Horvat, Rudolf*: Stari hrvatski sabori. Zagreb, 1942.
- Horvat, R.*, 1993. *Horvat, Rudolf*: Povešt Međimurja. Predgovor: *Zvonimir Bartolić*. Bibliografija: *Dragutin Toma*. (Knjižnica Matica hrvatske, Čakovec, Knjiga 3.) Čakovec, 1993. [Az 1944. évi zágrábi kiadás reprintje, bevezetővel és a Muraköz bibliográfiájával.]
- Horvat, R.*, 1995. *Horvat, Rudolf*: Povešt slob. i kr. grada Koprivnice. Zagreb, 1995. [Az 1943. évi zágrábi kiadás reprintje bevezetővel és Horvat bibliográfiájával.]
- Horváth*, 2001. *Horváth, Richárd*: A Chernelházi Chernelek a középkorban. U: Soproni Szemle 55:4. (2001.) 369. - 382. o.
- Holl*, 1980. *Holl, Béla*: Ferenczffy Lőrinc: Egy magyar könyvkiadó a XVII. században. Budapest, 1980.

- Ivanics*, 1992. *Ivanics, Mária*: A császári felmentő sereg útja Kanizsára egykorú ábrázolások tükrében (1600. szeptember 16-október 13.) U: Zalai Múzeum 4. (1992.) 45. - 53.
- Iványi, B.*, 1918. *Iványi, Béla*: A Grádeczi Horváth-Stansith család történetéhez. U: Közlemények Szepes vármegye múltjából 10:2-4. (1918.) 102. - 143. o.
- Iványi, E.*, 1983. *Iványi, Emma*: Gyöngyösi Nagy Ferenc vicegenerális. U: Zalai Gyűjtemény 18. (1983.) 115. - 130. o.
- Iványi, E.*, 1984. *Iványi, Emma*: Egy XVII. századi várkapitány (Libercesy Mihály, 1612. - 1670.). U: Mályusz Elemér Emlékkönyv. Szerk.: *H. Balázs, Éva - Fügedi, Erik - Maksay, Ferenc*. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok) Budapest, 1984. 173. - 187. o.
- Iványi, E.*, 1991. *Iványi, Emma*: Esterházy Pál nádor közigazgatási tevékenysége (1681. - 1713.). (A Magyar Országos Levéltár kiadványai III. Hatóság- és hivaltörténet, 10.) Budapest, 1991.
- Izsépy*, 1983. *Izsépy, Edit*: Ibrányi Mihály váradi vicekapitány. U: Hadtörténelmi Közlemények 30:2. (1983.) 171. - 196. o.
- Janits*, 1940. *Janits [Borsa] Iván*: Az erdélyi vajdák igazságszolgáltatási és oklevéladó működése 1526-ig. Budapest, 1940.
- Jedlicska*, 1897. *Jedlicska Pál*: Adatok erdödi báró Pálffy Miklós a győri hősnek életrajza és korához 1552. - 1600. (Eredeti történeti forrásmunka) Eger, 1897.
- Kalšan*, 1999. *Kalšan, Vladimír*: Međimursko plemstvo (XVII. - XIX. st.) Katalog izložbe. Čakovec, 1999.
- Kampuš*, 1995. *Povijest i kultura gradišćanskih Hrvata*. Ured.: *Kampuš, Ivan*. Zagreb, 1995.
- Karbić*, 2002. *Karbić, Marija*: Od hrvatskoga sitnog plemića do ugarskoga velikaša i hrvatskog bana: Damjan Horvat od Litve i njegova obitelj. U: *Croato-Hungarica: uz 900 godina hrvatsko-mađarskih povijesnih veza / a horvát-magyar történelmi kapcsolatok 900 éve alkalmából*. Ured./szerk.: *Jauk-Pinhak, Milka - Kiss Gy. Csaba - Nyomárkay, István*. (Biblioteka Hungarologica Zagradiensis, 1.) Zagreb/Zágráb, 2002. 119. - 125. o.
- Károlyi*, 1877. *Károlyi Árpád*: Magyar huszárak a schmalkaldi háborúban. U: Századok 11. (1877.) 642.-654. és 841. - 854. o.
- Károlyi*, 1880b. *Károlyi, Árpád*: A német birodalom nagy hadi vállalata 1542-ben. Új adalék külviszonyaink történetéhez. Kiadatlan levéltári anyag alapján. Budapest, 1880.
- Kárpáti-Kravjánszky*, 1933. *Kárpáti-Kravjánszky, Mór*: Rudolf uralkodásának első tíz éve (1576. - 1586). A velencei kir. állami levéltár császári udvarból való követjelentései alapján. Budapest, 1933.
- Kaser*, 1997. *Kaser, Karl*: Freier Bauer und Soldat. Die Militarisierung der agrarischen Gesellschaft an der kroatisch-slavonischen Militärgrenze (1535. - 1881.). (Zur Kunde Südosteuropas, II/22.) Wien-Köln-Weimar, 1997. és ugyanez horvátul *Uő.*; Slobodan seljak i vojnik. Povojačenje agrarnog društva u Hrvatsko-slavonskoj Vojnoj krajini (1535. - 1881.) Tom I. Rana krajiška društva (1545. - 1754.), Tom II. Povojačeno društvo (1754. - 1881.) (Povijest i historija sorozat) Zagreb, 1997.
- Kelenik*, 1995a. *Kelenik, József*: A Kanizsa elleni végvidék katonai erejének változásai 1633. - 1638. U: Hadtörténelmi tanulmányok. (Zalai Gyűjtemény, 36/1.) Zalaegerszeg, 1995. 5. - 51. o.
- Kelenik*, 1995b. *Kelenik, József*: A kanizsai védelmi övezet és természetföldrajzi adottságai a XVI. század 70-es éveinek végén. U: *Végvár és környezet*. Szerk.: *Petercsák, Tivadar - Pethő, Ernő*. (Studia Agriensia, 15.) Eger, 1995. 163. - 174. o.
- Kelenik*, 1997. *Kelenik, József*: A kanizsai-sormási ütközet 1600. október 7.-13. U: Zalai Múzeum 7. (1997.) 37. - 43. o.
- Kempelen*, I. - XI. *Kempelen Béla*: Magyar nemesi családok. I-XI. köt. Budapest 1911. - 1932.
- Kerecsényi*, 1992. *Kerecsényi Edit*: A Kanizsa környéki végházak helyzete a vár 1594-96 közötti protokollumai tükrében. In Zalai Múzeum 4. (1992.) 29. - 34. o.
- Kiss, Á.*, 1975. *Kiss, Ákos*: A XVII. századi Miskeyek kérdéséhez. U: Arrabona. A Győri Múzeum Évkönyve 17. (1975.) 363. - 366. o.
- Kiss, I.*, 1993. *Kiss, István*: A muraközi régió kettős katonai szerepe a 17. században. (Végvárak és katonaparaszttok) U: *Végvárak és régiók a XVI. - XVII. században*. (Studia Agriensia, 14.) Eger, 1993. 123. - 144. o.

- Klaić, N.*, 1973. *Klaić, Nada*: "Ostaci ostataka" Hrvatske i Slavonije u XVI. st. (od mohačke bitke do seljačke bune 1573. g.) U: Arhivski vjesnik 16. (1973.) 253. - 325. o.
- Klaić, N.*, 1976. *Klaić, Nada*: Društvena previranja i bune u Hrvatskoj u XVI. i XVII. stoljeću. (Biblioteka Istorija) Beograd, 1976.
- Klaić, V.*, 1982. *Klaić, Vjekoslav*: Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća. Knjiga 5. Četvrto doba: Vladanje kraljeva iz porodice Habsburga (1527. - 1740.). Za tisak prired.: *Trpimir Macan*. Zagreb, 1982.
- KMTL* Korai magyar történeti lexikon (9.-14. század) Főszerk.: *Kristó Gyula*. Szerk.: *Engel Pál-Makk Ferenc*. Budapest, 1994.
- Kolar, 2002.* *Kolar, Mira*: Plemstvo Hrvatske i Slavonije prema Mađarskoj. U: Croato-Hungarica: uz 900 godina hrvatsko-mađarskih povijesnih veza / a horvát-magyar történelmi kapcsolatok 900 éve alkalmából. Ured./szerk.: *Jauk-Pinhak, Milka-Kiss Gy. Csaba-Nyomárkay István*. (Biblioteka Hungarologica Zagradiensis, 1.) Zagreb/Zágráb, 2002. 51. - 66. o.
- Koppány, 1999.* *Koppány, Tibor*: A középkori Magyarország kastélyai. (Művészettörténeti füzetek, 26.) Budapest, 1999.
- Kovács-Pálffy-Vándor, 2000.* *Kovács, Gyöngyi - Pálffy, Géza - Vándor, László*: A régészeti és az írott források összevetésének lehetőségeiről: A bajcsai vár (1578. - 1600.) kutatásának újabb eredményei / Archäologische und schriftliche Quellen im Vergleich: Neuere Ergebnisse der Erforschung der Grenzburg Weitschawar (Bajcsavár) (1578. - 1600.). U: Archaeológiai Értesítő 125. (1998. - 2000.) [2002.] 85. - 119. o.
- Kovács, 2002.* Weitschawar / Bajcsa-Vár. Egy stájer erődítmény Magyarországon a 16. század második felében. Kiállítás a zalaegerszegi Göcseji Múzeumban 2002. május 31. - 2002. október 31. Kiállítás a budapesti Hadtörténeti Múzeumban 2002. november 21. - 2004. január 31. Szerk.: *Kovács Gyöngyi*. A szerk. munkatársa: *Kőfalvi Csilla*. Zalaegerszeg, 2002.
- Kozics, 1891.* *Kozics, László*: Győr vár 1594-től 1598-ig. U: Hadtörténelmi Közlemények 4. (1891.) 489. - 508. és 683. - 702. o.
- Krenn, 1998.* *Krenn, Peter*: Die gescheiterte Rückeroberung von Kanischa 1601 und ihre Auswirkungen auf das Landeszeughaus in Graz. U: A Nagykanizsán 1997. május 15-17. között megrendezett nemzetközi konferencia előadásai. Szerk.: *H. Simon Katalin*. (Népek a Mura mentén/Völker an der Mur/Ljudi uz Muru/Ljudje ob Muri, 2.) Zalaegerszeg, 1998. 197. - 202. o.
- Kruhek, 1982. - 1983.* *Kruhek, Milan*: Stari đurđevački grad u sistemu granične obrane od 16. do 19. stoljeća. Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 8 - 9. (1982. - 1983.) 85. - 105. o.
- Kruhek, 1984.* *Kruhek, Milan*: Stvaranje i utvrđivanje obrambene granice na Kupi u toku XVI. i XVII. stoljeća. U: Vojna krajina. Povijesni pregled — historiografija — rasprave. Ured.: *Dragutin Pavličević*. Zagreb, 1984. 215. - 257. o.
- Kruhek, 1992.* *Kruhek, Milan*: Izgradnja obrambenog sustava slavonske granice u tijeku 16. stoljeća. U: Povijesni prilozi 11. (1992.) 3. - 38. o.
- Kruhek, 1994.* *Kruhek, Milan*: Rat za opstojnost Hrvatskog kraljevstva na kupskoj granici. Borbe za kaptolski kaštel u Sisku i druge utvrde na Kupi 1591. - 1595. godine. U: Sisačka bitka 1593. Ured.: *Ivo Goldstein - Milan Kruhek*. Zagreb - Sisak, 1994. 33. - 66. o.
- Kruhek, 1995a.* *Kruhek, Milan*: Karlovac: utvrde, granice i ljudi. Karlovac, 1995.
- Kruhek, 1995b.* *Kruhek, Milan*: Krajiške utvrde i obrana Hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća. (Biblioteka Hrvatska povjesnica. Monografije i studije; Knjiga 1.) Zagreb, 1995.
- Kruhek, 1997.* *Kruhek, Milan*: Cetin: grad izbornog sabora Kraljevine Hrvatske 1527. (Biblioteka Povijesno-turističkih vodiča; Knjiga 1.) Karlovac, 1997.
- Kruhek, 1999.* *Kruhek, Milan*: Posjedi i gradovi obitelji Zrinskih i Frankopana / Die Herrschaften und Schlösser der adeligen Familien Zrinski und Frankopan. Katalog izložbe. Zagreb, 1999.
- Kruhek, 2000.* *Kruhek, Milan*: Križevačka tvrđava i utvrde Križevačke kapetanije. U: Povijesni prilozi 20. (2000.) 87. - 130. o.
- Kruhek, 2001.* *Kruhek, Milan*: Kostajnica u protuturskoj obrani Hrvatskoga kraljevstva. U: Povijesni prilozi 21. (2001.) 71. - 97. o.

- Kubinyi*, 1984. *Kubinyi, András*: A középbirtokos nemesség Mohács előestéjén. U: Magyarország társadalma a török kiűzésének idején. Szécsény, 1983. április 6-8. Szerk.: *Szvircek, Ferenc*. (Discussiones Neogradienses, 1.) Salgótarján, 1984. 5. - 24. o.
- Kubinyi*, 1994. *Kubinyi, András*: A Jagelló-kori Magyarország történetének vázlata. U: Századok 128:2. (1994.) 288. - 319. o.
- Kubinyi*, 1998. *Kubinyi, András*: Erdély és a melléktartományok a Jagelló-korban. U: *Engel Pál-Kristó Gyula-Kubinyi András*: Magyarország története 1301. - 1526. (Osiris tankönyvek) Budapest, 1998. 353. - 356. o.
- Laszowski*, 1898. *L. [=Laszowski, Emilij]*: Ratne zgrade Vida Budora. U: Prosvjeta [Zagreb] 6. (1898.) br. 4. 140. o.
- Laszowski*, 1899. *Laszowski, Emilij*: Hrvatski junak Ivan Budor. U: Prosvjeta [Zagreb] 7. (1899.) br. 11. 336. - 338. o.
- Lengyel*, 1959. *Lengyel, Alfréd*: Győr eleste és visszavétele a valóság tükrében. U: Hadtörténelmi Közlemények 6:2. (1959.) 167. - 221. o.
- Liepold*, 1998. *Liepold, Antonio*: Wider den Erbfeind christlichen Glaubens. Die Rolle des niederen Adels in den Türkenkriegen des 16. Jahrhunderts. (Europ(ische Hochschulschriften, Reihe 3.: Geschichte und ihre Hilfswissenschaften, Bd. 767.) Frankfurt am Main - Berlin - Bern - New York - Paris - Wien, 1998.
- Lončarić*, 1996. *Lončarić, Magdalena*: Plemstvo Županije varaždinske portreti, grbovi, grbovnice, rodoslovlja / Der Adel des Komitats Varaždin: Bildnisse, Wappen, Wappenbriefe, Stammbäume. Katalog izložbe. Varaždin, 1996.
- Lopašić*, 1890. *Lopašić, Radoslav*: Bihać i bihaćka krajina. Zagreb, 1890. (Reprint, Bihać, 1991.)
- Lővei*, 2000. *Lővei, Pál*: Középkori sírkövek a történelmi Zala megye területén. U: Zala megye ezer éve. Tanulmánykötet a magyar államalapítás millenniumának tiszteletére Főszerk.: *Vándor László*. Szerk.: *Kostyál László*. Zalaegerszeg, [2000.] 74.-82. o.
- Magyar*, 1988. *Magyar, Kálmán*: A középkori Segesd város és megye története, régészeti kutatása. (Egy királynéi központ a X-XVIII. században) (Somogyi almanach, 45-49. sz.) Kaposvár, 1988.
- Maksay*, 1984. *Maksay, Ferenc*: "A sok nemes országa". U: Mályusz Elemér Emlékkönyv. Szerk.: *H. Balázs, Éva - Fügedi, Erik - Maksay, Ferenc*. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok) Budapest, 1984. 277. - 295. o.
- Maksay*, 1991. Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén. 1-2. köt. Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta: *Maksay Ferenc*. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok, 16.) Budapest, 1991.
- Martian*, 1910. *Martian, Julián*: Magyarok V. Károly császár udvartartásában. (1546./47.) U: Erdélyi Múzeum 27. (1910.) 53. - 54.
- Mályusz*, 1988. *Mályusz, Elemér*: Az erdélyi magyar társadalom a középkorban. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok, 2.) Budapest, 1988.
- Matunák*, 1901. *Matunák, Mihály*: Korpona várkapitányai. Korpona, 1901.
- Matasović*, 1930. *Matasović, Josip*: Prilog genealogiji Patačića. U: Narodna starina: Časopis za historiju i etnografiju Južnih Slojevna 9. (1930.) 409. - 448. o.
- Mažuran*, 1958. *Mažuran, Ive*: Turska osvajanja u Slavoniji (1526. - 1552.) U: Osječki zbornik 6. (1958.) 93. - 134. o.
- Mažuran*, 1991. *Mažuran, Ive*: Turske provale i osvajanja u Slavoniji od kraja 14. do sredine 16. stoljeća. U: Peti znanstveni sabor Slavonije i Baranje. Zbornik radova. Osijek, 1991. 17. - 64. o.
- Mažuran*, 1998. *Mažuran, Ive*: Hrvati i Osmansko Carstvo. Zagreb, 1998.
- MCSI*, 1984. Magyar családtörténeti és címertani irodalom 1561. - 1944. *Baán Kálmán* gyűjtését javította és kiegészítette *Kóczy T. László* és *Gazda István*. (Tudománytár) Budapest, 1984.
- Meyer*, 1879. *Meyer, Christian*: Die Feldhauptmannschaft Joachims II. im Türkenkriege von 1542. U: Zeitschrift für Preu(ische Geschichte und Landeskunde 16. (1879.) 480. - 538. o.
- Mijatović*, 1992. és 1999. *Mijatović, Anđelko*: Zrinsko-Frankopanska urota. Zagreb, 1992., 2. izd. Zagreb, 1999.
- Mikó-Pálffy*, 2002. *Mikó, Árpád - Pálffy, Géza*: A pozsonyi Szent Márton-templom késő reneszánsz és kora barokk síremlékei (16-17. század). U: Művészettörténeti Értesítő 50. (2002.) 1.-2. sz. 107. - 172. o.

- Mikó-Sinkó*, 2000. Történelem - kép. Szemelvények múlt és művészet kapcsolatáról Magyarországon. Kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában 2000. március 17-szeptember 24. Szerk.: *Mikó, Árpád és Sinkó, Katalin*. Budapest, 2000.
- Moačanin*, 2001. *Moačanin, Nenad*: Slavonija i Srijem u razdoblju osmanske vladavine. (Bibliotheca Croatica: Slavonica, Sirmiensia et Baranyensia; Studije; Knjiga 3.) Slavonski Brod, 2001.
- Mohl*, 1913. *Mohl, Antal*: Győr eleste és visszavétele. 1594. - 1598. Győr, 1913.
- Molnár*, 1987. *Molnár, László, V.*: Kanizsa vára. Budapest, 1987.
- Morvai*, 1912. *Morvai, István*: Gersei Pethő Gergely élete és krónikája. Budapest, 1912.
- Müller*, 1976. *Müller, Veronika*: Az egerszegi vár a XVII. században. (Zalaegerszegi füzetek, II.) Zalaegerszeg, 1976.
- Müller*, 1978. *Müller, Veronika*: A zalai végek mindennapi problémái a XVII. század első felében. U: Zalai Gyűjtemény 8. (1978.) 81. - 94. o.
- Nagy I., I - XII.* *Nagy, Iván*: Magyarország családai czímerekkel és nemzékrendi táblákkal. I-XII. köt. Pest, 1857. - 1868.
- Nagy L., 1987.* *Nagy, László*: Az erős fekete bég. Nádasdy Ferenc. (Korok és emberek sorozat) H. n., 1987.
- Németh*, 2001. *Németh, István, H.*: Várospolitikai és gazdaságpolitika a 16-17. századi Magyarországon. (A felső-magyarországi városszövetség). Doktori disszertáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Budapest, 2001.
- Nieder Korn*, 1993. *Nieder Korn, Jan Paul*: Die europ(ischen M(chte und der "Lange Türkenkrieg" Kaiser Rudolfs II. (1593. - 1606.). Wien, 1993. (Archiv für österreichische Geschichte, Bd. 135.)
- Pálffy*, 1995. *Pálffy, Géza*: Katonai igazságszolgáltatás a királyi Magyarországon a XVI. - XVII. században. Győr, 1995.
- Pálffy*, 1996. *Pálffy, Géza*: A török elleni védelmi rendszer története a kezdetektől a 18. század elejéig. (Vázlat egy készülő nagyobb összefoglaláshoz) U: Történelmi Szemle 38:2-3. (1996.) 163. - 217. o.
- Pálffy*, 1997a. *Pálffy, Géza*: Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitány-helyettesek Magyarországon a 16-17. században. (Minta egy készülő főkapitányi archontológiai és "életrajzi lexikonból") U: Történelmi Szemle 39:2. (1997.) 257. - 288. o.
- Pálffy*, 1997b. A pápai vár felszabadításának négyszázéves emlékezete 1597. - 1997. A bevezető tanulmányt írta és az okmánytárat összeállította: *Pálffy Géza*. (Szerk.: *Hermann István*) Pápa, 1997.
- Pálffy*, 1997c. *Pálffy, Géza*: Várfeladók feletti ítékezés a XVI. - XVII. századi Magyarországon (A magyar rendek hadügyi jogkörének kérdéséhez) U: Levéltári Közlemények 68:1-2. (1997.) 199. - 221. o.
- Pálffy*, 1998. *Pálffy, Géza*: A veszprémi végvár fő- és vicekapitányainak életrajzi adattára (16-17. század) U: Veszprém a török korban. Felolvasóülés Veszprém török kori emlékeiről. Szerk.: *Tóth G. Péter*. (Veszprémi Múzeumi Konferenciák, 9.) Veszprém, 1998. 91. - 188. o.
- Pálffy*, 1999a. *Pálffy, Géza*: A császárváros védelmében. A győri főkapitányság története 1526. - 1598. (A győri főkapitányság története a 16-17. században, 1.) Győr, 1999.
- Pálffy*, 1999b. *Pálffy, Géza*: Nádasdy Tamás, a Dunántúli főkapitánya (1542. - 1546. és 1548. - 1552.) U: Nádasdy Tamás (1498. - 1562.). Tudományos emlékülés: Sárvár, 1998. szeptember 10 - 11. Szerk.: *Sőppei István*. (A Nádasdy Ferenc Múzeum kiadványai, 3.) Sárvár, 1999. 29. - 54. o.
- Pálffy*, 2000. *Pálffy, Géza*: Az új védelmi rendszer kiépítése. U: Nagy képes millenniumi hadtörténet. 1000 év a hadak útján. Szerk.: *Rácz Árpád*. Budapest, 2000. 104. - 114. o.
- Pálffy*, 2003. *Pálffy, Géza*: Die Herkunft der ersten kroatischen Kriegsreglements für die Soldaten der Windischen und Kroatischen Grenze (1578.). U: *Etnokonfesionalne promjene u Križevačkoj županiji i Varaždinskom generalatu u ranom novom vijeku (cca 1450. - 1800.)* Ured.: *Mrvoje Petrić*. Zagreb, 2003. (megjelenés alatt)
- Pálmány*, 1982. *Pálmány, Béla*: Köznemesek a szécsényi Forgách uradalomban 1542. - 1848. U: Tanulmányok Szécsény múltjából 5. (1982.) 5. - 93. o.
- Pálosfalvi*, 2000. *Pálosfalvi, Tamás*: Cilleiek és Tallóciak: Küzdelem Szlavóniáért (1440. - 1448.). U: Századok 134:1. (2000.) 45. - 98. o.
- Pauler*, 1876. *Pauler, Gyula*: Wesselényi Ferenc nádor és társainak összeesküvése 1664-1671. I. - II. Budapest, 1876.
- Pavličević*, 2002. *Pavličević, Dragutin*: Opće političke i vojničke prilike u Podravini (1527. - 1765.). U: Podravina: Časopis za multidisciplinarna istraživanja 1. (2002.) 83. - 98. o.

- Perojević*, 1931. *Perojević, Marko*: Petar Kružić kapetan i knez grada Klisa. Zagreb, 1931.
- Petrichevich*, 1934. *Petrichevich, Horváth Emil, báró*: A Petrichevich család általános története. Első rész. I. köt. 1069. - 1526. (A Mogorovich nemzetségbeli Petrichevich család története és oklevéltára, I/1.) Budapest, 1934.
- Petrichevich-családfa* A Mogorovich nemzetség és a Petrichevich család leszármazása. Külön melléklet Báró Petrichevich Horváth Emil A Petrichevich család általános története című művéhez. (A Mogorovich nemzetségbeli Petrichevich család története és oklevéltára, Melléklet.)
- Petrić*, 2000. *Petrić, Hrvoje*: Općina i župa Drnje. Povijesno-geografska monografija. (Bibliotheca historica Croatica, Knjiga 24.) Drnje, 2000.
- Petrić-Feletar D.-Feletar P.*, 2001. *Petrić, Hrvoje - Feletar, Dragutin - Feletar, Petar*: Novi Zrin. Zrinska utvrda na Muri (1661. - 1664.). U povodu 330. obljetnice urote Zrinsko-frankopanske. Donja Dubrava - Zagreb, 2001.
- Reiszig*, 1900. *Reiszig, Ede, ifj.*: A Geregye nemzetség. U: Turul 18. (1900.) 52. - 65. és 117. - 133. o.
- Romhányi*, 2000. *Romhányi, Beatrix, F.*: Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon. Katalógus. Budapest, 2000.
- Roth*, 1969. - 1970. *Roth, Franz Otto*: Wihitsch und Weitschawar. Zum Verantwortungsbewußtsein der adeligen Landstände Innerösterreichs in Gesinnung und Tat im türkischen (Friedensjahr' 1578. Teil I-II. U: Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark 60. (1969.) 199. - 275. és 61. (1970.) 151. - 214. o.
- Rothenberg*, 1970. *Rothenberg, Gunther E[r]ich*: Die österreichische Militärgrenze in Kroatien 1522. bis 1881. Wien - München, 1970.
- Rózsás*, 2002. *Rózsás Márton*: Török kori őrhely Drávamatási határában. U: A hódoltság régészeti kutatása. A Magyar Nemzeti Múzeumban 2000. május 24.-26. között megtartott konferencia előadásai. Szerk.: Gerelyes Iblya-Koovács Gyöngyi. Budapest, 2002. 137. - 142. o.
- Sabol*, 1995. Hrvatski sabor. 2. dopunjeno izd. Ured.: Željko Sabol. Zagreb, 1995.
- Simon*, 1997. *Simon, Éva*: Magyar nagybirtokosok tervezetei a Kanizsával szembeni végvidék kiépítéséről. U: Zalai történeti tanulmányok. Szerk.: Káli Csaba. (Zalai Gyűjtemény, 42.) Zalaegerszeg, 1997. 61. - 86. o.
- Simoniti*, 1991. *Simoniti, Vasko*: Vojaška organizacija na Slovenskem v 16. stoletju. Ljubljana, 1991.
- Strohal*, 1932. *Strohal, Rudolf*: Varaždinska županija od g. 1550. - 1660. U: Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena 28:2. (1932.) 159. - 192. o.
- Stauffer*, 1886. *Stauffer, Albrecht*: Die Belagerung von Kanizsa durch die christlichen Truppen im Jahr 1601. U: Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung 7. (1886.) 265. - 313. o.
- Šidak*, 1974. *Šidak, Jaroslav*: Hrvatsko društvo u Križanićevo doba. U: Život i djelo Jurja Križanića. Zbornik radova. (Biblioteka Politička misao) Zagreb, 1974. 15. - 34. o.
- Štefanec*, 2001. *Štefanec, Nataša*: Heretik Njegova Veličanstva: povijest o Jurju IV. Zrinskom i njegovu rodu. (Homines, tempore, loci sorozat) Zagreb, 2001.
- Szakály*, 1995. *Szakály, Ferenc*: Egy hódoltsági parasztpolgár, aki beavatkozott a nagypolitikába. Nagymarosi, majd nagyszombati Trombitás János, 1559. - 1592. U: *Uő.*: Mezőváros és reformáció. Tanulmányok a korai magyar polgárosodás kérdéséhez. (Humanizmus és reformáció, 23.) Budapest, 1995. 219. - 387. o.
- Szakály*, 2001. *Szakály, Ferenc*: A hódolt megye története. U: Pest megye monográfiája. I/2. köt. A honfoglalástól 1686-ig. Szerk.: *Torma István* közreműködésével *Zsoldos Attila*. Budapest, 2001. 329. - 543. o.
- Szarka*, 1947. *Szarka, Gyula*: A váci egyházmegye és püspökei a török hódítás korában. (Vácegyházmegye multjából, IV.) Vác, 1947.
- Takáts*, I. - III. *Takáts Sándor*: Rajzok a török világból. I. - III. köt. Budapest, 1915. - 1917.
- Takáts*, 1928a. *Takáts Sándor*: Dobó Ferenc generális. U: *Uő.*: Régi magyar kapitányok és generálisok. 2. bőv. kiad. Budapest, [1928.] 377. - 432. o.
- Takáts*, 1928b. *Takáts Sándor*: Thengöldi Bornemissza János. Milyen volt az élete egy végbeli kapitánynak? U: *Uő.*: A török hódoltság korából. (Rajzok a török világból IV., bef. köt.) Budapest, [1928.] 343. - 489. o.
- Takáts*, 1929. *Takáts Sándor*: Steierország magyar huszárjai. U: *Uő.*: Emlékezzünk eleinkről. I. köt. Budapest [1929.] 233. - 258. o.
- Težak-Šimek-Lipljin*, 1999. *Težak, Spomenka - Šimek, Marina - Lipljin, Tomislav*: Županija varaždinska u srednjem vijeku / Die Gespanschaft Varaždin im Mittelalter. Katalog izložbe. Varaždin, 1999.

- Toifl*, 2002. *Toifl, Leopold*: Bajcsavár története stájer levéltári források alapján. U: Weitschawar / Bajcsa-Vár. Egy stájer erődítmény Magyarországon a 16. század második felében. Kiállítás a zalaegerszegi Göcseji Múzeumban 2002. május 31. - 2002. október 31. Kiállítás a budapesti Hadtörténeti Múzeumban 2002. november 21. - 2004. január 31. Szerk.: *Kovács Gyöngyi*. A szerk. munkatársa: *Kőfalvi Csilla*. Zalaegerszeg, 2002. 27. - 40. o.
- Tóth, I. Gy.*, 1996. *Tóth, István György*: Mivelhogy magad írást nem tudsz ... Az írás térhódítása a művelődésben a kora újkori Magyarországon. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok, 17.) Budapest, 1996.
- Tóth, S. L.*, 1986. *Tóth, Sándor László*: A kanizsai csata, 1600. október 7-13. U: Hadtörténelmi Közlemények 33:2 (1986.) 253. - 271.
- Tóth, S. L.*, 1998. *Tóth, Sándor László*: A tatai vár ostromainak szerepe a 15 éves háborúban. U: Tata a tizenöt éves háborúban. (Tatán 1997. május 23-án megtartott tudományos ülészen elhangzott előadások anyaga.) Szerk.: *Fatuska János-Fülöp Éva Mária-Gyüszli László*. (Annales Tataiensis, I.) Tata, 1998. 19. - 44. o.
- Tóth, S. L.*, 2000. *Tóth, Sándor László*: A mezőkeresztesi csata és a tizenöt éves háború. Szeged, 2000.
- Traut*, 1892. Kurfürst Joachim II. von Brandenburg und der Türkenfeldzug vom Jahre. Nach archivalischen Quellen bearbeitet von Dr. *Hermann Traut*. Gummersbach, 1892.
- Tringli*, 1998. *Tringli, István*: Az 1481. évi szlavóniai közgyűlés. U: Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére. Szerk.: *Csukovits Enikő*. Budapest, 1998. 291. - 318. o.
- Turbuly*, 1994. *Turbuly, Éva*: Adatok a megyei közigazgatás és tisztikar történetéhez Nyugat-Magyarországon a 16. század végén és a 17. század első évtizedeiben. U: Levéltári Szemle 44:3. (1994.) 23. - 34. o.
- Turbuly*, 2000. *Turbuly, Éva*: Megyei közigazgatás Sopron vármegyében a státútumok (szabályrendeletek) tükrében (1589-1771). U: Fejezetek Győr, Moson és Sopron vármegyék közigazgatásának történetéből. Szerk.: *Horváth József*. Győr, 2000. 21. - 37. o.
- Tusor*, 1999. *Tusor Péter*. Zrínyi Miklós ismeretlen levele egy gyilkosság ügyében. Gregoróczy György szredicskói kapitány élete és halála. U: Hadtörténelmi Közlemények 112:3. (1999.) 582. - 601. o.
- ÚJMIL I. Új Magyar Irodalmi Lexikon. I. A-Gy. Budapest, 1994.
- Vándor*, 1994. *Vándor, László*: Kanizsa története a honfoglalástól a város török alóli felszabadulásáig. U: Nagykanizsa. Városi monográfia. I. köt. Nagykanizsa, 1994. 215. - 424. o.
- Varga*, 1981. *Varga, J. János*: Szervitorok katonai szolgálata a XVI-XVII. századi dunántúli nagybirtokon. (Értekezések a történeti tudományok köréből, Új sorozat 94.) Bp, 1981.
- Várkonyi*, 1992. *Várkonyi, Gábor*: Magyar katonák a harmincéves háború európai hadszínterein. U: Hadtörténelmi Közlemények 105:2. (1992.) 149. - 151. o.; Jegyzetek nélkül megjelent még: U: Politikai portrék, jogalkotások, intézmények a 17-19. századból. Szerk.: *Szabolcs Ottó*. (A Történelemtanári Továbbképzés Kiskönyvtára, IV.) Bp, 1995. 36. - 40. o.
- Várkonyi*, 2002. *R. Várkonyi Ágnes*: A Wesselényi szervezkedés történetéhez 1664-1671. U: Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére. Szerk.: *Fodor, Pál - Pálffy, Géza - Tóth, István György*. (Gazdaság- és társadalomtörténeti kötetek, 2.) Bp., 2002. 423. - 460. o.
- Veress*, 1983. *Veress, D. Csaba*: Várak a Bakonyban. A veszprémi, pápai és palotai vár hadtörténete. Budapest, 1983.
- Veress*, 1993. *Veress, D. Csaba*: A győri vár. Budapest, 1993.
- Veress*, 1999. *Veress, D. Csaba*: Veszprém a tizenöt éves háborúban (1593. - 1606.). U: Veszprém a török korban. Felolvasóülés Veszprém török kori emlékeiről. Szerk.: *Tóth G. Péter*. (Veszprémi Múzeumi Konferenciák, 9.) Veszprém, 1998. 42. - 54.
- Veress-Siklósi*, 1990. *Veress, D. Csaba - Siklósi, Gyula*: Székesfehérvár, a királyok városa. Budapest, 1990.
- Vojna krajina*, 1984. *Vojna krajina*. Povijesni pregled - historiografija - rasprave. Ured.: *Dragutin Pavličević*. Zagreb, 1984.
- Zagrebački biskupi*, 1995. *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*. Autori: *Juraj Batelja* et alii. Zagreb, 1995.
- ZMA, 2000. Zala megye archontológiája 1138. - 2000. Szerk.: *Molnár András*. (Zalai Gyűjtemény, 50.) Zalaegerszeg, 2000.
- Zsoldos*, 2001. *Zsoldos, Attila*: Egész Szlavónia bánja. U: Tanulmányok a középkorról. Szerk.: *Neumann Tibor*. (Analecta mediaevalia, I.) Budapest, 2001. 269. - 281. o. és közel azonos horvát változata: Hrvatska i Slavonija u kraljevstvu Arpadovića. U: Povijesni prilozi 17. (1998.) 287. - 296. o.

Zusammenfassung

Die Studie ist bestrebt, am Beispiel einer bis jetzt kaum bekannten slawonischen kleinadeligen Familie, der Familie Budor von Budróc/Budrovec, auf einige bisher fast unerforschte Probleme der ungarischen und kroatischen Geschichtsschreibung aufmerksam zu machen. Einerseits versucht sie die Hauptmerkmale und Eigenheiten darzustellen, die für die Karrieremöglichkeiten und das Alltagsleben des auf dem Gebiet Slawoniens zwischen der Drau und der Save lebenden Adels im 16. und 17. Jahrhundert charakteristisch waren. Andererseits untersucht sie all das innerhalb des Rahmens der grundlegenden Veränderungen, infolge deren während des Vordringens der Osmanen das spätmittelalterliche Slawonien (die Komitate Agram/Zagreb, Kreuz und Warasdin) - das bis 1526 ein organischer Teil des Ungarischen Königreiches war, obwohl es (ähnlich wie Siebenbürgen) oft eine eigene Verwaltung hatte - allmählich mit Kroatien vereinigt wurde, dessen Territorium die Türken fast zur Gänze besetzten. Abschließend legt die aufgrund von Budapest, Zagreber und Wiener Archivforschungen geschriebene Zusammenfassung besonderes Augenmerk auf die sehr engen Kontakte zwischen den südlich und nördlich der Drau gelegenen Gebieten bzw. auf die aus dem gemeinsamen Schicksal entspringende sehr effektive Zusammenarbeit zwischen dem kroatisch-slawonischen und dem ungarischen Adel.

Dem am 1. Dezember 1610 vom ungarischen König Matthias II. ausgestellten Adelsbrief (siehe Beilage) für das bedeutendste Familienmitglied, Johann (um 1565 bis vor 1622), den man gleichzeitig auch als dessen ausgesprochen wertvolle, 21 Seiten umfassende "Biographie" bezeichnen kann, übersiedelte die Familie Budor ursprünglich irgendwann im 13. Jahrhundert aus dem Komitat Veszprém nach Slawonien, wo sie im Mittelalter im Komitat Kreuz Güter erwarb. Der Ahnherr war der mit dem Prädikat de Gorbonok erwähnte Sagud († 1284). Sein Sohn war Budor (auch Bodor, † 1326), dessen Urenkel, Adam († 1448), und seine Nachfolger bis zum Aussterben der Familie im Jahre 1739 schon über ihr neues Landgut das Prädikat de Budróc(z) (heute Budrovac in Kroatien, südlich von Đurđevac) erwarben. Die Familie Budor war im 15. Jahrhundert eine der sog. "bene possessionati" Familien, die die zahlenmäßig stärkste, aber nicht die ärmste Schicht des slawonischen Kleinadels bildeten. Obwohl die Familienmitglieder weder im Leben des Landesteils noch im Leben des Komitats Kreuz eine bedeutende Rolle spielten, nahmen ihre Landgüter in geringem Ausmaß ständig zu. Das erste, schon bekanntere Mitglied der Familie, Andreas († 1533), der Enkel von Adam, kämpfte in seiner Jugend gegen die Osmanen, später diente er dank seiner örtlichen und praktischen Erfahrungen bzw. seiner Bildung mit seiner Ortskenntnis, seinem Wissen und seinen wirtschaftlichen Fachkenntnissen den jeweiligen kroatisch-slawonischen Banen als Diener (familiaris).

Nach der Schlacht bei Mohács im Jahre 1526 geriet die Familie Budor in eine sehr schwierige Situation. Während der Bürgerkrieg zwischen den zwei ungarischen Königen, Ferdinand I. und Johann Szapolyai, auch das Gebiet zwischen der Drau und der Save nicht verschonte, drängten auch die Osmanen allmählich vorwärts, sowohl in Kroatien als auch in Slawonien. Infolge dessen begannen sich allmählich gegen die 1550er Jahre die zwei Gebiete zu vereinigen. Das Territorium des einstigen mittelalterlichen Kroatischen Königreiches ging fast völlig verloren (vgl. den Ausdruck der zeitgenössischen Quellen: Croatia ist reliquiae reliquiarum). Die kroatischen Adligen zogen in großer Zahl nach Norden (nämlich insbesondere nach Slawonien, dann nicht selten weiter nach Westungarn und in die Steiermark), so daß man immer häufiger dazu überging, die Bezeichnung Croatia zuerst auf die südlichen Gebiete des slawonischen Komitats Agram (südlich vom Fluß Kulpa), danach auch auf die nördlicheren Territorien zwischen der Drau und der Save auszudehnen. In der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts wurde also das reduzierte Gebiet Slawoniens mit dem darauf "geschobenen" Kroatischen Königreich vereinigt. Infolge der osmanischen Eroberung wurde also auf den Gebieten zwischen der Drau und der Save die zwei regna (Kroatien und Slawonien) zu einem, d.h. zur

gemeinsamen Heimat der kroatischen und der slawonischen Adligen. Diese besondere Situation wird gut veranschaulicht durch die endgültige Vereinigung der Versammlungen bzw. Landtage Kroatiens und Slawoniens (sabor, conventus, dieta regni Croatiae/Sclavoniae) im Jahre 1558, das Aufkommen des Titels rex regni Sclavoniae in der Titulatur der ungarischen Könige aus der Familie Habsburg, die Verknüpfung der Schicksale der Komitate Agram und Kreuz und schließlich, aber nicht in letzter Linie, die beginnende Vereinigung des kroatischen und des slawonischen Adels.

Die Familie Budor suchte in diesen schweren Jahrzehnten mittels zweier verschiedener Strategien einen Ausweg. Andreas' Sohn Sixtus († nach 1551) übersiedelte - ähnlich vielen kroatischen und slawonischen Adligen (vgl. die heutigen burgenländischen Kroaten) - gegen Ende der 1530er Jahre nach Westungarn, sein anderer Sohn Veit (lat. Vitus, ung. Vid, 1515/20-1581) hingegen blieb trotz aller Schwierigkeiten in seiner Heimat. Die Suche nach einem Ausweg gelang letzterem, trotz der türkischen Eroberung der alten Familiengüter im Komitat Kreuz, besser. Sixtus hatte nämlich keine Nachfolger, Veit hingegen gelang es, im Komitat Warasdin und in den sichereren Teilen der Gespanschaft Kreuz, die von den türkischen Streifzügen weniger betroffen waren, Wurzeln zu schlagen. Darin spielte sein langjähriger Militärdienst eine bedeutende Rolle; er war seit den 1530er Jahren fast an allen wichtigen, an der Grenze gegen die Osmanen geführten Kämpfen beteiligt, die sich in Südwestungarn und in Slawonien abspielten. Zuerst diente er dem Ban Thomas Nádasdy (1537-1539), dann nahm er im Jahre 1542 an dem großen, aber gescheiterten Kriegsunternehmen der Truppen des Heiligen Römischen Reiches und der Österreichischen und ungarischen Einheiten für die Befreiung der im Vorjahr gefallen Städte Pest und Ofen (Buda) teil. Er kämpfte sogar 1546-1547 unter dem Kommando des späteren Bans (1556-1567) Peter Erdödy als Husar auch im Schmalkaldischen Krieg. Anschließend nahm er bald am nördlichen Ufer der Drau (z.B. in der wichtigen Grenzfestung Szigetvár), bald am südlichen Ufer (z.B. in der Grenzburg Kopreinitz) militärische Dienste.

Eine bedeutende Veränderung im Leben Veits bewirkte, daß er gegen 1560 in der Person des Helden von Szigetvár 1566, Nikolaus von Zrin (ung. Zrínyi, kroat. Zrinski), einen neuen Herrn fand. Von da an verband sich auf ca. ein Jahrhundert das Schicksal der Familie Budor mit dem der kroatisch-ungarischen hochadeligen Familie. Am Ende seines Lebens, als Veit schon zu alt zum Militärdienst war, diente er in der Herrschaftsverwaltung: Er wurde Kastellan der Burg Trakošćán (castellanus arcis Trakostyan), und in der Zwischenzeit heiratete er seinem Stande gemäß eine vornehmere Frau, Anna Herkffy (Herković) von Zajezda († 1592). Die Vorteile des langen Militärdienstes, der Verbindung zur Familie Zrínyi, des Dienstes in der Verwaltung der Burg Trakošćán und der günstigen Heirat zusammen ermöglichten seiner Familie die Verankerung im Hinterland des Komitats Warasdin bzw. die Verheiratung seiner sechs Töchter.

Die Geschichte der Familie erreichte durch den Sohn von Veit, Johann (um 1565 bis vor 1622), ihren Höhepunkt, der sich aus der vornehmsten Schicht des slawonischen Adels seine Ehefrau wählte, nämlich Elisabeth Pethő von Gerse († nach 1618). Die erste Hälfte seines Lebens, d.h. seine militärische Karriere, kann man dank seines erwähnten wertvollen Adelsbriefes aus dem Jahr 1610 fast von Jahr zu Jahr genau folgen:

- vor 1580 wurde Johann vermutlich am Hof des Georg Zrínyi (1549-1603), des Sohnes von Nikolaus Zrínyi, in Csáktornya auf der Murinsel oder am Ort des Militärdienstes seines Herrn (z.B. in Kanischa) erzogen;
- 1580-1583 diente er in Slawonien (28./29. September 1580: Teilnahme am Sieg über den Beg von Pozsegal/Požega);
- 1583-1584 diente er in Lewenz (ung. Léva, heute Levice in der Slowakei) unter dem Kommando des bergstädtischen Grenzobersten (1582-1589) Franz Dobó, des Freundes von Georg Zrínyi und des Husarenkapitäns Andreas Forgách;

- ab 1585 war er weiterhin der Diener (*familiaris*) von Georg Zrínyi - er nahm an zahlreichen Aktionen gegen die Osmanen unter dem Kommando des Bans Thomas Erdődy (1584-1595) teil (z.B. im Juni 1585 bei Kostajnica, 5./6. Dezember 1586 bei Ivanić);
- 1585/86-1589 diente er neben Georg Zrínyi in der Festung Kanischa - er nahm an allen wichtigeren Kämpfen an der Grenze teil, nämlich Ende August 1586 an der Verteidigung der Murinsel gegen die Türken, am 13. April 1587 am Raubüberfall auf dem Markt von Kálmáncsehi im Komitat Somogy, am 9./10. August an der berühmten Schlacht bei Sárkányisziget, nördlich von Kanischa;
- 1589-1593: Johann Budor war Husar in der Grenzfestung Kopreinitz (in Slawonien) in der Reitertruppe des späteren Bans (1615-1616) Benedikt Thuróczy - er kämpfte weiterhin fast jeden Tag mit den Türken, z.B. Anfang August 1591 Befreiung von Sisek, 15. August Zurückeroberung von Moslavina, im Oktober Kämpfe in der Nahe von Gradec und Lovrečina, an der Grenze des Komitats Agram und Kreuz; Juli 1592 erfolgloser Angriff gegen Petrinja und Kämpfe neben der kleinen Burg der Banalgrenze Brest;
- 1593-1597: offiziell war er Grenzsoldat in Weitschawar (*Bajcsavár*, südlich von Kanischa) unter Georg Zrínyi (also wieder nördlich der Drau) - trotzdem zeichnet er sich in zahlreichen militärischen Aktionen und Expeditionen gegen die Osmanen aus, vor allem unter den Fahnen seines Herrn: April 1593 Verteidigung des Wachthauses zu Fityeháza neben Weitschawar, 22. Juni die berühmte Schlacht bei Sisek, August wieder eine erfolglose Belagerung von Petrinja, 3. November Schlacht bei Stuhlweißenburg; 22./23. März 1594 Rückeroberung von Berzence in Südtransdanubien, 24. März Eroberung der Burgen *Curgó* und *Segesd* daselbst, Mai/Juni erste Belagerung von Gran, Juli/September Ereignisse um Raab, erfolgloser Entsatzversuch von der türkischen Belagerung, dann Flucht; Ende Juli/Anfang August 1595 Eroberung der Grenzburgen entlang der Drau (*Babócsa*, *Barcs* und *Drávaszentmárton*); 13.-20. August 1597 Rückeroberung von Pápa an der Raaber Grenze;
- 1597-1603: Budor war Soldat der eigenen Reitertruppe von Georg Zrínyi - Oktober 1600 nach dem Fall von Kanischa Verteidigung der Murinsel, 7.-13. Oktober Schlacht bei Kanischa und Sormás; September-November 1601 erfolgloser Versuch der Rückeroberung von Kanischa; April 1603 Kampf mit den nach Slawonien einbrechenden Tataren.

Nach dem Tod seines Herrn im Jahre 1603 stellte sich Johann Budor in den Dienst von dessen Sohn Nikolaus Zrínyi († 1625). Bald verließ er aber wegen seinem hohen Lebensalter den Militärdienst, und er nahm in den letzten anderthalb Jahrzehnten seines Lebens Dienste in der Verwaltung der Herrschaften der Familie Zrínyi und des Komitats Warasdin bzw. des vereinigten Kroatiens und Slawoniens auf. In diesem Punkt vervollkommnete er die erfolgreiche Auswegsuche seines Vaters, nämlich den Besitzerwerb im friedlicheren Hinterland und die dauerhafte Verwurzelung. Johann war nämlich vom ersten bis ins dritte Jahrzehnt des 17. Jahrhunderts zur gleichen Zeit einer der vornehmsten Diener der Familie Zrínyi (*primarius familiaris*), sogar seit 1615 ihr Herrschaftsverwalter auf der Murinsel, und Stuhlrichter (*judex nobilium*) im Komitat Warasdin (1608) und im Komitat Kreuz (1617), ein wichtiger Gestalter des Lebens der Gespanschaft Warasdin als Mitglied der zweiten Linie des Komitatsadels, Mitglied zahlreicher Gerichte (unter anderen der Banaltafel [*tabula banalis*]), sogar in verschiedenen Angelegenheiten ein anerkannter Experte der kroatisch-slawonischen Stände. Seine mit dem früheren Militärdienst zusammenhängenden gründlichen Ortskenntnisse, seine Bildung, seine kroatischen, ungarischen und lateinischen Sprachkenntnisse, seine Erfahrungen in der praktischen Justiz und seine vornehme Verwandtschaft spielten eine sehr große Rolle bei seiner Anerkennung und bei der weiteren, obwohl bescheidenen Zunahme seiner Güter (unter anderem im Komitat Agram und auf der Murinsel, d.h. schon in der Gespanschaft Zala).

Johann Budor machte eine für die Verhältnisse des Ungarischen Königreiches typische, aber zweifellos sehr erfolgreiche Karriere. Nachdem er ca. 30 Jahre lang in der Verteidigung seiner

kroatischen, slawonischen und ungarischen Heimat als Husarenoffizier eine wichtige Rolle gespielt hatte, ließ er sich in der zweiten Hälfte seines Lebens erfolgreich nieder und versicherte seine Zukunft durch Dienste in der Herrschaftsverwaltung der Grafen Zrínyi und in der Verwaltung des Komitats Warasdin bzw. im öffentlichen Leben des vereinigten Kroatien-Slawonien. Dem ausgetretenen "Pfad" seines Vaters und Großvaters folgend, machte Johann sowohl in bezug auf seine fmter und sein Vermögen als auch auf seine gesellschaftliche Anerkennung unter den Adelligen in Slawonien einen gewaltigen Schritt vorwärts.

Die Nachfolger Johanns konnten das von ihrem Vater hinterlassene Erbe leider nicht mehr so erfolgreich bewirtschaften. Obwohl seine Söhne seine Aufgaben geteilt noch weiter versahen (Kaspar war der vornehme Diener des berühmten Dichters und Feldherren Nikolaus Zrínyi, Johann d.J. [† vor 1663] wurde Soldat im Dreißigjährigen Krieg), verkleinerte sich das Vermögen unter seinen vier Söhnen und seinen vier Töchtern sehr schnell. Das größte Problem bestand - neben der reduzierten Bedeutung der Familie und neben dem Treubruch der Familie Zrínyi im Jahre 1671 - darin, daß der Zweig der drei Söhne Johanns (Johann d.J., Franz und Stefan) innerhalb einer Generation ausstarb. Die familiäre Tragödie stellte sich dann beim Enkelkind von Kaspar [† 1660], Nikolaus, ein. Obwohl er, den Traditionen der früheren Familienmitglieder folgend, noch kleinere fmter im Komitat Warasdin (1706) und im Komitat Zala (1716-1717) bekleidete, war er unfähig, ohne ernstere Begabung und ohne das Patronat eines Großgrundbesitzers in dem von den Türken befreiten Komitat Kreuz von den ehemaligen mittelalterlichen Gütern der Familie irgend etwas zurückzubekommen. Mit seinem Tod im Jahre 1739 verschwand eine uralte slawonische Familie von der Bühne der ungarisch-kroatischen Geschichte.

Die Geschichte der Familie Budor liefert der kroatisch-ungarischen Frühneuzeit- und Adelforschung zahlreiche allgemeine Lehren. Einerseits bezeugt sie ausgezeichnet, daß die kroatischen, slawonischen und ungarischen Adelligen wegen des durch die türkischen Angriffe erzeugten gemeinsamen Schicksals zu einer sehr engen Zusammenarbeit fähig waren. Für sie bedeutete die Drau noch keine stabile Grenzlinie; der Fluß verband das Schicksal des Ungarischen Königreiches und der vereinigten kroatisch-slawonischen Gebiete eher, als daß er es getrennt hätte. Ein bedeutender Teil des kroatisch-slawonischen Adels bewegte sich problemlos sowohl nördlich als auch südlich der Drau als Politiker, als Grenzsoldaten, als Komitatsbeamte oder sogar als Diener einer hochadeligen Familie, während sie in beiden Ländern Güter besaßen, verschiedene fmter bekleideten und die Sprachen beider Länder beherrschten. Andererseits nannten sich die eingewurzelten, aber größtenteils bereits auch im Spätmittelalter kroatischsprachigen slawonischen (klein)adeligen Familien (z.B. die Alapy, Fodróczy, Geréczy, Gotal, Gregoriánczy, Gubasóczy, Hásságyi, Herkffy, Kasztellánffy, Kerecsényi, Konzsky, Ladányi, Miletinczy, Orahóczy, Pethő, Raveni, Szemcsey, Szerdahelyi, Tahy, Thuróczy, Urnóczy, Zabóky usw.) im 16. und 17. Jahrhundert noch längere Zeit vor allem slawonisch und nicht kroatisch. Die Vereinigung der zwei Gebiete und die allmähliche Verschmelzung mit dem von Süden her übersiedelnden kroatischen Adel bedeuteten gegen Mitte und Ende des 17. Jahrhunderts schon die Anfänge eines neuen, größtenteils ein kroatisches Selbstbewußtsein besitzenden Adels.

Schließlich kann man trotz der allmählichen Verschmelzung des kroatischen und des slawonischen Adels sehr viele verwandte Züge und Eigenheiten zwischen der Zusammensetzung, dem Alltagsleben und den Karrieremöglichkeiten der kroatisch-slawonischen und der ungarischen Adelsgesellschaften feststellen. Mit dem starken Weiterleben der spätmittelalterlichen Traditionen und dem ähnlichen Aufbau und der Funktion der Komitate hing eng zusammen, daß man sowohl nördlich als auch südlich der Drau durch erfolgreichen Grenzsoldatendienst, einen längeren, einem oder mehreren Großgrundbesitzern geleisteten Familiaris-Dienst, aktive Teilnahme an der Komitatsverwaltung, günstige Eheschließungen, Bildung, juristische Kenntnisse oder praktische Justizerfahrungen die Möglichkeit haben konnte, sich im friedlicheren Hinterland anzusiedeln und Güter zu erwerben.

Obendrein verursachten die unterschiedliche Sprache oder das unterschiedliche (kroatische, slawonische und ungarische) adelige Selbstbewußtsein (zu dieser Zeit noch nicht Nationalbewußtsein) fast keine Probleme im Zusammenleben der Adeligen. Die Vereinigung, dann das Zusammenleben Kroatiens und Slawoniens im 16. und 17. Jahrhundert vollzogen sich unter anderem deshalb trotz aller Schwierigkeiten und Leiden erfolgreich und harmonisch.

Die Studie bringt die mittelalterliche Genealogie (Tafel I) und die Genealogie der Familie Budor vom 16. bis zum 18. Jahrhundert (Tafel II) in zwei Tafeln, und in der Beilage wird die mehrmals erwähnte lateinische Adelsbesserung und Wappenvermehrung von Johann Budor von Budróc (König Matthias II., Wien, 1. Dezember 1610) veröffentlicht.

Rezümé

A tanulmány egy ez ideig alig ismert szlavóniai köznemesi família, a budróci Budorok példáján, a magyar és a horvát történetírás által ez ideig alig kutatott problémákra igyekszik felhívni a figyelmet. Egyrészt megkísérli bemutatni azokat a legfőbb jellegzetességeket, amelyek a 16-17. században a Dráva-Száva közötti Szlavónia területén éli nemesség karrierlehetőségeit és mindennapjait jellemezték. Másrészt: mindezt azon alapvető változások keretében vizsgálja, amelyek során az oszmánok jelentős elirenyomulásának köszönhetően a későközépkori Szlavónia (Zágráb, Kőrös és Varasd megye) — amely 1526-ig a Magyar Királyság szerves része volt, bár (Erdélyhez hasonlóan) gyakran különkormányzattal bírt — fokozatosan egyesült Horvátországgal, amelynek csaknem teljes tengeremléki területét a törökök szállták meg. Végül a budapesti, zágrábi és bécsi levéltári kutatások alapján készült összefoglalás külön figyelmet fordít a Drávától északra és délre fekvő területek továbbra is fennmaradó, igen szoros kapcsolataira és a horvát-magyar nemességnek a sorsközösségből eredő hatékony együttműködésére.

A Budor család legjelentősebb tagja, János (1565 k.-1622 e.) 1610. december 1-én kelt nemeslevele szerint — amely egyúttal páratlanul értékes, 21 oldal terjedelmű “életrajza” — eredetileg valamikor a 13. század első felében Veszprém megyéből telepedett át Szlavóniába, ahol a középkorban Kőrös megyében szerzett birtokokat. Ősük a gorboniki elnévvel említett Sagud († 1284) volt. Az 1 fia volt Budor (másként Bodor, Ü1326), akinek dédunokája, Ádám (Ü1448) és utódai azután a család 1739. évi kihaltáig már új birtokokról kapták a budróci elnevet (ma Budrovac Horvátországban, Đurđevactól délkeletre). A Budor család a 15. században egyike volt a szlavóniai köznemesség legnépesebb rétegét alkotó, bár nem a legszegényebb sorba tartozó, ún. “bene possessionati” familiáinak. Bár a család tagjai igazán jelentős szerepet sem az országrész, sem Kőrös vármegye életében nem tölthettek be, birtokaik csekély mértékben folyvást gyarapodtak. A család első már ismertebb tagja, Ádám unokája, András (Ü1533) fiatalabb korában fegyverével a törökök ellen, később helyi, gyakorlati tapasztalatának és tanultságának köszönhetően pedig helyismeretével, tudásával és gazdasági szakértelmével familiarisként általában az aktuális horvát-szlavón bánokat szolgálta.

Az 1526. évi mohácsi vereség után a Budor család igen nehéz helyzetbe került. Miközben a két király, I. Ferdinánd és Szapolyai János közötti polgárháború a Dráva-Száva közét sem kerülte el, a törökök is fokozatosan nyomultak előre, mind a tengeremléki Horvátországban, mind Szlavóniában. Ennek következtében az 1550-es évekre fokozatosan megindult a két terület egyesülése. Az egykori Horvát Királyság területe csaknem teljesen elveszett (reliquiae reliquiarum), nemessége tekintélyes számú északabbra húzódásával viszont a Croatia elnevezést egyre gyakrabban kezdték használni előbb a szlavóniai Zágráb megye déli (Kulpán túli) területeire, majd utóbb a Dráva-Száva köze északabbi részeire is. A 16. század második felében tehát Szlavónia megfogyatkozott területe egyesült a rá “feltolódott” Horvát Királyságával. Azaz a török hódítás következtében a Drávától a Száváig terjedt

területeken két regnum vált eggyé, azaz a horvátországi és szlavóniai nemesség “közös hazájává”. Ezt a különleges helyzetet jól szemléltette a két terület gyűlésének (sabor, conventus, dieata regni Croatiae/Sclavoniae) 1558. évi végleges egyesülése, a magyar királyok címei között a rex regni Sclavoniae megjelenése, Zágráb és Kőrös vármegye sorsának részleges egybefonódása is, végül, de nem utolsósorban a horvát és szlavón nemesség megkezdődő egybeolvadása.

A Budor család ezekben a nehéz évtizedekben két módon kereset kiutat. Míg András fia, Sixtus (Ü1551 u.) — sok horvát és szlavón nemestársához hasonlóan — az 1530-as évek végén Nyugat-Magyarországra telepedett át, másik fia, Vid (1515/20-1581) minden nehézség ellenére szülőföldjén maradt. A kiútkeresés a Kőrös megyei isi birtokok török megszállása ellenére az utóbbinak sikerült jobban. Sixtusnak ugyanis nem maradtak utódai, Vidnek viszont sikerült megkapaszkodnia a török portyák által még kevésbé érintett Varasd megyében és Kőrös védettebb részein. Ebben alapvető szerepet játszott hosszú katonáskodása, hiszen az 1530-as évektől majd minden olyan fontos határ menti törökellenes akciónak részese volt, amely Délnyugat-Magyarországon és Szlavóniában zajlott. Előbb Nádasdy Tamás bán (1537-1539) mellett szolgált, majd 1542-ben részt vett az elizi esztendőben elesett Buda és Pest felszabadítására indított nagy, de csúfos kudarcba fulladt német birodalmi hadivállalkozásban. Itt 1546-1547-ben Erdidy Péter, a későbbi bán (1556-1567) kapitánysága alatt huszárként még a schmalkaldeni háborúban is megfordult, majd ezt követően hol a Dráva északi partvidékén (pl. Szigetváron), hol attól délre (pl. Kaproncán) vállalt katonai szolgálatot.

Fontos változást jelentett Vid életében, hogy 1560 táján új urat talált magának, a szigetvári huszárúr Zrínyi Miklós személyében. Ettől kezdve családja sorsa egy évszázadra összeforrott a horvát-magyar főúri familiáéval. Végül a katonáskodásból kiöregedvén élete végén Vid uradalmi szolgálatba lépett: Trakostyán várnagya (castellanus arcis Trakostyan) lett, miközben származásához mérve elikelő házasságot kötött zajezdai Herkffy (Herkovich) Annával (Ü1592). A hosszú katonáskodásból, a Zrínyiekhez való kötődésből, a trakostyáni szolgálatból és a kedvező házasságból származó elnyök összességében lehetővé tették családja számára a Varasd megyei háttországi területen való megkapaszkodást, sőt hat leánya sikeres kiházását is.

A család története Vid fiával, Jánossal (1565 k.-1622 e.) ért csúcsára, aki a szlavón nemesség legelelkelibb rétegéből választott magának feleséget gersei Pethi Erzsébet (Ü1618 u.) személyében. Élete első felét, azaz iseihez hasonló katonai pályáját szinte évről évre pontosan nyomom követhetjük említett egyedülálló nemeslevele alapján:

- 1580 elutt feltételezhetően Zrínyi Miklós fia, György (1549-1603) csáktornyai udvarában vagy katonai szolgálatai színhelyén (pl. Kanizsán) nevelkedett
- 1580-1583: Szlavóniában szolgált, (1580. szept. 28-29. a pozsegi bég megverése)
- 1583-1584: Léván (ma Levice Szlovákiában) katonáskodott Zrínyi György barátja, Dobó Ferenc és Forgách András parancsnoksága alatt
- 1585-től továbbra is Zrínyi György familiárisa volt; számos törökellenes akcióban vett részt Erdidy Tamás bán (1584-1595) vezetésével (1585. jún.: Kosztajnicánál, 1586. dec. 5-6.: Ivanicsnál)
- 1585/85-1589 Zrínyi György mellett szolgált Kanizsa várában (minden nagyobb határ menti összecsapásban részt vett, 1586 aug. vége: a Muraköz védelme, 1587. ápr. 13.: Kálmáncsehi vásárának kirablása, aug. 9-10.: sárkányügyi csata)
- 1589-1593 Kapronca várának huszára volt a későbbi bán (1615-1616), Thuróczy Benedek lovashadnagy csapatában (továbbra is naponta verekedett a törökökkel, pl. 1591. aug. eleje Sziszek felmentése, aug. 15. Monoszló visszavétele, okt. harcok Gradec és Lovrecsina közelében, 1592. júl. Petrinja elleni sikertelen támadás és Breszt melletti csatározás)
- 1593-1597 hivatalosan Zrínyi György végvári katonája Bajcsaváron (ismét a Drávától északra), ennek ellenére továbbra is számos fontos háborús eseményben vitézkedett, elsősorban ura zászlaja alatt: 1593. ápr. a Bajcsa melletti fityeházi irhely védelme, jún. 22. sziszeki csata, aug. Petrinja újabb

- sikertelen ostroma, nov. 3. székesfehérvári csata; 1594. márc. 22-23. Berzence visszavétele, márc. 24. Csurgó és Segesd elfoglalása, máj.-jún. Esztergom első ostroma, júl.-szept. Győr körüli események, a török ostrom sikertelen felmentése, menekülés; 1595. júl. vége-aug. eleje Babócsa, Barcs és Drávaszentmárton elfoglalása; 1597. aug. 13-20. Pápa visszavétele)*
- *1597-1603 Zrínyi György saját lovascsapatának katonája (1600. okt. Kanizsa eleste idején a Muraköz védelme, okt. 7-13. kanizsa-sormási csata; 1601. szept.-nov. Kanizsa sikertelen visszafoglalása; 1603. ápr. harc a Szlavóniába betörő tatárokkal)*

Budor János ura 1603. évi halála után annak fia, Miklós (Ü1625) szolgálatába állt. Hamarosan azonban gyarapodó évei miatt otthagyta a katonáskodást, s élete utolsó másfél évtizedében uradalmi, vármegyei és rendi szolgálatot vállalt. Azaz e tekintetben kiteljesítette apja sikeres kiútkeresését, a békésebb háttérben való birtokszerzést és a tartós megkapaszkodást. János az 1606-1620-as években egyszerre volt ugyanis a Zrínyiek egyik legelkelibb familiárisa (*primarius familiaris*), sőt 1615-től muraközi jószágigazgatója, Varasd (1608) és Kőrös vármegye szolgabírája (1617), a megyei nemesség második vonalában Varasd vármegye életének fontos alakítója, számos bíróság (többek között a báni tábla) tagja, sőt különféle ügyekben a horvát-szlavón rendek biztosa és szakértje. Katonai szolgálatával összefüggő alapos helyismerete, iskolázottsága, horvát, magyar és latin nyelvtudása, gyakorlati jogi tapasztalatai és elkelő rokonsága mind-mind szerepet játszottak elismertségében és birtokai további, bár szerény gyarapodásában (többek között Zágráb megyében és a Zala megyei Muraközben) is.

Budor János országos viszonylatban sok szempontból ugyan tipikus, de kétségkívül igen sikeres pályát mondhatott magáénak. Miután előbb harminc esztendőn át huszártisztként fontos szerepet játszott horvát, szlavón és magyar hazája védelmében, élete második felében sikerrel "telepedett meg" és biztosította családjá jövőjét a Zrínyi grófoknak tett uradalmi, valamint Varasd megye igazgatásában és Horvátország-Szlavónia közéletében vállalt szolgálataival. A nagyapja és apja által "kitaposott" ösvényen haladva tehát János mind tisztségeit, mind vagyonát, mind társadalmi elismertségét tekintve jelentős lépést a szlavóniai köznemességben belül elire.

Az apjuk által rájuk hagyott örökséggel azonban az utódok sajnos már korántsem sáfárkodtak hasonló sikerrel. Bár fiai megosztva még továbbvitték egykori feladatait (Gáspár [Ü1660] a költő és hadvezér Zrínyi Miklós elkelő szolgálója, ifj. János [Ü1663 e.] pedig a harmincéves háború katonája lett), János négy fia és négy leánya között a vagyon gyorsan szétaprózódott. A család megkezdődő eljelentéktelenedése és a Zrínyiek hűtlenségbe esése mellett a legnagyobb problémát az jelentette, hogy Gáspárt kivéve a másik három fiú (János, Ferenc és István) ága két generáción belül kihalt. A családi tragédia Gáspár unokája, Miklós esetében azután be is következett. Noha a hagyományokat folytatva Varasd (1706) és Zala megyében (1716-1717) még viselt alacsonyabb tisztséget, komolyabb tehetség és patrónus hiányában a töröktől visszafoglalt Kőrös megyében semmit sem tudott egykori családi birtokaiból visszaszerezni. 1739. évi halálával pedig egy 18. századi szlavóniai család tűnt el a történelem színpadáról.

A Budor család története számos általános tanulsággal szolgál a horvát-magyar kora újkor- és nemességkutatás számára. Egyrészt: kiválóan bizonyítja, hogy a horvát, szlavón és magyar nemesség a török támadások kiváltotta sorsközösségben mindvégig igen szoros együttműködésre volt képes. Számukra a Dráva még nem jelentett merev határvonalat, sőt inkább összekötötte a Magyar Királyság és a horvát-szlavón területek sorsát, mint elválasztotta azokat. A horvát-szlavón nemesség egy jelentős része akár politikusként, akár végvári katonaként, akár vármegyei tiszttviseliként, akár nagybirtokosként problémamentesen mozgott a Drávától északra és délre egyaránt; miközben gyakorta mindkét országban rendelkezett birtokokkal, viselt azokban különféle tisztségeket és beszélt azok nyelvét. Másrészt: a tiszgyökerezés, bár nem csekély részben már a középkorban is horvátul beszélt

szlavóniai köznemesi családok (pl. Alapy, Fodróczy, Geréczy, Gotal, Gregoriánczy, Gubasóczy, Hásságyi, Herkffy, Kasztellánffy, Kerecsényi, Konszky, Ladányi, Miletinczy, Orahóczy, Pethu, Raveni, Szemchey, Szerdahelyi, Tahy, Thuróczy, Urnóczy, Zabóky stb.) a 16-17. században egy jelentős ideig továbbra is elsősorban szlavóniainak és nem horvátországinak tartották magukat. A két terület egyesülése és a délről betelepült horvát nemességgel való fokozatos egybeolvadás azonban a 17. század vége felére egy új, már nagyobb részben horvát öntudatú nemesség kialakulásának kezdeteit jelentette.

Végül: a horvát és a szlavón nemesség egyesülésének ellenére igen sok rokon vonás figyelhető meg a horvát-szlavón és a magyar nemesi társadalmak összetételében, életében és karrierlehetőségeiben. A középkori hagyományok ereteljes továbbélésével és a vármegyék hasonló szervezetével szorosan összefüggött, hogy a békésebb hátságban való megtelepedéshez és birtokszerzéshez mind a Drávától északra, mind délre lehetőség nyílt sikeres végvári katonáskodással, egy vagy több nagyúr mellett hosszabb időn át végzett familiárisi szolgálattal, a frontvonal vidéki megyék igazgatásában való aktív részvétellel, kedvező házasságkötésekkel, tanulással, jogismerettel vagy gyakorlati jogi tapasztalatokkal. Ráadásul az eltérő nyelvűség vagy akár az eltérő (horvát, szlavón és magyar) nemesi — és nemzeti — identitástudat szinte semmilyen nehézséget nem okozott a nemesség együttélésében. Horvátország és Szlavónia egyesülése, majd együttélése a 16-17. században többek között éppen emiatt ment minden nehézség és megpróbáltatás ellenére nagyjából sikeresen és harmonikusan végbe.

A tanulmány két táblán közli a család középkori és 16-17. századi genealógiáját, Függelékében pedig Budor János többször említett 1610. évi latin nyelvű nemességmegerősítő oklevelét is.

(Članak s madarskog na hrvatski prevela Jelena Knežević)